

Tiina Ristiluoma

**Millaisia käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy
yläkouluiikäisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi?**

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Sosiaalialan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi AMK

Tekijä: Tiina Ristiluoma

Työn nimi: Millaisia käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy yläkouluikäisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi?

Ohjaaja: Anu Aalto

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 85

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, millaisia hyviä käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy yläkouluikäisten nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyä varten. Teoreettisessa viitekehyksessä käsittelen tutkimusta tukevia käsitteitä. Keskeisempiä niistä ovat nuorten syrjäytyminen, sen syyt ja seuraukset sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisevä näkökulma.

Aineistoa analysoidessani hyödynnin sekä määrällisiä että laadullisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksen aineisto on hankittu kysely- eli survey –menetelmää muokaten. Kyselyn toteutin yhteistyössä Kansalliseen sosiaali- ja terveysalan kehittämishankkeeseen (KASTE –ohjelma) kuuluvan Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen kanssa. Kysely lähetettiin kaikille Etelä-Pohjanmaan koulujen henkilökunnille. Lomakkeen kysymykset koostuivat pääasiassa avoimista kysymyksistä. Kysymysten teemat olivat syrjäytyminen, koulun ja kodin välinen yhteistyö, kiusaaminen, koulun arki sekä oppilaiden hyvinvointi. Kyselyyn vastasi yhteensä 299 henkilökunnan jäsentä.

Tutkimukseni avulla sain selville paljon käytäntöjä nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyä varten. Tutkimuksessa selvisi, että kouluilla ehkäistään syrjäytymistä muun muassa kasvattamalla yhteisöllisyyttä erilaisin juhlin ja tapahtumin, järjestämällä hyvinvointia korostavia päiviä, minimoimalla poissaolot, puuttumalla kiusaamiseen, tarjoamalla vaihtoehtoisia opetusmalleja syrjäytymisriskissä oleville ja kuuntelemalla nuorta aidosti. Näiden lisäksi tutkin esimerkiksi, millaisia toimintatapoja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta pidetään tärkeinä sekä mitä käytänteiden esiintuominen kertoo niiden tärkeydestä tai toimivuudesta. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole antaa valmiita vastauksia miten koulujen henkilökunnan tulisi ehkäistä kouluissaan syrjäytymistä. Tarkoitukseni on tuoda ilmi, mitä toimintatapoja Etelä-Pohjanmaan koulut syrjäytymisen ehkäisemiseksi kouluissaan käyttävät. Tällä pyrin jättämään lukijalle tilaa omaan kriittiseen pohdiskeluun, jonka kautta hän voi luoda omia hyviä käytäntöjä tilanteelle sopivaksi.

Avainsanat: nuori, syrjäytyminen, käytäntö, koulu, ennaltaehkäisy

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Social Work and Health Care

Degree programme: Degree programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author: Tiina Ristiluoma

Title of thesis: What practices can be found to prevent social exclusion in South Ostrobothnian junior high schools?

Supervisor: Anu Aalto

Year: 2012

Number of pages: 85

Number of appendices: 2

The aim of this thesis was to examine various good practices of social exclusion prevention. The research was focused on junior high schools all around South Ostrobothnia. In the theoretical section I deal with concepts that support my research. The main concepts are social exclusion of young people, its reasons and causes including prevention of social exclusion.

In my research I used both quantitative and qualitative methods. The material in the research was mainly survey-based. The survey was carried out in partnership with the Development Project of Children, Youth and Families in South Ostrobothnia, which is part of the Kaste programme (The National Development Plan for Social Welfare and Health Care). The survey was sent to every staff member in all schools around South Ostrobothnia. Most of the survey questions were open questions. The themes of the survey were social exclusion, co-operation between school and home, bullying, basic weekdays at school and pupils' welfare. There were 299 answers from school's staff.

The research helped me to find out many good practices concerning the prevention of young people's social exclusion. I learned that schools are preventing social exclusion by different kinds of methods, for example increasing community spirit by arranging various parties and events, organizing happenings where welfare is highlighted, minimizing absences, intervening in bullying, offering alternative teaching methods to those who are at risk of being socially exclusive and truly listening to young people.

The purpose of my research is not to give ready answers on how school staff should prevent social exclusion in their schools. The real purpose is to bring forth the methods they are using to prevent social exclusion in South Ostrobothnian schools. I want to make sure that the reader can make their own opinion and create different kinds of methods that they consider most suitable.

Keywords: youth, social exclusion, practice, school, prevention

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	9
2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	9
2.2 Opinnäytetyön aiheen synty	10
2.3 Opinnäytetyön kulku.....	10
2.3.1 Kysely Etelä-Pohjanmaan alueen koulujen henkilökunnille: hyvät käytännöt –osio.....	10
2.3.2 Aiheen rajaus.....	12
3 YHTEISTYÖKUMPPANI	13
3.1 KASPERI –kokonaisuuksien sekä Kaste –ohjelman tavoitteet	14
3.2 Yhteistyökumppani Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishanke	17
4 HYVÄ KÄYTÄNTÖ.....	19
4.1 Hyvän käytännön kuvaus	19
4.2 Mitä tässä työssä tarkoitetaan käytännöllä?.....	21
5 NUORI JA SYRJÄYTYMINEN	23
5.1 Syrjäytyminen käsitteenä	23
5.2 Syrjäytyminen prosessin näkökulmasta	26
5.3 Syrjäytyminen nuorten silmin	28
6 YLÄKOULUN VAIKUTUS NUOREN SYRJÄYTYMISRISKEIHIN ..	30
6.1 Koulun vaikutus nuoren syrjäytymiseen	30
6.2 Vaikutukset yläkoulun jälkeen	32
6.3 Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä kouluissa?	34
7 SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEVÄ NÄKÖKULMA.....	37
7.1 Mitä syrjäytymisen ehkäisevällä työllä tarkoitetaan?	37
7.2 Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä	39

7.2.1 Nuorille suunnatut ehkäisevät toimenpiteet Seinäjoella	39
7.2.2 Kouluissa yläkouluikäisille käytettäviä syrjäytymistä ehkäiseviä työvälineitä	42
8 TUTKIMUSTULOKSET, LUOTETTAVUUS SEKÄ KÄYTETYT MENETELMÄT	46
8.1 Tutkimusmenetelmät sekä tutkimuksen luotettavuus	46
8.1.1 Tutkimusmenetelmät.....	46
8.1.2 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti	48
8.2 Tutkimustulokset	50
8.2.1 Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret	51
8.2.2 Nivelvaiheissa tukeminen.....	53
8.2.3 Nuorten hyvinvoinnista kiinnostuminen sekä sen tukeminen	55
8.2.4 Kiusaamiseen puuttuminen.....	57
8.2.5 Yhteistyö	60
8.2.6 Yhteisöllisyyden vahvistaminen	62
9 JOHTOPÄÄTÖKSET SEKÄ KEHITTÄMISIDEAT	65
9.1 Etelä-Pohjanmaan koulujen käytännöt.....	65
9.2 Käytänteistä nousseet johtopäätökset sekä mahdolliset kehittämisideat ..	66
10 POHDINTA	74
LÄHTEET	78
LIITTEET	85

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kyselyn vastaajien työtehtävät koulussa.....	12
Kuvio 2. Opinnäytetyön yhteistyökumppanin hallinnoijat sekä uudet hankkeet	14
Kuvio 3. Hyvän käytännön prosessikuvaus sekä määritelmä ”Hyvä käytäntö”	
– verkkopalvelun mukaisesti	20
Kuvio 4. Opintojen edistämisen toimintamalli.....	43
Kuvio 5. Etelä-Pohjanmaan kouluille tehtävästä kyselystä esiintulleet käytännöt	
tiivistetyssä muodossa	65

1 JOHDANTO

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA julkisti 1. helmikuuta 2012 teettämänsä analyysin, jonka mukaan vuonna 2010 Suomessa oli syrjäytyneitä nuoria (15–29 –vuotiaita) 51 300 henkilöä. Määrä vastaa noin viittä prosenttia koko Suomen nuorista. Analyysissä syrjäytyvä nuori määriteltiin työvoiman ja opiskelun ulkopuolella eläväksi nuoreksi, jolla ei ole muuta koulutusta kuin peruskoulu. EVA:n raportin mukaan eniten tulisi olla huolissaan niistä 32 500 nuoresta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömäksi työnhakijaksi. Tällaiset nuoret eivät näy missään tilastoissa. Itseasiassa kukaan ei oikeastaan tiedä tarkkaan, keitä he ovat tai mitä he tekevät. (Myrskylä 2012, 1.)

Nuorten sekä aikuisten syrjäytyminen juurtaa usein paljon kauemmas kuin miltä se päälle päin näyttää. Oppimisvaikeudet ja käytöshäiriöt ovat tutkimusten mukaan todettu olevan yhteydessä syrjäytymiseen. Oppimisvaikeuksista voi seurata koulusta poisjääminen ja sitä kautta myöhemmin työmarkkinoilta tippuminen. Syrjäytymistä aiheuttavilla tekijöillä onkin usein vaarana kasautua (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 9; Johansson 2004, 7, 10), joka vaikeuttaa syrjäytymisen leimasta irtipääsyä.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on etsiä Etelä-Pohjanmaan koulujen käytäntöjä, jotka ennaltaehkäisevät yläkoulukäisten nuorten syrjäytymistä. Syrjäytymisen ehkäiseminen tulisi aloittaa riittävän varhain, ennen kuin se on jo liian myöhäistä. Jo alakoulussa syrjäytymiseen voidaan vaikuttaa oppilaiden osallistamisella sekä valtaistamisella, mutta suuri mahdollinen kompastuskivi löytyy yläkoulusta. Jatkokoulutukseen jatkaminen perusopintojen jälkeen näyttäisi olevan tärkeä tekijä syrjäytymistä ehkäisevässä viitekehyksessä.

Työni tavoitteena on, että Etelä-Pohjanmaan koulut – ja miksei tietenkin muutkin – hyötyisivät työstäni saaden uusia virikkeitä ja ideoita uusien käytänteiden luomiseksi. Tarkoitukseni on myös pohtia kyselyn vastauksista esiintulleita johtopäätöksiä käytäntöjen rinnalle. Tuon esiin, millaisiin asioihin toimintatavoissa on kiinnitetty huomiota, jota myös peilaan työni teoreettiseen viitekehykseen.

Hankin materiaalin työhön kyselyllä, joka toteutettiin yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishankkeen kanssa. Yhteistyökumppanista kerron tarkemmin kappaleissa 2–3, jossa selvitän sekä yhteistyömme alkutaipaleesta että heidän toimintatavoistaan. Kysely lähetettiin kaikille Etelä-Pohjanmaan kouluille, käsittäen alakoulut, yläkoulut sekä lukiot ja Sedun koulutuskeskukset. Opinnäytetyön aineisto on siis hankittu kyselymenettelyllä. Aineisto on analysoitu sekä määrällistä että laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen.

Teoreettisen viitekehyksen tehtävänä on antaa tutkimusosiolle pohja tuloksia sekä johtopäätöksiä varten. Siksi käsitellenkin teoriaosuudessa laajemmin syrjäytymisen vaikutusta nuoreen. Pyrin vastaamaan kysymyksiin, mitä syrjäytyminen on; miten se vaikuttaa nuoreen; mikä rooli koululla on nuoren syrjäytymisessä; sekä mikä merkitys syrjäytymisen ehkäisyllä on. Teoriaosuudessa avaan myös ”hyvä käytäntö” –käsitettä. Käsite on peräisin tutkimukseen tehdystä kyselystä, jossa käytettiin hyvän käytännön määritelmää. Hyvä käytäntö sekä työssäni olevat käytännöt eroavat siten, että hyvän käytännön tulisi olla julkisesti hyväksytty sekä tarkoin mietitty, perustuuko tieto monipuoliseen tietoon vaikuttavuudeltaan ja/tai toimivuudeltaan (Hyvän käytännön tunnuspiireet 2008). Työssäni olevia käytäntöjä ei ole toimivuustyyppisesti arvioitu vaan pikemminkin käytännöt on tuotu esiin, ja jätetty arvio toimivuudesta lukijalle. Se jättää tilaa omien ideoiden syntymiseen, jotka toimisivat mahdollisimman käytännöllisesti jokaisen omalla työkentällä.

Opinnäytetyöni aiheenvalinnan sekä rajauksen kannalta tärkeimmäksi syyksi nousi oma kiinnostus sekä vähäinen tietämys asiakasryhmää kohtaan. Nuoret jäivät sosionomi (AMK) – opinnoissani melko vieraaksi ryhmäksi, sillä en ehtinyt tehdä yhtäkään käytännön harjoitteluja heidän parissa. Opinnäytetyöllä sain vielä tilaisuuden paikata puuttuvaa tietoa. Työn avulla sainkin runsaasti tietoa nuorista sekä heidän ikäkautensa tyypillisimmistä ongelmista. Vaikka ennaltaehkäisyn merkitys on ollut lähivuosien aikana sosiaali- ja terveysalalla useasti jalustalla, sen merkitys korostuu entisestään tällaista projektia työstäessä. Syrjäytyminen on pitkän tähtäimen ongelma. Jos sitä ei kitketä pois jo heti alkuunsa, se saattaa itää lopulta suureksi ongelmaksi, josta on vaikea enää päästä pois. Siksi syrjäytymistä ennaltaehkäisevän näkökulman viljeleminen ei ole koskaan turhaa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Tässä kappaleessa esittelen tutkimukseni sekä opinnäytetyöni taustan. Kerron aluksi tutkimukseni tavoitteen sekä tutkimuskysymyksen. Tämän jälkeen palaan siihen, mistä opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle. Luvussa 2.2. Selvitän, miten päädyin aiheeseeni, jonka perään tuon esille opinnäytetyöni etenemisen vaiheittain.

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, millaisia käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy yläkouluikäisten syrjäytymisen ennaltaehkäisyä varten. Ennen kyselyn työstämistä yhteistyökumppani Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen projektityöntekijä Sari Pöytälaakso totesi, että monella koululla on rekisteröimättömiä käytäntöjä käytössä. Niistä ei kuitenkaan ole välttämättä mitään tietoa muilla kouluilla. Halusimme jakaa tätä tietoutta; esimerkiksi toisen opettajan päivittäinen, niin sanottu itsestään selvä käytäntö voi olla toiselle opettajalle iso apu päivittäiseen arkeen. Opinnäytetyön avulla ääntä saataisiin jo hieman kuuluville, eikä käytännöt jäisi pelkästään kyselyn vastauspohjalle. Aiheen rajauksella tarkensin aluetta, jonka vuoksi kaikki kyselyssä esiin tulleet käytännöt eivät tule tässä opinnäytetyössä esille.

Työn tutkimuskysymys on:

- Millaisia hyviä käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi?

Sekä sen alakysymyksinä:

- Millaiset toimintatavat nousevat kyselystä selkeimmin esille?
- Mitä toimintatapoja pidetään syrjäytymisen ehkäisyn kannalta tärkeinä?
- Mitä käytäntöjen esiintuominen kertoo käytäntöjen tärkeydestä tai toimivuudesta?

2.2 Opinnäytetyön aiheen synty

Opinnäytetyön aihe syntyi Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishankkeen (ks. luku 3) avulla. Kehittämishankkeen projektityöntekijä Sari Pöytälaakso oli viestittänyt Seinäjoen ammattikorkeakoululle mahdollisuuden toteuttaa opinnäytetyö yhteistyössä kehittämishankkeen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa Etelä-Pohjanmaan alueen koulujen henkilökunnalle kysely, jossa kartoitettiin koulujen hyviä käytäntöjä (ks. kappale 4) sekä yleisemmällä tasolla koulujen hyvinvointia.

Kiinnostuin aiheesta ja otin yhteyden Pöytälaaksoon. Yhteistyö osahankkeen kanssa alkoi. Teimme sopimuksen (Liite 1), jossa määritellään työtehtäväni tässä opinnäytetyössä. Tehtäväkseni jäi Etelä-Pohjanmaan koulujen hyvien käytäntöjen kartoittaminen kyselylomakkeen avulla. Hyvinvointi –osio jätettiin minun osaltani pois, sillä koimme sen liian laajaksi alueeksi hyvien käytäntöjen lisäksi. Halusin paneutua tiettyyn asiaan perusteellisemmin sen sijaan, että olisin tarkastellut useampaa aihetta. Mielestäni useamman aiheen kanssa kokonaisuus olisi ollut vaarassa paisua liian suureksi ja samalla kuitenkin sisällöltään jäädä suppeaksi.

2.3 Opinnäytetyön kulku

Opinnäytetyöni lähti liikkeelle Etelä-Pohjanmaan kouluille tehtävän kyselyn (Liite 2) työstämisellä. Kyselyn hyvät käytännöt –osion luonnostelin yhteistyössä kehittämishankkeen projektityöntekijä Sari Pöytälaakson sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulun silloisen opinnäytetyöohjaajani Päivi Rinteen kanssa. Kyselyn muihin aihealueiden tekoon en osallistunut.

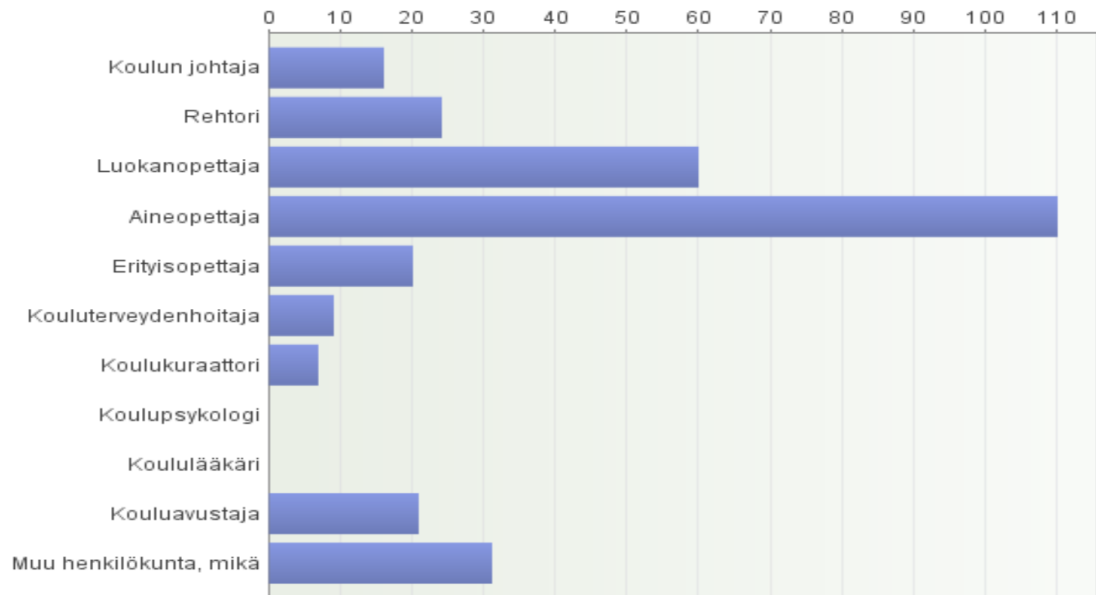
2.3.1 Kysely Etelä-Pohjanmaan alueen koulujen henkilökunnille: hyvät käytännöt –osio

Kyselyn hyvät käytännöt –osuus rakentui lopulta kolmen eri näkökulman kautta;

1. Kyselystä tuli saada opinnäytetyöni kannalta tarpeeksi kattavaa materiaalia tulosten analysointia varten.
2. Osahankkeen alustavat luonnokset/ehdotelmat huomioitaisiin kyselyn työstämisenvaiheessa.
3. Kyselyyn tulisi sekä opinnäytetyöni että kehittämishankkeen näkökulmia. Kysymykset pyrin muotoilemaan opinnäytetyön kannalta tarpeeksi laajaksi ja kattavaksi. Kehittämishankkeen näkökulmaa hain Kaste –ohjelman tavoitteista. Ohjelman tavoitteita ovat esimerkiksi osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisen väheneminen, ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen (Kallinen-Kräkin 2009, 12–13).

Kyselyn hyvät käytännöt –osion lopulliset teemat ovat siis rakennettu Kaste –ohjelman tavoitteiden pohjalta. Kyselyn teemoiksi nousi lopulta koulun ja kodin välinen yhteistyö, kiusaaminen, syrjäytyminen, koulun arki sekä oppilaiden hyvinvointi. Kyseisten teemojen pohjalta rakensimme kysymykset hyvät käytännöt –osioon.

Kysely lähetettiin Etelä-Pohjanmaan peruskoulujen, lukioden sekä koulutuskeskus Sedun henkilökunnille. Etelä-Pohjanmaalla kuntia on tällä hetkellä 19, joissa jokaisessa kouluja on 2–40. (Tuomela-Jaskari, Hintsa, Pöytälaakso & Romppainen 2011, 5; Seinäjoen koulut 2011; Karijoen peruskoulutus, [viitattu 1.2.2012].) Kysely toteutettiin kahdessa eri erässä, molemmat kerrat toukokuussa 2011. Useammalla erällä saimme varmistettua paremman vastausprosentin. Koko kyselyyn vastasi yhteensä 299 henkilöä, joista hyvät käytännöt –osioon vastasi kysymyksestä riippuen 168 henkilöstä 295 henkilöä. Koska kysely oli tarkoitettu koulujen kaikille henkilökunnan jäsenille, vastaajia saatiin useasta eri ammattiluokasta, jotka jakautuivat seuraavasti: (vastaajia 298)

Kuvio 1. Kyselyn vastaajien työtehtävät koulussa (ks. liite 2, sivu 3).

Vastauksia saatiin eniten aineopettajilta, joista vastaajia oli 110. Toiseksi eniten vastauksia tuli luokanopettajilta (60), muut jakautuivat melko tasaisesti keskenään. ”Muu henkilökunta, mikä” – kohdasta selvisi, että vastaajien joukosta löytyi yllämainittujen lisäksi esimerkiksi koulunkäynninohjaajia, eskariopettajia, koulusihteerejä, tilahuoltajia, ruokapalveluesimies, opinto-ohjaaja ja keittiöhenkilöstöä. Kyselytuloksista kerron tarkemmin luvussa kahdeksan.

2.3.2 Aiheen rajaus

Koska kyselyn kohde oli laaja (koko henkilökunta), emme kyenneet tekemään tarkkaa arviota vastaajaprosentista etukäteen. Tästä syystä en uskaltanut rajata aihetta vielä liian tarkaksi, sillä mahdollisuus katoon (ks. luku 8.1.2) oli vielä suuri. Kuitenkin jo ensimmäisen erän jälkeen saimme vastauksia yli 200, joka siis tarkoitti runsasta materiaalmäärää. Aiheen rajauksen tärkeys kuitenkin kasvoi.

Päädyin rajaamaan aiheen kolmesta ikäluokasta (alakoulu, yläkoulu, lukiokoulu/koulutuskeskus) yläkouluikäisiin, joilla tässä työssä tarkoitetaan vuosiluokkia 7–9 (noin 13–15 –vuotiaita). Hyvät käytännöt –osion teemoista aiheeksi halusin nostaa syrjäytymisen. Valintani perustui omaan mielenkiinnon kohteeseen sekä osittain syrjäytymis –teeman tutkimusmateriaalin monipuolisuuteen.

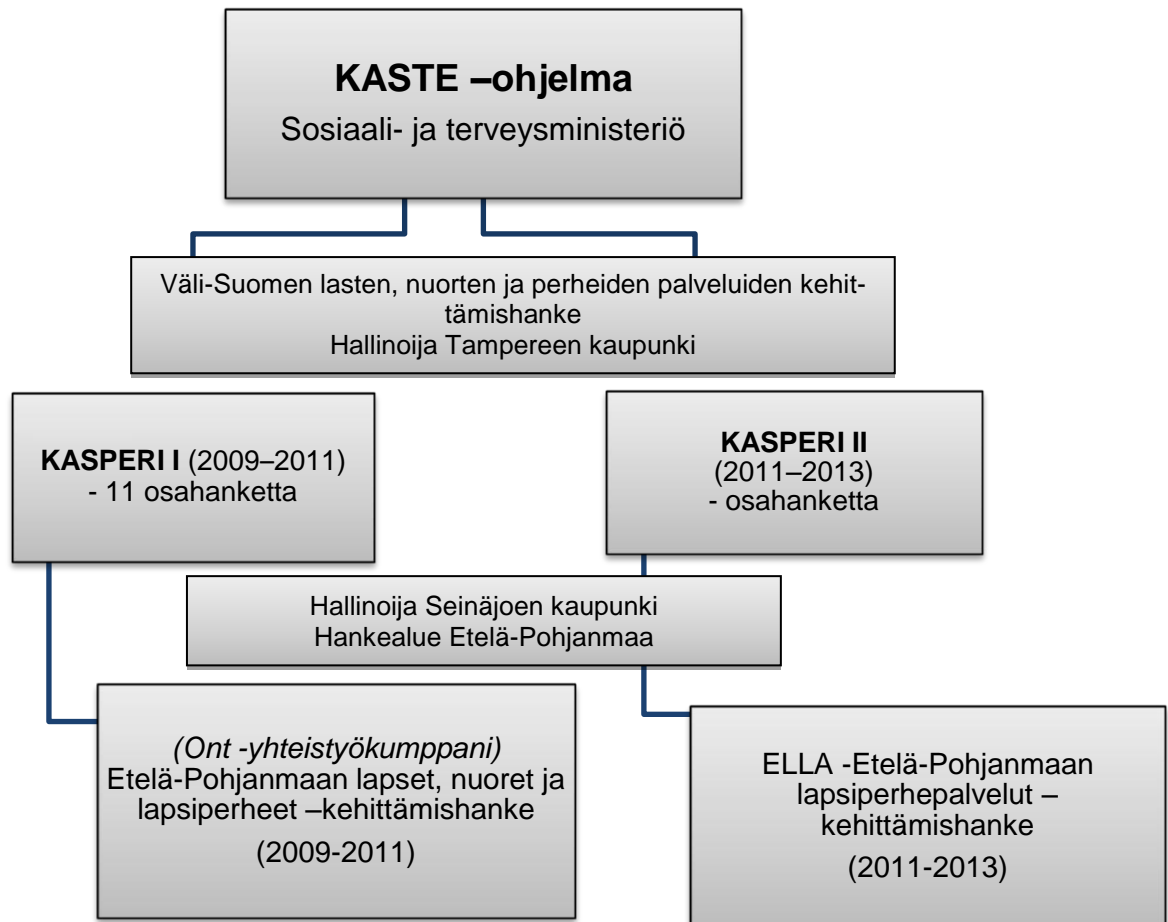
3 YHTEISTYÖKUMPPANI

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi ***Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke***. Kehittämishankkeen toiminta alkoi elokuussa 2009 ja päättyi lokakuussa 2011. (Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke [viitattu 1.2.2012], 3–4.) Yhteistyömme lähti käyntiin maaliskuussa 2011, jolloin kehittämishankkeessa yhdyshenkilönäni toimi projektityöntekijä Sari Pöytälaakso. Alkuperäinen opinnäytetyön aikataulusuunnitelma oli, että työ olisi valmis joulukuussa 2011. Tiesimme siis jo etukäteen, ettei kehittämishanke ole toiminnassa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Sovimme Pöytälaakson kanssa, että opinnäytetyön loppuunsaattamiseksi sovimme uuden yhdyshenkilön kehittämishankkeen loppuvaiheessa.

Opinnäytetyöni arvioitu valmistumisaika lykkäytyi muiden opintojeni vuoksi. Uudeksi valmistumisajankohdaksi arvioin maaliskuun 2012. Hankkeen I vaiheen päätyttyä KASPERI II -hanke sai rahoituspäätöksen ja Etelä-Pohjanmaalla käynnistyi marraskuun 2011 alussa ELLA Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut -kehittämishanke. Toiminta-aika sijoittuu vuosille 2011–2013. (ELLA [viitattu 1.2.2012].) Uuden hankkeen myötä sain yhdyshenkilöksi ”Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet” sekä ”ELLA - Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut” -kehittämishankkeiden projektikoordinaattori Sirpa Tuomela-Jaskarin.

Seuraavassa kuviossa (kuvio 2) on tiivistetty työni yhteistyötahon organisaation kokonaisuus. Työni yhteistyökumppani on kirjattu alimmaiseksi ELLA – kehittämishankkeen rinnalle, sillä Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishankkeen päätyttyä KASPERI II sai rahoituspäätöksen, jonka seurauksena ELLA – kehittämishanke käynnistyi. Sekä työni yhteistyökumppaniani että ELLA -kehittämishanketta hallinnoi Seinäjoen kaupunki ja aihealueena toimii koko Etelä-Pohjanmaa. Yhteistyötahoni kehittämishanketta hallinnoi tuolloin KASPERI I – hankekokonaisuus, johon kuului myös 10 muuta osahanketta. (ELLA [viitattu 18.2.2012]; Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke [viitattu 1.2.2012], 3–4.)

Sekä ensimmäistä että toista KASPERI –kokonaisuutta hallinnoi Tampereen kaupunki. Kaiken tämän takana on Kaste –ohjelma, joka on lakisääteinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma ja se toimii ohjauksena Suomen sosiaali- sekä terveyspolitiikan johtamiselle.

Kuvio 2. Opinnäytetyön yhteistyökumppanin hallinnoijat sekä uudet hankkeet (Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke, 1–3; Väli-Suomen kehittämishanke, [viitattu 1.2.2012]).

3.1 KASPERI –kokonaisuuksien sekä Kaste –ohjelman tavoitteet

Seuraavassa esittelen työni yhteistyökumppanin hallinnoijan, KASPERI I – hankkokonaisuuden. Tämän jälkeen kerron lyhyesti mikä on Kaste – ohjelma ja mitä se pitää sisällään.

KASPERI I. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishanke kuului Väli-Suomen alueella toimivaan KASPERI – Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hankekokonaisuuteen. Hankkeen toiminta-aika oli 1.1.2009–31.10.2010. Hankekokonaisuus muodostui 11 eri osahankkeesta – joista yksi oli luonnollisesti työni yhteistyötaho. Hankekokonaisuudessa oli mukana viisi eri maakuntaa, johon sisältyi yhteensä 66 kuntaa ja neljä sairaanhoitopiiriä. Hankkeen hallinnoija Tampereen kaupunki osti hankekoordinaation sekä johtamisen Pikasos Oy:ltä. Kokonaisbudjetti oli noin 6,8 miljoonaa euroa, josta valtio avusti 5,1 miljoonalla eurolla. (Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke [viitattu 1.2.2012], 2–3; Väli-Suomen kehittämishanke, [viitattu 1.2.2012]; Muotio 2011, 6.)

KASPERI:n tavoitteisiin kuului muun muassa lasten, nuorten ja lapsiperheiden osallisuuden vahvistaminen palvelujärjestelmässä sekä palveluiden uudistaminen. Tavoitteissa pyrittiin tukemaan ehkäisevän lastensuojelutyön työkäytäntöjä, jotta erityispalveluihin kohdistuva paine vähenisi; palvelut pyrittiin viemään suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin; sekä henkilöstön osaamista sekä ylisektorillisten palvelukokonaisuuksien johtamista kehitettiin ja parannettiin. (Väli-Suomen kehittämishanke; Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke [viitattu 1.2.2012], 2–3.)

KASPERI I hallinnoi siis opinnäytetyöni yhteystahoa sen toiminta-aikanaan (2009–2011). *KASPERI II* on jatkoa KASPERI I –kehittämistyölle. KASPERI II –hanke on muodostettu kuudesta maakunnallisesta osahankkeesta, joissa on osallisena 68 kuntaa sekä neljä sairaanhoitopiiriä viiden maakunnan alueella. Sitä hallinnoi myös Tampereen kaupunki, joka ostaa edelleen hankekoordinaattorin ja –johtamisen Pikasos Oy:ltä. KASPERI II kokonaisbudjetti on noin 2,2 miljoonaa euroa, josta valtio avustaa noin 1,7 miljoonalla eurolla. Hankkeen toiminta-aika on 2011–2013. KASPERI II hallinnoi Seinäjoen alueen tuoretta, ELLA - Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut –kehittämishanketta, joka on yksi hankkeen kuudesta osahankkeesta. (Väli-Suomen kehittämishanke, [viitattu 1.2.2012].)

Kaste –ohjelma. Yllämainitut hankekokonaisuudet kuuluvat vielä laajemmin Kaste –ohjelman alaisuuteen. Kaste –ohjelma on lakisäätäinen sosiaali- ja terveystuolion kansallinen kehittämisohjelma, joka toimii ohjausvälineenä maamme sosiaali- ja terveystuolion johtamiselle. Valtioneuvosto on velvollinen lain nojalla (laki so-

siaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta 3.8.1992/733) vahvistamaan kehittämisohjelman joka neljäs vuosi. Vuonna 2008 alussa vahvistettiin ohjelma vuosille 2008–2011, jossa mukana oli myös KASPERI –hankekokonaisuus, sekä sen alaisena työni yhteistyökumppani Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –osahanke. Kaste –ohjelma 2012–2015 vahvistettiin 2.2.2012, mutta yhteistyötahoni seuraaja (ELLA –kehittämishanke) noudattaa kuitenkin myös Kaste –ohjelman 2008–2011 linjauksia. (Väli-Suomen kehittämishanke; Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke [viitattu 1.2.2012], 2–3; Kallinen-Kräkin 2009, 3; Kehittämisohjelma 2012, 5.)

Kaste –ohjelma on käynnistynyt kesällä 2007. Ohjelma kehitettiin, kun sosiaali- ja terveyshallinnon huomattiin toteuttavan yhtäaikaisesti useita ohjelmia, jotka tuottivat ohjelmakentän hajanaisuutta. Ohjelmakenttien olennaisimmat osat kerättiin ja yhdistettiin yhdeksi kokonaiseksi ohjausvälineeksi – joka nimettiin Kaste –ohjelmaksi. (Virtanen, Lähteenmäki-Smith & Terävä, 2010, 15.) Sen tavoitteiksi on nimetty terveys- ja hyvinvointierojen kavennuttaminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden ja palveluiden asiakaslähtöinen järjestäminen. Painopiste on kaikissa hyvinvoinnin osa-alueissa ennaltaehkäisyssä sekä hyvinvoinnin aktiivisessa edistämisessä. (Kehittämisohjelma 2012, 3.)

Kaste –ohjelman ja Väli-Suomen alueen hankekokonaisuuksien yhteisten tavoitteiden lisäksi osahankkeilla on myös omat tavoitteet. Niissä yhdistyvät kuntien ja kuntayhtymien, alueellisten toimijoiden sekä Kaste –ohjelman kehittämisintressit. Osahankkeet tekevät myös tiivistä yhteistyötä alueillaan esimerkiksi kuntien, järjestöjen ja muun kolmannen sektorin kanssa, tutkimus- ja oppilaitosten parissa sekä muiden hankkeiden kanssa. Hankkeiden välinen yhteistyö sekä samalla vertaileva arviointi auttaa tavoitteiden saavuttamisessa. (Väli-Suomen kehittämishanke, [viitattu 1.2.2012].)

3.2 Yhteistyökumppani Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – kehittämishanke

Tässä kappaleessa aion kertoa tarkemmin työni yhteistyötahosta, Etelä-pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeesta. Aluksi selvitän hankkeen tavoitteet, jonka jälkeen kerron tavoitteisiin liittyvistä, hankkeen pilotti-toiminnasta. Toiminta on työni kannalta oleellinen, sillä kehittämishankkeen yhteen tavoitekokonaisuuteen kuuluu muun muassa hyvien toimintamallien kokoaminen pilottitoimintaa hyödyksikäyttäen. Työni tavoite etsiä Etelä-Pohjanmaan koulujen käytänteitä on myös peräisin tästä tavoitteesta. Kappaleen tarkoitukseni on antaa lukijalle yhteistyökumppanistani kokonaiskuva, jonka kautta työn lähtökohtia olisi helpompi hahmottaa.

Taustatiedot ja tavoitteet. Opinnäytetyöni yhteistyötaho Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanketta hallinoi Seinäjoen kaupunki. Hankkeen toiminta-alueena toimi koko Etelä-Pohjanmaan maakunta, johon kuuluu 19 kuntaa sekä Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri. Hankkeen budjetti oli vuosille 2009–2011 yhteensä 765 500€, joista valtionavustusta oli 75 % ja kunnallista osuutta loput 25 %. Lopullinen valtionosuus hankkeesta oli 667 375€, josta kuntaosuutta oli 189 125€. (Tuomela-Jaskari ym. 2011, 5, 15.)

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää lasten, nuorten sekä lapsiperheiden palveluja heidän omissa toimintaympäristöissään. Tätä pyrittiin toteuttamaan lisäämällä osallisuutta sekä mahdollistamalla matalan kynnyksen toimintamuotoja. Hankkeen tarkoituksena oli myös kehittää ylisektoraalista ja moniammatillista yhteistyötä vahvistamalla peruspalveluita. Toiminnan näkökulmina olivat ehkäisevä työote sekä varhainen puuttuminen. Rakentavalla toiminnalla pyrittiin mahdollistamaan, että peruspalveluiden työntekijät saisivat työlleen tukea sekä osaamiselleen vahvistusta, jotta haastavien tilanteiden kohtaaminen helpottuisi. (Tuomela-Jaskari ym. 2011, 7.) Hankkeella oli kolme kehittämisenäkökulmiin pohjautuvia tavoitekokonaisuuksia, jotka olivat;

- Verkkopohjaisen perheskeskusverkoston (www.kersanet.fi) kehittäminen. Tarkoituksena kehittää ja laajentaa verkkopohjaisen perhekeskuksen toimintaa sisällöllisesti ja alueellisesti.
- Jalkautuvien palveluiden kehittäminen, jossa hyödynnetään pilotti-toiminnan (päiväkoti, neuvola, koulut) moniammatillista yhteistyötä. Näiden kautta tulleistakin kokemuksista on tarkoitus luoda hankkeen edetessä koko toiminta-alueelle hyviä toimintamalleja.
- Perhetyön kehittäminen ja peruspalveluiden vahvistaminen, joita kehitetään ennaltaehkäisevässä työssä sekä peruspalveluissa. Tavoitteena lisätä kehittäjämentor –toiminnan avulla mahdollisuuksia ehkäisen perhetyön malleille. Tapahtuu alueellisten kehittämispilottien yhteydessä.

(Tuomela-Jaskari ym. 2011, 7.)

Tavoitteita pyrittiin saavuttamaan muun muassa pilottitoiminnan avulla. Pilottitoiminta –tavoite pyrki saavuttamaan samaa, mitä tällä työllä haetaan; ”*pilottitoiminnan tarkoituksena on luoda toiminta-alueelle hyviä toimintamalleja*”. Työni tarkoitus on siis peräisin tästä tavoitteesta.

ELLA – Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut –kehittämishanke. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen päätyttyä KASPERI II –hanke sai rahoituspäätöksen. Tämän seurauksena ELLA –kehittämishanke käynnistyi marraskuussa 2011. Hankkeen päätavoitteena on perheiden kanssa tehtävässä työssä monialaisen palvelukokonaisuuden kehittäminen. Toiminta toteutuu pienemässä mittakaavassa kuin Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. Se näkyy esimerkiksi hankkeen budjetissa (joka on yli kaksi kertaa pienempi kuin aikaisempi hanke). Hankkeen toiminta-aika alkoi 11.1.2011 ja sen on tarkoitus kestää 31.10.2013 saakka. (ELLA, [viitattu 1.2.2012].)

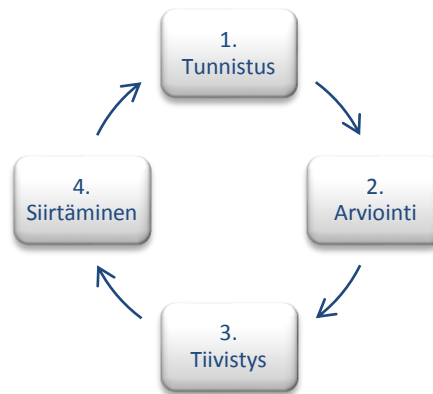
4 HYVÄ KÄYTÄNTÖ

Tämän kappaleen tarkoituksena on selvittää, mitä käsite ”hyvä käytäntö” tarkoittaa, sekä tiiviimmin, mitä ”käytännöllä” tässä työssä tarkoittaa. Hyviä käytäntöjä käsittelen Sosiaaliportin (www.sosiaaliportti.fi) ja sitä kautta myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) määrittelemänä.

4.1 Hyvän käytännön kuvaus

Hyvä käytäntö –käsitteen tausta kuuluu liiketaloustieteeseen sekä taloudelliseen tuottavuuteen. Suomessa hyvä käytäntö tarkoittaa sosiaali- ja terveysalan työn kehittämisen välinettä. Se on arvioitu toimintatapa, jonka tarkoituksena on tuottaa positiivisia tuloksia sen omassa toimintakehyksessään. (Korhonen 2010, 2–3.) Hintsalan (2011) mukaan käytännössä hyvä käytäntö tarkoittaa tapaa toimia esimerkiksi. Se voi liittyä palvelun kehittämiseen, suunnitteluun, toteutukseen tai arviointiin. Käytäntö voi olla vaikka koululuokan arkea parantava työtapa tai koko organisaatiolle tarkoitettu palvelumalli – tai jotain siitä väliltä. Hyvä käytäntö on toimintakäytäntö, josta on todettu olevan hyötyä arjen helpottamiseksi ja jota hyödynnetään toistuvasti.

Korhosen (2010, 9) mukaan hyvä käytäntö voi syntyä esimerkiksi ongelman kautta, josta kehitetään uusi käytäntö. Se voidaan myös kehittää arvioimalla tai kyseenalaistamalla jo olemassa olevia käytänteitä. Sosiaaliportti-portaalin ”Hyvä käytäntö” –verkkopalvelun mukaan hyvää käytäntöä voidaan kuvata myös prosessina. Tuon seuraavassa esiin THL:n määritelmän hyvistä käytännöistä heidän ”*hyvän käytännön prosessin*” avulla;

Kuvio 3. Hyvän käytännön prosessikuvaus sekä määritelmä ”Hyvä käytäntö” – verkkopalvelun mukaisesti (Hyvän käytännön prosessi 2009).

Prosessi kuvaa siis hyvän käytännön tunnistamista, sekä sen levittämistä eteenpäin. Käytännön *tunnistusvaiheessa* tulisi ottaa huomioon seuraavat asiat; se on sosiaali- tai terveysalan käytäntö, jolla on arvioitu olevan asiakkaalle hyvää tuottava vaikutus sekä se on koettu toimintaympäristössään toimivaksi. *Arviointivaiheessa* tulisi esimerkiksi miettiä, onko käytäntö eettisesti hyväksyttävä sekä perustuuko käytäntö monipuoliseen tietoon vaikuttavuudeltaan ja/tai toimivuudeltaan. (Hyvän käytännön tunnuspiireet 2008.)

Tiivistysvaiheessa – jossa käytäntö kirjataan – tulee ottaa huomioon, että lukija kykenisi arvioimaan, mihin tietoon käytännön toimivuus perustuu ja millainen tieto siitä uupuu. Se tiivistetään tarpeeksi yksityiskohtaisesti mutta riittävän yleisettävästi, jotta käytännön käyttöönotto on mahdollista. *Siirtovaiheessa* käytäntöä aletaan levittämään esimerkiksi aihetta käsittelevien verkkosivujen (muun muassa Innokylän Käytännöt –osio alkaen 2012 vuoden aikana; www.innokyla.fi) kautta. Sivustot edellyttävät, että käytäntö on tiivistetty tekstimuotoon. (Hyvän käytännön tunnuspiireet 2008; Käytäntöjen siirtäminen 2008.)

Sosiaaliportti-portaalin – ja sitä kautta myös THL:n – mukaan hyvät käytännöt ovat siis vasta hyviä käytäntöjä, kun ne ovat tunnistettu hyviksi käytänteiksi, ne on tiivistetty tekstimuotoon sekä siirretty levitettäväksi. Sivuston mukaan hyvät käytännöt tulisi olla myös arvioitu siten, onko käytäntö toimiva ja eettinen.

Käytännön toimivuutta voidaan mitata erilaisin mittarein. Niitä voivat olla esimerkiksi

- työhyvinvoinnin lisääntyminen

- asiakkaiden voimaantuminen tai terveydentilan kohentuminen
- toimivuus ammattilaisten näkökulmasta tai
- organisaation kustannus-tehokkuus.

(Korhonen 2010, 7, 9–10.)

Hyvän käytännön kirjaamisella sekä kuvaamisella on monta positiivista tekijää. Ensinnäkin sen tarkoituksena on palvella alan ammattilaisia, jotka haluavat työympäristössään soveltaa hyväksi arvioitua käytäntöä. Käytännön kuvaaminen auttaa myös kehittämään omaa työtä sekä se tekee sitä näkyväksi. Valmiit kuvaukset antavat myös alan kehittäjille tärkeää tietoa. (Korhonen 2010, 7, 9–10.)

Hyvä käytäntö on siis hieman enemmän kuin pelkkä tapa jolla toimitaan. Se on yleisesti hyväksytty sekä toimivaksi koettu toimintatapa, jolla pyritään edistämään sekä kehittämään sosiaali- ja terveysalan eri työalueita. Hyvä käytäntö näyttäisi tulleen jäädäkseen alamme ammattisanastoon, ja siksi myös sen tietouden levittäminen olisi tärkeää. Esimerkiksi kyselyssä, jonka Etelä-Pohjanmaan kouluille tein, ei termi 'hyvä käytäntö' ollut kaikille itsestäänselvyys. Uskon sen vahvistuvan vuosien saatossa, sillä sen toiminta-ajatus on mielestäni erittäin kannattava – sosiaali- ja terveysalalla liiketoiminta harvoin on voittoa tavoittelevaa, ja siksi hyvien toimintatapojen levittäminen muille ei tuota kenellekään vahinkoa. Päin vastoin; näin alamme kehittyy kaikkien panoksen avulla.

4.2 Mitä tässä työssä tarkoitetaan käytännöllä?

Tässä työssä käytännöllä tarkoitetaan sovellettuna THL:n kuvaamaa hyvää käytäntöä (ks. kappale 4.1). Poikkeuksena löytyy hieman löyhemmät perusteet ”hyvän käytännön” käsitteen käyttämiselle. Kuten jo edellä mainitsin, THL kuvaa hyvää käytäntöä muun muassa prosessina. Prosessiin kuuluu neljä vaihetta, jonka aikana tulee esimerkiksi tarkastella; onko käytäntö eettisesti hyväksyttävä; perustuuko käytäntö monipuoliseen tietoon toiminnaltaan; sekä tiivistysvaiheessa täytyisi varmistaa, että lukija pystyisi arvioimaan mihin tietoon käytännön toimivuus perustuu. Viimeisessä, siirtovaiheessa, toteutetaan käytäntöjen levittäminen.

Työni esiintuomat käytännöt ovat peräisin kyselystä, joka toteutettiin viime keväänä. Kyselyn yksi osa oli 'hyvät käytännöt', mutta koska kyselyssä selvitettiin samalla muutakin kuin tutkimusosiotani, kysely sai nimekseen "Kysely koulujen henkilökunnille". Kyselyn nimi ei siis viittaa mitenkään tutkittavaan osaani. Emme voi siis olettaa, että jokainen vastaaja olisi "sattumalta" perehtynyt hyvän käytännön käsitteeseen. Ja vaikka kaikki olisivatkin, vastaajien käsitykset käsitteestä voivat olla hyvinkin poikkeavia keskenään tai ne eivät vastaisi työni määrittelemää kuvausta. Tämän vuoksi en voi täysin todistaa onko kyselyn tuomat käytännöt esimerkiksi

- eettisesti hyväksyttäviä;
- perustuuko käytäntö monipuoliseen tietoon toiminnaltaan.

THL:n prosessin mukaan siirtovaiheessa toteutuu käytännön leviäminen, joka on myös oman työni tärkein tavoite; saavuttaa muut ihmiset. Siirtovaihetta pidetään tärkeänä, koska hyvään käytäntöön kuuluu avoimuus (Korhonen 2010, 4–5). Tämän voisi periaatteessa määritellä siten, ettei "hyvä käytäntö" ole hyvä käytäntö, jos sitä ei levitetä. Se on silloin vain käytäntö, jota joku ihminen toteuttaa.

Työni yhtenä tarkoituksena on käytänteiden levittäminen, mutta se ei tapahdu kuitenkaan samanlaisissa puitteissa kuin miten THL on määrittänyt hyvien käytäntöjen levittämisen tapahduttavan. Käytännöt tulisivat olla esimerkiksi tiivistetyissä muodoissa, mutta kuitenkin siten, että lukija saisi käytännön idean selvästi esiin (Hyvän käytännön tunnuspiireet 2008). Työni käytännöt ovat tuotu esiin niin pelkistetyllä tavalla, ettei tämänkaltaista tiivistystä pystytä takaamaan.

Työni ei siis pysty takaamaan *hyviä* käytäntöjä, mutta se kuitenkin tuo kouluilta esiintulleet käytännöt lukijoiden käsille. Tämä jättää tilaa lukijalle omaan kriittiseen pohdiskeluun, jossa hän voi itsenäisesti arvioida, olisiko käytänteistä hänelle hyötyä. Käytännöiden tarkoituksena on myös antaa idealähteitä, joista on mahdollisuus luoda omia käytänteitä juuri omalle työkehykselle sopivaksi.

5 NUORI JA SYRJÄYTYMINEN

Tässä kappaleessa aion avata syrjäytymisen käsitettä nuorten näkökulmasta. Aluksi avaan, mitä yleisesti tarkoitetaan syrjäytymisen käsitteellä sekä kerron, millainen henkilö on vaarassa syrjäytyä. Syrjäytyminen nähdään usein prosessina, sillä yksittäiset syrjäytymistä aiheuttavat tekijät eivät yksinään riitä määrittämään syrjäytynyttä henkilöä. Kerron eri tutkijoiden määritelmän syrjäytymisprosessista kappaleessa 5.2. Lopussa tuon esille, miten nuoret itse näkevät syrjäytymisen heidän näkökulmastaan katsottuna.

5.1 Syrjäytyminen käsitteenä

Syrjäytymisellä tarkoitetaan tavallisesti kasaantunutta huono-osaisuutta, johon yhdistyvät toimeentulo-ongelmat, pitkäaikainen ja/tai toistuva työttömyys, elämänhallintaan liittyvät ongelmat sekä yhteiskunnallisesta osallisuudesta syrjäänvetäytyminen. Muun muassa Aaltonen, Ojanen, Vihunen sekä Vilén (1999, 148, 204, 423) näkevät syrjäytymisen elämänhallinnan vastakohtana; se käsittää tunteen, jolla kyetään hallitsemaan sekä itsestä että ympäristöstä tulevat odotukset, vaatimukset ja paineet. Syrjäytymiskäsitteeseen kuuluu siis aina yksilön sekä ulkoa tulleiden tekijöiden ristiriitaisuutta. Ne eivät ole tasapainossa, jolloin henkilöä voi uhata syrjäytyminen. (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2007, 7.)

Käsite syrjäytyminen on rantautunut meille suomalaiseen keskusteluun 1970 – luvulla ruotsalaisen työmarkkinatutkimuksen kautta. Tuolloin syrjäytymisestä puhuttiin vielä nimellä uloslyönti (=utslagning), jolla tarkoitettiin lähinnä työkyvyttömyyttä, työttömyyttä sekä ennenaikaista eläkeläistymistä. Myöhemmin sille annettiin muitakin merkityksiä ja se alkoi viitata enemmän yleisesti huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen. (Helne & Karisto 1992, 517; Seppälä [viitattu 11.2.2012], 3.)

Johanssonin (2004, 7, 10) mukaan huono-osaisuuden ulottuvuuksia ovat sosiaalinen, henkinen, taloudellinen, kulttuurinen ja emotionaalinen huono-osaisuus (esimerkiksi alhainen tulotaso, työttömyys tai huono asumistaso). Syrjäytymisessä Taskisen (2001, 4) mukaan voi olla kyse niin taloudellisesta, sosiaalisesta, rodullisesta, uskonnollisesta, sukupuolisesta kuin seksuaalisestakin syrjäytymisestä.

Lämsä (2009, 42–44) on kerännyt monimuotoisen huono-osaisuuden eri elämän-alueet tutkimukseensa seuraavanlaisesti:

- I. Sosiaalinen huono-osaisuus
  - Epävakaas tai puute sosiaalisissa suhteissa, myös perhesuhteiden ongelmat tai muulta lähiverkostolta saatavan sosiaalisen tuen puute.
  - Ongelmat, jotka joko heikentävät tai saattavat heikentää henkilön asemaa yhteisössä. Näihin liittyy usein tietynlainen sosiaalinen leima.
- II. Taloudellinen huono-osaisuus
  - Syrjäytyminen palkkatyöhön perustuvasta tulonjaosta.
  - Nyky-yhteiskunnalle tyypillisten kulutuksen ja osallistumisen ulkopuolinen jääminen riittämättömien tulojen vuoksi.
  - Toimeentulo avustusten ja/tai tukien varassa/toimeentulotukiköyhyys.
- III. Huono-osaisuus suhteessa terveyteen
  - Pitkäaikaissairaudet (fyysiset ja psyykkiset) sekä niihin liittyvät työkyvyttömyys, puutteellinen toimintakyky sekä ennenaikainen eläköityminen.
- IV. Syrjäytyminen koulutuksesta
  - Kouluvaikeudet tai koulun keskeyttäminen.
  - Jatkokoulutuksen ulkopuolelle jääminen tai valikoituminen koulutusaloille ja -tasolle, jonka arvostus on vähäinen.
  - Keskeytynyt tai puutteellinen koulutus.
- V. Syrjäytyminen työmarkkinoilta
  - Huonot työolot ja työn sisällyksettömyys.
  - Työmarkkina-aseman epävakaas; osa-aikatyöt, pätkätyöt ja määräaikaiset työsuhteet.
  - Poispuotoaminen työelämästä, työttömyys tai sen uhka, työkyvyttömyys sekä ennenaikainen eläköityminen.
- VI. Syrjäytyminen asuntomarkkinoilta
  - Levottomalla alueella asuminen
  - Puutteellisissa olosuhteissa asuminen
  - Vaikeudet asumisen rahoituksessa tai itsenäisessä asumisessa.
  - Asunnottomuus.
- VII. Osallistumisesta sekä vallankäytöstä syrjäytyminen
  - Puute yhteiskunnallisissa osallistumis- sekä vaikutusmahdollisuuksissa.

- Toisten vallankäytön ja kontrollin erityiskohteen alaisena oleminen.

Joidenkin tutkimusten mukaan henkilöä voidaan pitää kasautuvasti huono-osaisena, jos hänen elämäntilannetta rasittaa yhtäaikaisesti vähintään kaksi–kolme hyvinvoinnin ongelmaa. He, joiden omat resurssit ja mahdollisuudet ympäristön tukeen ovat olleet jo alunperin muita vähäisempiä, ovat suurimmassa syrjäytymisvaarassa. Jotta syrjäytyneestä henkilöstä voitaisiin puhua, yksilön täytyy täyttää monta elämäntilanteen eri ehtoa. Aikaisempien kirjallisuuden mukaan suhteellisen pysyvänä syrjäytymisen tilana voidaan puhua vasta, kun yksilö on

- ulosajatumassa yhteiskunnan keskeisiltä toiminta-alueilta
- hänen elämäntilanteessa on tapahtunut negatiivinen muutos tai muutoksen jälkeinen tilanne
- hänen ongelmansa ovat pitkittyneitä ja kasautuneita siten, etteivät ne ole enää hallittavissa
- hän on kadottanut elämänhallintansa, joka tuo mukanaan vieraantumisen kokemisen
- yksilön ja yhteiskunnan kulttuurisen normijärjestelmän välissä vallitsee ristiriitaisuutta.

(Lämsä 2009, 39.)

Lämsä (2009, 40) muistuttaa kuitenkin, että jo yhden ehdon täyttämättä jääminen kyseenalaistaa, voidaanko puhua syrjäytymisen pysyvänä moniongelmaisuuksien tilana. Esimerkiksi opiskelijat ovat suurimmaksi osaksi pienituloisia, mutta heitä ei voi pelkästään sen varjolla laskea syrjäytyneiksi. Kyse on väliaikaisesta tilasta, jonka opiskelijat ovat itse valinneet. Syrjäytymisestä ei voida puhua myöskään silloin, kun ulkopuolelle jääminen on nuoren tietoinen valinta elää valtakulttuurista poikkeavalla tavalla. Myös Liimatainen-Lamberg & Uotinen (1996, 9) ajattelevat, ettei koulutuspaikkaa tai töitä vaille oleminen tee ihmisestä syrjäytyneitä, mutta heidän mukaansa se kuitenkin edesauttaa sen muotoitumista.

Yksittäisten ulottuvuuksien uusiutuminen tai uusien ulottuvuuksien ilmaantumisesta voidaan alkaa jo pitämään syrjäytymisenä. Syrjäytymistä kuvataankin usein asioiden *kasautumisena*. Se voi edetä ketjumaisesti oppimisvaikeuksista koulusta pois-

jättäytymiseen ja sitä kautta myöhemmin työmarkkinoilta tippumiseen. (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 9; Johansson 2004, 7, 10.)

Ja koska syrjäytyminen on usein monen asian, eikä yksittäisen ongelman summa, sitä katsotaan usein myös prosessin näkökulmasta. Seuraavassa tuon esiin muun muassa Aaltosen ym. (1999, 424–425) sekä Jyrkämän (1986, 40, Kuula 2000, 38–39 mukaan) näkemykset prosessin eri ulottovuuksista. Varsinkin Jyrkämän aatteita on käytetty runsaasti lähteinä syrjäytymisestä keskustelemissa tutkimuksissa. Prosessin näkökulma on oleellinen syrjäytymisen ehkäisyn tärkeyden ymmärrettävyyden vuoksi. Usein ongelmat havaitaan vasta, kun ne ovat jo kehkeytyneet liian suuriksi. Prosessin ymmärtäminen auttaa vahvistamaan käsitystä ennaltaehkäisyn tärkeydestä.

5.2 Syrjäytyminen prosessin näkökulmasta

Syrjäytymistä voidaan tarkastella useammasta eri suunnasta, sillä siinä ei ole kyse yksittäisen tekijän aiheuttamasta tilasta. Siksi sekä esimerkiksi Jyrkämän (1986, 39, Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 10 mukaan) että Aaltosen ym. (1999, 424) mukaan syrjäytyminen tulisikin nähdä prosessina, jossa siirrytään hiljattain elämänhallinnasta kohti syrjäytyneisyyttä. Jokaisen syrjäytyjän kohdalla prosessi saattaa olla erilainen. Johansson (2004, 22) toteaa, että syrjäytymisprosessiin voi liittyä esimerkiksi oma-aloitteista syrjäytymistä, ajautumista tai ulkopuolelle asetumista.

Syrjäytymisen kehitykseen vaikuttavat yksilön oma kokeminen sekä hänen elämänhallintakeinonsa. Granfelt (1998, 78) selvittää, että suomalaisten keskustelujen näkemysten mukaan syrjäytymisen kohteeksi jouduttaisiin – toisinsanoen sen tilaan *ajaututaan*. Hänen mukaansa sen vuoksi ilmiöllä on läheinen yhteys elämänhallinnan menettämiseen. Nuorten syrjäytymiskehitykseen vuosien saatossa on vaikuttanut heidän asemansa muutokset yhteiskunnassa. Keskeisimpiä niistä ovat koulutuksen eriytyminen, nuoruusajan pidentyminen, sosiaalisen tuen ja kontrollin eriytyminen sekä nuorten eriytyminen erityiseksi ikäryhmäkseen. (Jyrkämä 1986, 42, Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 10 mukaan.)

Syrjäytymiseen vaikuttavat useat eri hyvinvointipuutteet. Mitä useammalla elämäntilanteella ihminen joutuu vetäytymään syrjään, sitä syvempää on syrjäytymisenkin. Aaltosen ym. tapaan syrjäytymistä voidaan tarkastella sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen, taloudellisten resurssien sekä vaikutusmahdollisuuksien kautta. Jyrkämä taas käsittelee prosessin ulottuvuuksia koulutuksen, työn sekä sosiaalisen syrjäytymisen näkökulmasta. (Aaltonen ym. 1999, 424; Jyrkämä 1986, 40, Kuula 2000, 38–39 mukaan.)

Aaltosen ym. (1999, 425) mukaan nuorelle vakava syrjäytymisriski piilee *vuorovaikutuksen ja/tai sosiaalisten suhteiden* ulkopuolelle jäämisessä. Heidän mukaansa keskeinen merkitys nuoren yhteiskuntaan integroitumisella on sosiaalisilla sidoksilla – joita ovat muun muassa perhe, koulu, kaverit ja työ. Tutkimusten mukaan nuorella tulisi olla riittävästi sosiaalisia siteitä, joka sisältää erilaisia pääoman muotoja, eritoten sosiaalista sekä kulttuurista pääomaa. Sosiaalisten siteiden muodostama terve ja monipuolinen sosiaalinen verkosto luo nuorelle yhteiskunnassa selviytymiseen tarvittavat ainekset.

Taloudellisiin resursseihin Aaltonen ym. (1999, 424–425) listaavat nuoren oman mahdollisuuden osallistua työelämään sekä perheen taloudellisen tuen. Nuoren taloudellinen syrjäytymisriski on heidän mukaansa pitkäaikainen poissaolo työelämästä. Työttömyys voi myös heikentää talouden lisäksi terveyttä, perhesuhteita sekä erilaisia yhteisöllisiä siteitä. *Vaikutusmahdollisuuksien* heikkeneminen voi johtua useista syistä; erityisesti nuorien kohdalla syynä saattaa olla motivaation tai tiedon puute. Poliittinen passiivisuus, asioihin vaikuttamisen kiinnostamattomuus sekä yleinen vetäytyneisyys päätöstenteeissa ovat kirjoittajien mielestä ominaisia piirteitä syrjäytyneille.

Jyrkämän (1986, 40, Kuula 2000, 38–39 mukaan) syrjäytymisen käsitelmäärittelyt syrjäytymisestä ovat *valikoituminen koulutuksen eri tasoille* sekä sen eri aloille, *valikoituminen työmarkkina-asemiin* tai *työttömäksi urautuminen*. Hänen mukaansa koulumaailmassa henkilöt joutuvat koviin kilpailuasemiin jo koulussa, mutta myös koulutusvalinnoissa. Henkilön syrjäytymiseen vaikuttavat yhteiskunnalliset, rakenteelliset tekijät, mutta myös oma henkilöhistoria; tutkimusten mukaan muun

muassa alhaisen itsetunnon omaava nuori on vaarassa syrjäytyä myös sosiaalisesti muita herkemmin. (Kuula 2000, 39–41.)

Työttömyyden ja huonon koulumenestyksen yhteys on melko selkeä, mutta ei kuitenkaan itsestäänselvyys. Vaikka nuoret kävisivätkin koulutuksen tunnollisesti, työttömyys voi olla odottamassa. Suurin riski jäädä sivuun työmaailmasta on niillä, jotka jäävätkin koulusta suoraan työttömäksi. He passivoituvat alkaen vieroksua töitä. On myös todettu, että työtön nuori on myös koulutuskielteinen, josta syntyy oravankehä. Syrjäytymiskiarteeseen vaikuttavat kielteiset työkokemukset; mitä kielteisempiä kokemukset ovat, sen pidemmälle syrjäytymisprosessi etenee. (Virtanen 1996, Kuula 2000, 43 mukaan.)

Jyrkämän viimeisen prosessiulottuvuuden, *sosiaalisen syrjäytymisen*, taustalla on vieraantuminen sosiaalisuhteista, yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen normittomuus sekä epäsosiaalinen elämäntapa, kuten päihteet, rikollisuus sekä myös depressio. Myös oppimishäiriöillä on todettu olevan yhteyttä syrjäytymiseen. Oppimisvaikeuksien takana saattaa esiintyä ahdistushäiriöitä, jotka taas voivat johtaa esimerkiksi masennukseen ja/tai itsetuhoiseen käyttäytymiseen. (Räsänen 1999, Kuula 2000, 45 mukaan.)

Syrjäytymistä ei voida pitää vain tiettyyn elämänvaiheeseen liittyvänä ilmiönä vaan sitä tulisi tarkastella koko elämänkaaren kautta. Koulujen tehtävänä on huolehtia oppilaistaan, etenkin niistä joille oppiminen tuottaa hankaluuksia. Ensisijaisena tavoitteena tulisi nähdä ennaltaehkäisevä työ, jolla voidaan ehkäistä isojen ongelmien synty. Ennaltaehkäisevän työn tulisi kohdistua koko kouluyhteisöön sekä koulurakenteisiin, jotta koulu kykenisi vastaamaan heterogeenisen oppilasjoukon tarpeisiin nykyistä paremmin. (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 16.)

5.3 Syrjäytyminen nuorten silmin

Nuorten käsitykset syrjäytymisestä näyttäisivät tutkimusten mukaan olevan melko ”positiivisia”, ajatellen, että nuorten käsitys omasta mahdollisesta syrjäytymisestä on tutkimuksen mukaan lyhytkestoisia ja ei-lopullisia ajanjaksoja (Turtiainen &

Kauppinen 2004, 124). Tästä voi vetää johtopäätöksen, että vaikka oma olo tuntuu pahalta, sitä ei silti koeta pysyvänä olotilana. Usko paremmasta huomisesta on monella.

9. luokkalaisille helsinkiläisnuorille tehdyn haastattelun mukaan syrjäytyminen tarkoittaa usein ihmissuhteista syrjäytymistä tai yksin jäämistä. Ensisijaisesti puhuttiin kaverisuhteista syrjäytymisestä. Myös syrjäytyminen koulunkäynnistä mainittiin. (Turtiainen & Kauppinen 2004, 124.) Johansson (2004, 12) vahvistaa tätä ajatusta toteamalla, että nuorison käsitys syrjäytymisestä tarkoittaa pelkoa toiseudesta tai ulkopuolelle jäämistä; syrjäytyminen on yksinäisyyttä sekä ihmissuhteista tai kouluyhteisöstä sivuun joutumista.

Sekä helsinkiläisnuorille tehty tutkimus että Johansson kertovat syrjäytymisen syiksi poikkeavuuteen liittyvät asiat. Helsinkiläisnuoret tarkoittivat poikkeavuudella sairautta tai vammaa tai poikkeavaa pukeutumistyyliä. Johansson lisää nuorten yleisimpiin syrjinnän syiksi vielä ihonvärin ja koon. Johansson toteaa, että pukeutuminen sekä ihonväri saattavat tässä yhteydessä liittyä ulkomaalaisuuteen, erilaisiin ryhmiin ja erilaisiin kulttuureihin. Johanssonin mukaan myös Törrönen ja Vornanen kertovat uskonnon, sukupuolen, seksuaalisen poikkeavuuden sekä ”maalaisuuden” olevan myös syitä erilaisuus sekä poikkeavuus –syrjinnälle. (Turtiainen & Kauppinen 2004, 124; Johansson 2004, 8, 12; Törrönen & Vornanen 2002, 37, Johansson 2004, 8, 12 mukaan.)

Syrjäytymisen syiksi helsinkiläisnuoret näkivät sekä itsestä riippumattomia että riippuvia tekijöitä. Oma laiskuus laskettiin osaksi syrjäytymisen tekijäksi, mutta nuoret myös kokivat, että epäonnella ja sattumilla oli osuutta asiaan. Osa nuorista ei pitänyt todennäköisenä tai edes mahdollisena, että itse syrjäytyisi. (Turtiainen & Kauppinen 2004, 124.)

6 YLÄKOULUN VAIKUTUS NUOREN SYRJÄYTYMISRISKEIHIN

Kappaleessa käsittelen yläkoulun vaikutusta nuoren syrjäytymiseen. Yläkouluun siirtymisen jälkeen nuorten pahoinvointi usein lisääntyy. Nuorta pitäisi kyetä katsomaan yksilönä, vaikka yläkouluissa oppilaita on usein useita satoja, ja jokaiselle aineelle oma opettaja. Tuon kappaleessa esiin nuorten syrjäytymisen oireita, jotka ovat tunnistettavissa kouluympäristössä. Lisäksi kerron, miten peruskouluaikana tapahtuva syrjäytymisriskin kasvu vaikuttaa myös nuoren tulevaisuuteen; jatkokoulutukseen ja/tai työllistymiseen.

6.1 Koulun vaikutus nuoren syrjäytymiseen

Työttömillä nuorilla on monesti terveydellisiä ja nuoruusiän kehitykseen liittyviä vaikeuksia jo peruskoulun viimeisellä luokalla. Kouluvaikeuksia ilmenee peruskoulussa valtaosalla nuorista, jotka syrjäytyvät myöhemmin ammatillisesta koulutuksesta tai työstä. Useimmilla vaikeudet ilmenevät jo alakoulussa. Syrjäytyminen aktivoituu kuitenkin eri tulosten mukaan vasta yläkoulussa. (Johansson & Vuori 1999, 7; Hämäläinen 1996, 31; Kuula 2000, iii).

Kuula (2000, 30) pitää yläkoulua useammassakin suhteessa ongelmallisena vaiheena. Hänen mukaansa nuori jää melko irralliseksi osaksi ”aineopettajasysteemimaailmassa”, varsinkin tukea tarvitseva oppilas. Jopa 15 eri opettajaa voi opettaa yhtä oppilasta/luokkaa. Tämän vuoksi oppilaiden ja opettajien välisiä pysyviä vuorovaikutussuhteita tai kiinnittymisiä on hyvin vaikea muodostua.

Syrjäytymisriskiä lisäävät myös muun muassa kiusatuksi tuleminen sekä kiusaaminen ja heikko kouluviihtyvyys. Heikommin menestyneillä oppilailla on tutkimusten mukaan paljon poissaoloja, he miettivät koulun keskeyttämistä sekä heidän mielestään opettajien tarjoama tuki koulussa on huonoa. (Aaltonen ym. 1999, 261.) Epämääräiset poissaolot lasketaan myös yhdeksi koulussa syrjäytymisen oireeksi. Muita oireita voivat olla

- yksinäisyys, eriytyneisyys, toisaalla oleva sosiaalinen viiteryhmä
- käyttäytymisongelmat, osallistumattomuus

- koulukiusaus
- rikollisuuteen sekä päihteiden käyttöön viittaavat teot
- koulumenestyksen muutokset
- levottomuus, väkivaltaisuus, sopeutumattomuus

(Linnakangas & Suikkanen 2004, 9; Tokkari 1995, Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 13, mukaan.)

$\frac{1}{3}$ koulun keskeyttäneistä kertoo syyksi kodin, $\frac{1}{3}$ koulun ja viimeisen $\frac{1}{3}$ joukon syyt ovat monisävyisiä. Tutkimuksen yhteenvedon kirjoittajat korostavat, että juuri nämä oppilaat tarvitsisivat paljon henkilökohtaista ohjausta peruskoulun päättövaiheessa, sillä he muodostavat isoimman riskiryhmän. (Aaltonen ym. 1999, 261, ks. myös Pirttiniemi 1996, 69.) Tutkimuksen mukaan (Alatupa ym. 2007, 18) myös erityisopetuksen määrällä olisi yhteys syrjäytymisriskiin. Sitä selitetään koulun syrjäytymisriskilukujen kasvulla, samalla kun erityisopetuksen osuus kasvaa. Tätä voidaan tutkia kahdelta suunnalta; koulussa on tiedostettu erityisopetuksen tarve ja opetusta on tehostettu; tai koulu ei ole kyennyt antamaan kouluun valikoituneelle oppilasjoukolle parasta mahdollista tukea ja siksi erityisopetuksen määrä on korkea – mikä taas lisää syrjäytymisriskiä.

Keltikangas-Järvisen johtamassa tutkimuksessa on tarkasteltu koulun merkitystä oppilaiden syrjäytymiseen. Kohderyhmänä tässä tutkimuksessa ovat olleet yhdeksäsluokkalaiset oppilaat. Tutkimuksessa selvisi muun muassa koulun koon olevan syrjäytymisriskin yksi vahvimmista, selittävästä tekijöistä. Tuloksien mukaan syrjäytymisriski olisi sitä suurempi, mitä pienempi koulu on. Tutkijat perustelevat ison koulun etua sillä, että se saattaa tarjota oppilaille esimerkiksi tutustumisjaksoja työelämään ja monipuolisempaa opinto-ohjausta. Koulun koko viittaa myös kaupunkimaiseen ympäristöön, joka merkitsisi monipuolisempia vaihtoehtoja toisen asteen opintoihin. (Alatupa ym. 2007, 5–6, 17–18.)

Tutkimus eroaa vahvasti Kuulan (2000, 76–79) tutkimuksesta, jossa hänen haastatelluista nuorista moni koki suuren koulun (yläkoulun) negatiivisena – varsinkin syrjäkyliltä tulleet oppilaat. Nuoret myös kokivat syrjäkylien oppilailla olevan yläkouluun siirtyminen ongelmallisinta. Myös opettajat olivat arvioineet tutkimuksessa oppilaita; heidän mukaansa oppilaiden ongelmat lisääntyivät yläasteella. Tutkija

pitää tätä huolestuttavana seikkana, sillä juuri tuossa iässä pitäisi valikoitua toisen asteen koulutukseen.

6.2 Vaikutukset yläkoulun jälkeen

Koulunkäynnin keskeyttäminen voi aiheuttaa syrjäytymistä tietenkin koulutuksesta, mutta myös yhteiskunnasta. Tähän riskiryhmään kuuluvat erityisesti peruskoulun päättötodistusta vaille jääneet. Keskeyttämisen yleisiä aiheuttavia tekijöitä ovat kotiin liittyvät ongelmat sekä huoltajien tuen puute. Keskeyttäneiden lisäksi syrjäytymisvaaraan kuuluvat ”armoviitosilla” koulunsa suorittaneet oppilaat, jotka ovat käyneet koulua muodollisesti, kuitenkin osallistumatta tosiasiallisesti koulutyöskentelyyn. Mahdollisuus päästä jatkokoulutukseen tai siellä selviytymiseen ovat tällaisilla oppilailla heikot. (Meriläinen 1996, 107, 118.)

Syrjäytymisprosessi voi alkaa kehittyä vähitellen niin, että edes opettaja ei huomaa oppilaan osallistumattomuutta työskentelyyn. Oppilaassa alkaa ilmetä voimakasta koulukielteisyyttä, kun koulu ei ota sujuakseen. Syrjäytyminen näyttäytyy tytöillä ahdistumisena ja itsensä syyttelyllä, pojat taas purkavat ahdistustaan epäsosiaalisella käyttäytymisellä ympäristöönsä. (Meriläinen 1996, 107.)

Vaarassa syrjäytyä ovat myös ne, jotka ovat jääneet ilman ammatillista koulutusta. Sen vuoksi peruskoulujen sekä ammattioppilaitosten on tärkeää tarttua esille tuleviin ongelmiin välittömästi, suunnitella tarvittavia tukitoimenpiteitä sekä poistaa toiminnastaan mahdolliset syrjäytymismekanismet sisältävät tekijät. (Meriläinen 1996, 107.) Peruskoulun jälkeiseen koulutukseen siirtymiseen voi liittyä monia ongelmia;

- nuori jäi 9. luokalle
- hän ei hakenut yhteishaussa koulutuspaikkaa
- osallistui yhteishakuun, mutta jäi ilman koulutuspaikkaa
- hän peruutti saadun opiskelupaikan
- tai keskeytty koulutuksen hyvin pian sen alettua.

(Alatupa ym. 2007, 14–15.)

Tutkimusten mukaan noin 97 % hakeutuu toisen asteen koulutukseen tai peruskoulun lisäopetukseen. Hakeneista 6 % ei saa koulutuspaikkaa. Kuitenkin hake-matta jättäneistä noin neljäsosa (noin 320 nuorta/vuosi) sekä reilut 3 % ilman kou-lutuspaikkaa jääneistä (noin 2300 nuorta/vuosi) saa opiskelupaikan myöhemmin. Tästäkin huolimatta osa valituista (2,5 %) keskeyttää opintonsa melko pian koulun jo alettua. (Alatupa ym. 2007, 14–15.)

Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikka nuori ei heti peruskoulun päätyttyä siir-tysisikään toisen asteen koulutukseen, ei se tietenkään tarkoita totaallista koulutuk-sen ulkopuolelle jäämistä. Esimerkiksi jälkivalinnoilla saadaan nuoria kouluihin melko tehokkaasti. Sitäpaitsi toisen asteen koulutuksen puuttuminen ei yksin tar-koita nuoren syrjäytymistä. Sitä voidaan kuitenkin pitää jo merkittävänä syrjäyty-misriskin tai huono-osaisuuden kasvuna. (Alatupa ym. 2007, 14–15, 142.)

Modernissa yhteiskunnassa vähäinen koulumenestys sekä syrjäytyminen koulu-tuksesta lisää yksilön todennäköisyyttä syrjäytyä myös työmarkkinoilta, sillä nyky-aika odottaa työntekijöiltä yhä vaativampaa ammattitaitoa ja kognitiivista suoritus-kykyä (Hämäläinen 1996, 28). Työmarkkinoilla koulutuksen vaatimustaso on li-sääntynyt samaan aikaan, kun työmarkkinat ovat koventuneet. Menestyäkseen yksilöltä vaaditaan huippuosaamista ja jatkuvaa kouluttautumista. (Kärkkäinen 2004, 125.)

Pitkäaikaistyöttömyys lisää luonnollisesti nuorten syrjäytymisriskiä. Alle 25 –vuotiaita työttömyys koskettaa erityisen läheisesti. Se vaikeuttaa nuoren elämänti-lannetta, samalla kaventaen hänen valinnanmahdollisuuksiaan. Työpaikan saami-nen vaikeutuu entisestään, jos nuorella ei ole ammattikoulutusta. Tilastokeskuksen teettämän työvoimatutkimuksen mukaan joulukuussa 2011 nuorten (15–24 –vuotiaat) työttömyysaste oli 17,8 %, kun taas 15–74 –vuotiaiden yhteenlaskettu työttömyysaste oli 7,4 % samaisen kuukautena. (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 14; Työvoimatutkimus 2012.)

Mustolan (1990, Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 15, mukaan) teettämän tutkimuksen mukaan ilman työtä eläminen on joillekin nuorille elämänmuoto. Sinne liu'utaan vähitellen ja osittain huomaamatta. Työnteko ei houkuttele, sillä ammatti-aidottomille on tarjolla vain raskaita töitä, varsinkaa jos korvaus on lähestulkoon

samaa luokkaa kuin toimeentulotuki tai työttömyyskorvaus (Veivo & Vilppola 1998, 51). Osalle tutkimuksen nuorista ilman töitä eläminen on vain nuoruuteen kuuluva välivaihe, mutta joillekin työtön elämä näytti muodostavan pysyvän elämäntavan.

Johansson ja Vuori (1999, 5) ovat sitä mieltä, että sopeutuminen työelämän nopeaan kehitykseen sekä työurien monien tarjolla olevien vaihtoehtojen valitseminen edellyttää hyvää elämänhallintaa. Nykyaikainen kova kilpailu työpaikoista vaatii lisäksi vahvaa osaamista, sopivaa itseluottamusta sekä työllistymistaitoja työpaikan löytymiseksi – siis kaikkea niitä ominaisuuksia, joiden puuttuminen kerrottiin edellä kohottavan henkilön syrjäytymisriskiä.

6.3 Miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä kouluissa?

Oppimisvaikeudet latistavat itsetuntoa, minkä vuoksi koulunkäynti saatetaan kokea vastenmielisenä. Usein tällaisten lasten ja nuorten keskuudessa myös käytöshäiriöt ovat tavallisia. Teoriapainotteinen jatkokoulutus ei jaksakaan kiinnostaa nuoria, jotka ovat peruskoulussa kärsineet oppimisvaikeuksista. (Hämäläinen 1996, 31.)

Laakson (1994, 33) tutkimuksen ”Voisinpa aloittaa alusta! Syrjäytyminen nuorten kokemana” mukaan edellämainitut nuoret toivoisivatkin peruskouluun lisää käytännönläheisiä oppitunteja (mm. käsitöitä, kotitaloutta ja liikuntaa), yläkouluun ammatinvalintaa helpottavaa työharjoittelua sekä työtapojen muutosta kouluihin siten, että ne olisivat oppilaille vähemmän stressaavia.

Opetushallitus on teettänyt kyselyn, jonka pohjalta tehdyssä tutkimuksessa selvitettiin opintojen keskeyttämisen syitä sekä tukitoimia syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseksi. Tutkimuksessa on listattuja oppilaitosten käyttämiä tukitoimia sekä esitettyjä kehittämistoimenpiteitä syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden auttamiseksi olivat:

- Oppilaiden syrjäytymisen ehkäisemiseksi oppilaitosten tulisi puuttua ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Ongelmat tulisi tunnistaa jo peruskoulussa sekä hoitaa oppilaalle tarvittava tuki. Keskiasteen koulutuksessa ongelmat ovat ehtineet kasvaa hoitamattomina jo niin suureksi, että tukitoimien vaikuttavuus saattaa tuolloin olla jo epävarmaa.

- Ammatinvalintamenettelyihin tulisi kiinnittää huomiota sekä peruskoulun oppilaanohjausta olisi tehostettava.

Ammatinvalinnat tulisi tapahtua vasta sitten, kun koulutukseen ja käytäntöön on tutustuttu perusteellisesti. Tämä tukee Laakson (1994, 33) tutkimuksen tuomia tuloksia käytännön läheisten harjoittelujen sekä tuntien lisäämisestä. Tutkimuksessa todetaan, että peruskoulujen TET (työelämään tutustuminen) –jaksot ovat kuitenkin liian lyhykäisiä tämän toteutumiseksi.

- Ammatillisten oppilaitosten sekä peruskoulujen yhteistyötä tulisi tehostaa.

Olennaista tietoa oppilaista jää siirtymättä, kun nuori jatkaa jatkokoulutukseen. Varsinkin nuoret, jotka ovat olleet syrjäytymisvaarassa, tarvitsisivat seurantaa ja jälkihoitoa.

- Opiskeluiden alkuvaiheessa oppilaille tulisi jakaa tietoutta valitsemastaan alasta sekä mahdollisista vaikeuksista koulutiellä ja niihin tarjolla olevista tukitoimista.

Etenkin henkilökohtainen ohjaus sekä tukiopetuksen mahdollisuus tulisi olla saatavilla.

- Koulun henkilöstöä tulisi kouluttaa vaikeuksissa olevien oppilaiden tukemiseen sekä vuorovaikutustaitojen lisäämiseen.

Tavoitetta helpottaa jos oppilaitoksessa vallitsee ilmapiiri, jossa oppilaista välitetään aidosti ja heistä kannetaan vastuuta. Myös vanhempia tulisi osallistaa tukemaan sekä ottamaan lapsistaan vastuuta. Koulun ja kodin välisen yhteistyön lisäksi oppilaitosten tulisi tehostaa ja muodostaa toimivia verkostoja, jotta ne palvelisivat kattavammin oppilaita. (Meriläinen 1996, 107, 117–118.)

Kuulan (2000, 84) mukaan nuoret kokevat alakoulun sekä ammattikoulun mielekkäämmäksi kouluasteeksi, sillä ne vastaavat parhaiten nuorten tarpeisiin. Hänen mukaansa riittävä turvaverkko sekä yksilöllisyyden huomiointi tulisi kyetä takaamaan nuoren koulutaipaleelle. Näin kyettäisiin ennaltaehkäisemään vääriä jatkokoulutusvalintoja. Hän myös toteaa, että moniongelmaisiin, tukea tarvitseviin sekä riskialttiisiin oppilaisiin tulisi kiinnittää erityishuomiota siirtymävaiheissa. Epäonnistuneet siirtymävaiheet saattavat nostaa syrjäytymisriskiä. Ratkaisuna olisivat pehmeät, ei-leimaavat toimenpiteet transition eli siirtymän helpottamiseksi.

Nuorten syrjäytyminen on sekä yhteisön että yksilön normijärjestelmien kriisiytymisen seuraus. Nuori on tippunut yhteiskunnan normijärjestelmästä syystä tai toisesta. Syy ei ole kuitenkaan yksinään kummankaan osapuolen. Kirjoittajat Veivo ja Vilppola toteavat, ettei syrjäytyminen välttämättä ole nuoren epäonnistumisien seuraus vaan se voi myös olla yhteiskunnan epäonnistuminen luoda moniarvoinen yhteiskunta. Siellä kaikilla olisi oma paikkansa, merkitys ja arvo. Tärkeää nuorten tukemisessa olisi kasvattaa nuoret uskomaan itseensä sekä ohjata heidät ottamaan vastuuta omista tekemisistään. Toisinsanottuna lisäämällä heidän elämönhallintaansa. (Veivo & Vilppola 1998, 60; Seppälä [viitattu 11.2.2012], 23.)

7 SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEVÄ NÄKÖKULMA

Seuraavaksi käsittelen syrjäytymisen ennaltaehkäisevää näkökulmaa. Pyrin vastaamaan kysymykseen, mitä ehkäisevä työ on? Tuon myös esille syitä, miksi ehkäisevää työtä on tärkeää tehdä. Selvityksen jälkeen esittelen keinoja, miten koulut ehkäisevät yläasteikäisten nuorten syrjäytymistä. Tuon näkökulman esiin ensin Seinäjoen kaupungin näkökulmasta, jonka jälkeen esittelen yleisemmältä tasolta lakiin pohjautuvia koulujen ehkäiseviä työvälineitä. Näillä esimerkeillä pyrin saamaan sekä yhteisön että yhteiskunnan näkökulman esiin, miten ehkäisevä työ meillä Suomessa näkyy.

7.1 Mitä syrjäytymisen ehkäisevällä työllä tarkoitetaan?

22v. Päihdeongelmia, rikollista toimintaa, koulut jäi kesken.... Ei tuolle minkään voi. Jos heitän pihalle, tulee viikon päästä takaisin, vaikka rikko ikkunan ja tulee siitä. Makaa sohvalla päivät. Yöt huitelee jossain.

Joskus aloittaa jonkun koulun/kurssin, pari kuukautta menee hyvin ja kohta taas ilmestyy sohvalle makaamaan. Uhkailtu, kiristetty, lahjottu. Mikään ei auta. On nähty sairaalakoulut, psyk osastot, koulukodit... Tuossa se taas löhöää, tekemättä mitään. Ei kuulemma huvita.

Lainaus on otettu keskustelupalstalta Vauva.fi. Palstalla äidit ovat huolissaan nuorista aikuisista lapsistaan. Epätoivo kuultaa monen tekstistä. Nuoret ovat syrjäytyneitä yhteiskunnasta, ja se näkyy vaikuttavan moneen asiaan. Työni tarkoituksena on etsiä ennaltaehkäiseviä keinoja, jotta yllämainitun lainauksen tapaiset ongelmat eivät lisääntyisi. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy korostuu, jotta syrjäytyneiden määrä ei kasvaisi. Mitä varhaisemmassa vaiheessa syrjäytymiseen puututaan, sen vähemmän syrjäytyneitä sekä siihen liittyviä ongelmia esiintyy.

Tutkimuksen mukaan erityisen huolissaan tulisi olla niistä Suomen nuorista, jotka eivät peruskoulutuksen jälkeen saa koulutuspaikkaa tai töitä. Syrjäytymisriski kasvaa, kun nuori ei ole samalla tavalla sidoksissa yhteiskuntaan kuin opiskelu- tai työpaikan saaneet. Koulutuspaikkaa tai töitä vailla oleminen ei vielä riitä tekemään ihmisestä syrjäytyntä, mutta edesauttaa sen muodostumista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyllä tarkoitetaan niitä kaikkia toimia, joilla pyritään katkaisemaan syr-

jäytymiseen johtavat kehitykset. (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996, 9; Johansson 2004, 7, 10; Valtiotalouden tarkastusvirasto 2007, 7.)

Nuorten syrjäytymisen ehkäisylle löytyy useita päteviä syitä; huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista; lainsäädäntö, joka antaa toiminnalle tietyt puitteet, ja jonka mukaan ennaltaehkäisyä tulisi toteuttaa; sekä kustannukset, jotka yhteiskunnalle aiheutuvat syrjäytyneestä nuoresta. Arvioin mukaan nuori, joka syrjäytyy työmarkkinoilta pysyvästi sekä ajautuu sosiaalisesti huono-osaiselle elämänuralle, tulee kustantamaan yhteiskunnalle noin miljoona euroa ennen hänen 60 – vuotissyntymäpäiviään. (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2007, 17, 39, 113.)

Syrjäytymisen ennaltaehkäisevä työ pitkällä tähtäimellä on aina edullisempaa kuin korjaavan työ. Erityisen kallista korjaava työ on silloin, jos syrjäytymiskierrettä ei saada katkaistua. Kuitenkin taloudellisia menetetyksiä oleelliset asiat ovat inhimilliset laskut, joita maksetaan nuorten pahoinvointina sekä pahimmillaan elämän menetyksinä. (Lämsä 2008.)

Ennaltaehkäisyn hyöty perustuu pyrkimykseen lopettaa syrjäytymisen riskien kasauminen. Ehkäisytoimenpiteistä saatavat hyödyt ovat sitä suuremmat, mitä varhaisemmassa vaiheessa syrjäytymisen riskitekijät voidaan tunnistaa ja niitä vähentää. Vaikka ehkäisytoimenpiteet lisäävät monen palvelusektorin menoja välittömästi, hyödyt näkyvät kuitenkin pitkän tähtäimen aikavälillä. (Valtiotalouden tarkastusvirasto 2007, 113.)

Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria löytyy kaiken aikaa koulusta. Yhteiskunnan pitkän tähtäimen haaste on syrjäytymisen ehkäisy, mutta se voi toimia myös yhteisöllisenä lähitavoitteena. Tutkija Ritva Kuulan mielestä yhteisöllisen lähitavoitteen keskeinen asia on koulu. Hänen tutkimuksensa mukaan syrjäytyminen on monesti yksilökohtainen eli subjektiivinen kokemus tai elämäntapa, eikä pelkästään yhteiskunnan määritelmä totuus. (Kuula 2000, 188.) Tämä puhuu sen puolesta, että syrjäytymistä ennaltaehkäisevien menetelmien vieminen kouluun on enemmän kuin tarpeellista. Myös menetelmien monipuolisuus korostuu; jos jokainen syrjäytynyt tuntee asian yksilökohtaisesti, ei massamenetelmät millään voi osua aina yksin ja auttaa jokaista.

7.2 Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä

Nuorten ehkäisevää työtä säätelee erityisesti Lastensuojelulaki (13.4.2007/417). Lain mukaan lasten ja perheiden kanssa toimivat viranomaiset ovat velvoitettuja tukemaan vanhempia sekä huoltajia heidän kasvatustehtävässään sekä pyrittävä antamaan perheelle tarpeenmukaista apua riittävän varhain (2§). Ennaltaehkäisevää lastensuojelua kuntien on tarjottava, kun lapsi tai perhe *ei vielä ole* lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla on tarkoitus edistää sekä turvata lasten kasvu, kehitys ja hyvinvointi sekä tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan tukea sekä erityistä tukea, jota annetaan esimerkiksi päivähoiton, opetuksen, nuorisotyön, äitiys- ja lastenneuvolan sekä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kautta. (3§)

Syrjäytyminen on elämänhallinnan menettämistä (Aaltonen ym. 1999, 423), joka tarkoittaa hyvinvoinnin vähentymistä. Useassa kunnassa ei ole erikseen tehty toimintasuunnitelmaa syrjäytymisen ehkäisyä varten, mutta suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä tulee jokaisen kunnan (tai usemman kunnan yhdessä) laatia (12§). Ja koska Lastensuojelulain (13.4.2007/417) keskeinen periaate on muun muassa edistää lapsen hyvinvointia (4§), sen siis täytyy samalla ehkäistä myös syrjäytymistäkin. Tämän perusteella tuon seuraavassa esiin, miten työni kotikunnassa edistetään lasten hyvinvointia, samalla ehkäisten lastensuojelua (sekä syrjäytymistä). Tuon näitä esiin nuorille suunnatun palveluin Seinäjoen kaupungin tämänhetkisen lastensuojelusuunnitelman perusteella. Sen jälkeen esittelen yleisemmin menetelmiä, jolla pyritään yhteiskunnallisesti ehkäisemään nuorten syrjäytymistä.

7.2.1 Nuorille suunnatut ehkäisevät toimenpiteet Seinäjoella

Koulut. Seinäjoen kaupungin koulujen oppilashuollon tavoitteena on lapsille ja nuorille turvallinen ja terve oppimis- sekä kouluympäristö, jossa suojataan mielen-terveyttä, ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään koulu yhteisön hyvinvointia yksilöllisten ja yhteisöllisten tuen menetelmin. Tähän pyritään välittämisen, huolenpidon sekä myönteisen vuorovaikutuksen oppimisen ja tasapainoisen kehityksen edistämällä. Tavoitteena on myös oppimisesteiden sekä muiden ongelmien eh-

käisy sekä niiden varhainen tunnistaminen. (Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 23.)

Kouluissa ehkäisevän työn painopisteet ovat

- koulukiusaamisen poistamisessa.
- oppilaiden vahvuuksien sekä hyvien puolien vahvistamisessa.
- heidän käytösongelmien vähenemisessä.
- motivaatio-ongelmaisten sekä paljon poissaoloja keränneiden elämänhallinnan parantamisessa.
- hyvinvointiprofiilin pohjalta koulujen olosuhteiden, itsensä toteuttamisen mahdollisuuden, sosiaalisten suhteiden ja terveydentilan parantamisessa.
- Kasperin alueen kolme alakoulua ja Peräseinäjoen Toivolanrannan ala- ja yläkoulu toimivat KASTE – hankkeen pilottikouluina, jossa kehityksen painopisteet ovat moniammatillisessa, ehkäisevässä työssä sekä matalan kynnyksen työmuodoissa.
- Pilari – toiminnan moniammatillisessa yhteistyössä.

Seinäjoen oppilashuoltotyö kuuluu koko kouluyhteisössä työskenteleville henkilökunnan jäsenille sekä oppilashuoltotyöstä vastaaville viranomaisille. Sen ensisijaisena toteutuksena on kodin ja koulun välinen yhteistyö. Koulukuraattorille ohjataan oppilaita useimmiten muun muassa käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen ja tunne-elämään liittyvien syiden vuoksi. (Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 24.)

Koulut tekevät myös joka toinen vuosi kouluterveyskyselyn, josta saadaan oppilaiden ajankohtaista tietoa heidän hyvinvoinnistaan. Kiusaamis-, väkivalta-, päihde- ja kriisitilanteita sekä poissaoloja vasten kouluilla on käytössä toimintamallit. Työmenetelminä käytetään muun muassa

- Verkostokartta: asiakkaan tukiverkostojen hahmotusväline, jota voi käyttää myös esimerkiksi asiakkaan negatiivisten ihmissuhteiden selvittämiseen.
- Baro – menetelmä: murrosikäisten lastensuojelutarpeen arviointiväline, joka soveltuu esimerkiksi muutos- sekä nivelvaihetuen arviointiin, koulun sosiaalityön palveluohjaukseen sekä jälkihuoltotarpeen selvittelyyn.

- Vanhemmuuden roolikartta: väline, jolla vanhemmuutta saadaan arkiajattelussa hahmotettua mahdollisimman selkeästi.
- KiVa Koulu – ohjelma: kiusaamista vastustava toimenpideohjelma.
- Lapsilähtöisen työskentelyn eri välineitä.
- Muita menetelmiä ovat esimerkiksi
  - Askeleittain – ohjelma: tunne-, empatia-, itsehillintä sekä ongelmanratkaisutaitoja opettava ohjelma sekä
  - Mielen hyvinvointia edistävä – ohjelma: Friends – mielen hyvinvointia edistävä ohjelma, jossa lisäksi ehkäistään lasten sekä nuorten masennusta ja ahdistusta.

(Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 24–25; Verkostokartta 2012; Baro –menetelmä; Vanhemmuuden roolikartta; KiVa Koulu; Opetusohjelman sisältöalueet; Hyvinvointia edistävä ohjelma [viitattu 20.2.2012])

Toimenpide-esityksiksi on ehdotettu KASTE – hankkeen pilottikouluissa saatavien moniammatillisten toimintamuotojen siirtäminen ja käyttöönotto myös muissakin kouluissa (vrt. myös tämä työ kappale 3.2) sekä koulukuraattorin virka vuosille 2011–2014. Kaupunki seuraa seuraavilla mittareilla koulujen hyvinvoinnin edistymistä:

- koulukiusaamisen esiintyvyys (kiusaamiskysely)
- motivaatio-ongelmien ja poissaolojen- sekä käytösongelmien esiintyvyys
- vanhemmuuden puute, päihteiden käyttö ja masentuneisuus (kouluterveyskysely)
- koulujen hyvinvoinnin tila (hyvinvointiprofiili)

(Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 26.)

Nuorisotyö. Nuorisotyön ehkäisevän työn painopisteet ovat

- Avoin nuorisotoiminta; yhteisöllisyys, kohtaaminen ja lähipalvelut eri kaupunginosissa.
- Nuoristyö, joka toteutetaan verkossa.
- Tuki nuorten osallisuudessa ja vaikuttamisessa.
- Pilari –toiminnassa monialainen yhteistyö.

(Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 27.)

Vuosien 2009–2014 Seinäjoen seudun kuntien nuorisotyön kehittämissuunnitelma sisältää nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tavoitteet ja toimenpiteet. Suunnitelman mukaan nuorisotyön tavoitteena on:

- Lisätä nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia.
- Toteuttaa erityisnuorisotyötä.
- Tarjota nuorisotiloilla turvallista yhdessäoloa.
- Lisätä kansainvälisyyskasvatusta.
- Tarjota kulttuurista nuorisotyötä sekä yhdistisyhteistyötä.
- Kehittää ehkäisevää päihde- ja mielenterveystyötä sekä kriisityötä.
- Ottaa käyttöön nuorisotyön uusia menetelmiä, kuten nuorisotiedotus ja –neuvonta sekä verkkonuorisotyö.

(Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 27.)

Kolmannen sektorin nuorisotyö. Seinäjoen kaupungin alueella merkittävää nuorisotyötä tekevät myös alueella toimivat seurakunnat. He ylläpitävät esimerkiksi varhaisnuorten kerhoja. Myös nuoriso-, urheilu sekä kansalaisjärjestöissä toteutetaan laajaa nuorisotyötä. (Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma 2008, 29–30.)

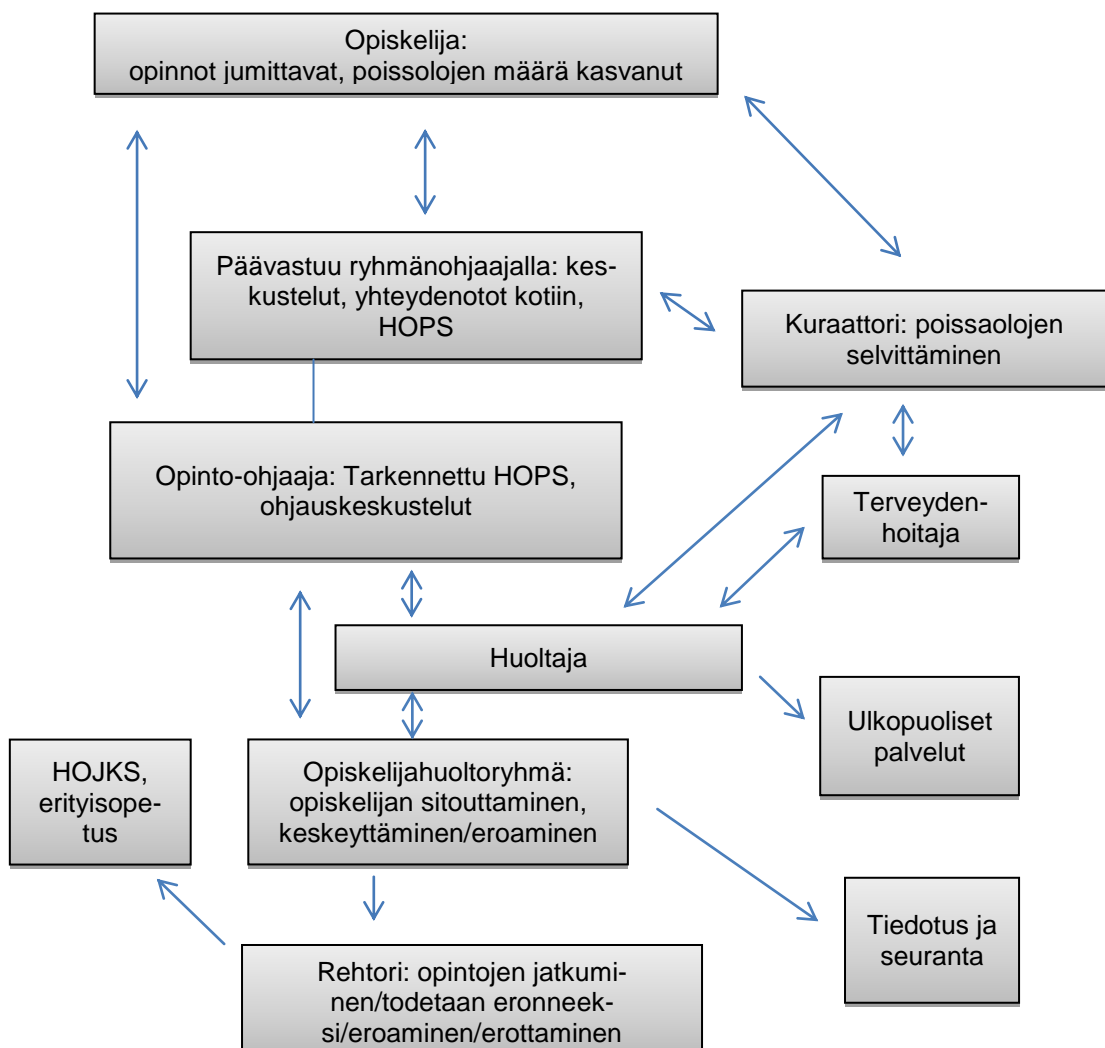
7.2.2 Kouluissa yläkouluikäisille käytettäviä syrjäytymistä ehkäiseviä työvälineitä

Kouluterveydenhuolto. Kouluterveydenhuollon kyky varhaiseen puuttumiseen sekä sen tuoma asiantuntijuus ovat ensiarvoisen tärkeää nuoren opintojen loppuunsaattamiseksi (Rantala 2006, 39). Kouluterveydenhuolto on tarkoitettu kaikenikäisille peruskoulun oppilaille. Siihen sisältyy oppilaiden terveyden seuranta (mukaanlukien suun terveydenhuolto), kouluyhteisön sekä –ympäristön turvallisuuden sekä terveellisyyden edistäminen, opetus- sekä oppilashuollon henkilöstän kanssa tehtävä yhteistyö, yhteistyö koulun ja kodin välillä sekä tarpeellinen erikoistutkimus terveydentilan toteamiseksi. (Kouluterveydenhuolto 2010.)

Kouluterveyshuoltoon kuuluu vuosittaiset tarkastukset, joista kolme ovat niin sanottuna laajoja tarkastuksia. Yläkouluikäisille laaja tarkastus toteutetaan 8. luokalla. Kyseiseen tarkastuksessa ovat mukana oppilaan lisäksi terveydenhoitaja, lää-

käri sekä oppilaan vanhemmat. Tarkastukseen sisältyy vanhempien haastattelu sekä tarvittaessa oppilaan selviytymisestä arvio. Kouluterveydenhuollon tarkoituksena on tunnistaa oppilaan sekä hänen perheensä erityisen tuen tarpeet ja järjestettävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tukea. (Kouluterveydenhuolto 2010.)

Opinto-ohjaus. Opintojen ohjauksen tavoitteena on auttaa oppilaita sosiaalisiksi sekä vastuuntuntoisiksi, itsenäisiksi yksilöiksi, jotka kykenevät toteuttamaan itseään ja osallistumaan yhteiskunnallisiin toimintoihin sekä niiden kehittämiseen. Opinto-ohjaaja on ammatinvalinnan ohjaukseen erikoistunut opettaja, jolla on tärkeä rooli etenkin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla. (Rantala 2006, 48.) Oppilaanohjauksella voidaan pienentää opintojen keskeyttämisen määrää. Varsinkin ennen siirtymävaiheita sekä niiden aikana tukeva ohjausjärjestely voi ehkäistä nuorten syrjäytymisriskiä pitkältä aikatahtimelta. (Aaltonen ym. 1999, 261.) Seuraavassa esittelen kuvion, jossa on esitelty malli, miten oppilaan opintojen edistymiseen puututaan, jos opinnot eivät edisty.

Kuvio 4. Opintojen edistämisen toimintamalli (Koskinen 2004, Rantala 2006, 50 mukaan).

Joissakin tapauksissa nuorten oppimisvaikeudet näkyvät runsaana poissolojen määränä, jotka ovat usein ensimmäisiä oireita nuoren ongelmista. Poissaolojen yhteyttä mielenterveysongelmiin ei voida kieltää. Koulunkäynnistä jälkeenjääminen tai sen keskeytyminen on uhka nuoren sosiaalistumiselle, tulevalle kehitymiselle, elämästä selviytymiselle sekä aikuistumiselle. Tämän vuoksi varhainen tuki sekä puuttuminen opinnoissa ovat erityisen tärkeää nuoren syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Rantala 2006, 49.)

Oppilas- ja opiskelijahuolto. Kunnan tulee lastensuojelulain (9§) mukaisesti järjestää oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi sekä koulun ja kodin yhteistyön kehittämiseksi. Näitä voivat olla koulupsykologi- ja koulukuraattoripalvelut. (L 13.4.2007/417.)

Oppilashuoltotyö on koulun koko henkilökunnan yhteinen tehtävä. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän kokoonpano voi vaihdella koulukohtaisesti, mutta ydinryhmän muodostavan usein rehtori tai apulaisrehtori, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, kuraattori ja erityisopettaja. Myös koulupsykologi kuuluu ryhmään, jos sellainen koulusta löytyy. Keskeistä oppilashuoltotyössä on moniammatillinen yhteistyö, jonka tehtävänä on lisätä oppilaiden sekä koko koulun hyvinvointia, ennaltaehkäisten sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia. (Rantala 2006, 51; Aaltonen ym. 1999, 262.)

Koulukuraattori on koulussa toimiva sosiaalityöntekijä. Hänen tavoitteena on oppilaan myönteinen kasvu ja kehitys. Kuraattorin tehtäviin kuuluu muun muassa tukea koulun kasvatus- ja opetustyötä, opastaa ja neuvoa sekä ohjata oppilaita ja heidän vanhempiaan erilaisiin palvelu- ja tukimuotoihin, opiskeluilmapiiirin parantaminen ja työrauhan lisääminen sekä ennaltaehkäisevä työ nuorten hyvinvoinnin sekä turvallisuuden lisäämiseksi yhteistyössä esimerkiksi nuoriso-, opetus-, sosiaali- ja terveystoimen sekä kolmannen sektorin kanssa. (Aaltonen ym. 1999, 262–263.)

Koulupsykologin työalue on yleensä useampi kouluyhteisö. Koulupsykologi tukee oppilaita esimerkiksi kriisitilanteissa. Hän tekee työtä myös oppilaiden vanhempien

kanssa, antaen apua kasvatuskysymyksissä. Koulupsykologin työtapoja oppilaiden kanssa ovat esimerkiksi koulukypsyystutkimukset ja muut psykologiset yksilötutkimukset. Hän tekee tarvittaessa myös läheteitä jatkotutkimuksiin. (Aaltonen ym. 1999, 264.)

8 TUTKIMUSTULOKSET, LUOTETTAVUUS SEKÄ KÄYTETYT MENETELMÄT

Tässä kappaleessa aion esitellä tutkimukseni tulokset. Sitä ennen selvitän, mitä menetelmiä olen tutkimuksessani käyttänyt, sekä arvioin tutkimukseni luotettavuutta kappaleessa ”Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti”.

Työn tutkimusosio toteutettiin kyselyllä (Liite 2). Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia, mitä syrjäytymisen ennaltaehkäiseviä käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy sekä millaisiin toimintamenetelmiin kyselyssä keskityttiin ja miksi. Tuon siten esiin kohdassa 8.2 kyselyn vastauksia, joista ajattelen olevan mahdollisesti hyötyä sekä lukijoille että jatkotutkimuksia varten. Kuten aikaisemmin olen jo todennut, tarkoitukseni ei ole tuottaa lukijalle suoranaisia totuuksia tai vastauksia, miten koulussa tulee jatkossa toimia –tarkoituksena on antaa ajattelemisen aihetta, josta syntyisi kriittisen pohdiskelun kautta omia näkökulmia uusille käytänteille.

Olen jaetellut kyselyn tutkimustulokset kuuteen eri kategoriaan. Jaottelu syntyi kyselyn vastauksista; aiheet nousivat selvästi eniten kyselyssä esille. Kategoriat liittyvät luonnollisesti syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, joka toimii tulosten punaisena lankana.

8.1 Tutkimusmenetelmät sekä tutkimuksen luotettavuus

8.1.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni tutkimusmateriaalin keräsin kyselyn eli survey –menetelmää hyödyntäen. Kyselyn englannin kielisellä termillä *survey* tarkoitetaan kyselyn, havainnoinnin sekä haastattelujen muotoja, joissa aineistonkeruun kohdehenkilöt muodostavat otoksen tai näytteen jostain tietyistä joukosta. Aineisto myös kerätään standardoidusti, joka tarkoittaa sitä, että kaikilta vastaajilta on kysyttävä asiat täsmälleen samalla tavoin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 182.)

Kyselymenetelmän etuina pidetään laajaa tutkimusaineiston mahdollisuutta sekä sen tehokkuutta. Tutkimukseen voidaan ottaa kerralla mukaan paljon henkilöitä sekä siinä voidaan kysyä useita eri kysymyksiä. Aikataulu- ja kustannusarviot voidaan laskea etukäteen melko tarkasti. Myös lomakkeen huolellinen suunnittelu korostaa tehokkuutta; tietokoneen avulla aineisto voidaan nopeasti muokata tallennettuun muotoon ja analysoida. (Hirsjärvi ym. 2004, 184.)

Useimmiten kyselymenetelmän käyttäjät käsittelevät aineistonsa kvantitatiivisesti eli määrällisesti, mutta itse käytin tutkimuksessani pääasiassa kvalitatiivista (laadullista) tutkimusmenetelmää. Määrällisessä tutkimusmenettelyssä oleellista on aineiston numeraalinen mittaaminen sekä niiden esittäminen tilastollisesti käsiteltävissä muodossa (esimerkiksi prosenttitaulukot). Laadullinen tutkimusmenettely ei kysy paljonko; se katsoo asiaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, kuvaten todellista elämää. (Hirsjärvi ym. 2004, 131, 152, 182–183.) Työssäni tutkimukset ovat esitetty ihmisten kertomina totuuksina, enkä ole käyttänyt numeraalisia lukuja juurikaan. Tutkimukseni kohteet ovat valittuja määrällisen menettelyn kautta (otantaperuste), mutta tutkimustulokset käsittelen laadullisesti (ei numereellisesti).

Yleinen ajatus on, että laadullinen tutkimus tulisi toteuttaa läheisessä kontaktissa tutkittaviin henkilöihin nähden. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 183) kuitenkin kumoavat tämän väittämän. Heidän mukaansa sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija voi olla joko etäällä tai lähellä tutkittavia kohteita. Tämä peruste antaa siis vapauden käyttää luovemmin myös kyselymenettelyä laadullisessakin tutkimuksessa.

Miksi sitten olen toteuttanut kyselyn määrällisesti, mutta aineiston käsittelyn laadullisesti? Alunalkaenhan tarkoituksena oli toteuttaa kysely, joka tultaisiin tekemään Etelä-Pohjanmaan koulujen henkilökunnille. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishankkeen hakiessa kyselyn osuudelle opinnäytetyön tekijää, hyppäsin minä kelkkaan. Eli määrällinen otos oli määräytynyt jo ennen työni aloittamista.

Kyselyä työstäessä pohdin kysymysten muotoa avointen kysymysten (kysymys, jossa on tyhjä tila vastausvaihtoa varten) sekä monivalintakysymysten (tutkija laa-

tinut valmiiksi numeroidut vastausvaihtoehdot) (Hirsjärvi ym. 2004, 187–188) välillä. Päädyin avoimiin kysymyksiin, sillä koin, että saisin niiden avulla monipuolista tietoa koulujen käytännöistä. Jos olisin käyttänyt monivalintakysymyksiä, olisin mielestäni ohjailut vastaajia liikaa – eikä se olisi näin palvelut tarkoitusta. Sain valtavan määrän materiaalia, jonka olisin kokenut heittäväni suurelta osin hukkaan, jos olisin käsitellyt sen määrällisin menetelmin. Laadullisella menettelyllä sain irti kyselystä myös sellaisia asioita, mitä ei numereellisella taulukolla pystytä selvittämään.

8.1.2 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Kaikissa tutkimuksissa tulisi arvioida tuotoksen luotettavuutta, sillä tulosten pätevyys sekä luotettavuus vaihtelevat usein – vaikka virheitä pyrittäisiinkin välttämään. Luotettavuuden tutkimus- ja mittaustapoja on olemassa useita erilaisia keinoja. *Reliaabelius* tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta; reliabelius mittauksessa tai tutkimuksessa tarkoittaa siis ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen reliabelius voidaan todeta esimerkiksi kahden arvioitsijan päätyessä samaan tulokseen. (Hirsjärvi ym. 2004, 216.)

Validiuksella tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä. Sillä käsitetään kykyä mitata sitä, mitä alunperin oli tarkoituskin mitata. Esimerkiksi kyselylomakkeissa piilee vaara, etteivät tutkija(t) ja vastaajat ajattele kysymyksistä samalla tavalla. Jos vastaaja vastaa kysymyksiin eri tavoin kuin mitä tutkija oli alunperin ajatellut, ja tutkija käsittelee tulokset edelleen alkuperäisen suunnitelmansa mukaisesti, tuloksia ei tällöin voida pitää pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2004, 216–217.)

Itse kyselytutkimustakin on hyvä kyseenalaistaa, sillä siihenkin liittyy monenlaisia heikkouksia. Esimerkiksi kyselymenettelyssä on kaksi tapaa kerätä aineisto. Toinen niistä on posti-/verkkokysely – jota käytin omassa tutkimuksessani. Sen etuja ovat nopea ja vaivaton aineiston keruu. Suurena riskinä on kuitenkin kato eli vastaamattomuus. Vastausprosenttia voi kuitenkin arvioida hieman etukäteen; valikoimattomalle joukolle lähetetty kysely ei useinkaan tuota korkeaa vastausprosenttia, mutta vastaajajoukon ollessa jokin tietty erityisryhmä sekä jos kyselyn aihe

koskettaa heitä läheisesti, vastaajaprozentilta voidaan hyvinkin odottaa enemmän. Myös muistuttamalla vastaamatta jättäneitä, eli karhuamisella, saadaan usein vastausprosenttia ylöspäin. Tällöin vastaajien määrä voi nousta jopa 70–80 prosenttiin. (Hirsjärvi ym. 2004, 184–185.)

Vastaamattomuusriskin lisäksi kyselyssä täytyy ottaa huomioon vastaajien suhtautuminen. Tutkija ei voi täysin todistaa, ovatko vastaajat suhtautuneet kyselyyn vakavasti, ja ovatko he olleet tutkimuksen kannalta tyydyttävän rehellisiä ja huolellisia. Tutkija ei ole myöskään välttämättä selvillä, miten paljon vastaajilla on ylipääntänsä tietoutta aihealueesta, josta kysymykset esitetään. (Hirsjärvi ym. 2004, 184.)

Kyselyn teko oli minulle uusi kokemus. Varasinkin sen työstämiseen runsaasti aikaa. Koska kysely tehtiin koulujen henkilökunnille eikä esimerkiksi rajattuna koulujen opettajille, kysymyksien tekeminen oli hieman haasteellisempaa. Ne tuli esittää mahdollisimman ymmärrettävästi, mutta lyhyesti. Kysely saikin lopulta paljon avoimia kysymyksiä, sillä tarkoitus oli saada vastaukseksi vastaajien näköisiä vastauksia. Etsimme koulujen käytäntöjä, jotka lomakkeessa oli rajattu teemoihin. Tämä siksi, että vastaajan olisi helpompi päästä aiheesta kiinni, ja samalla jätetty tarpeeksi avonaisiksi, jotta vastaajalle jäi tilaa kaikenlaisten ajatusten synnyttämiseen. Tarkoitus ei ollut löytää mitään yhtä tiettyä vastausta.

Tutkimukseni kohdalla suurin pelko oli kato. On hyvin vaikea arvioida etukäteen, miten tärkeänä vastaajakohde pitää uutta tutkimusta. Toisaalta kysely kosketti vastaajajoukko läheisesti, mutta usein kuulee palautetta, että niitä on aivan liian paljon. Heti alunperin oli selvää, että aiomme toteuttaa ainakin yhden karhuamiskerran. Ensimmäisen kierroksen jälkeen saimme vastauksia erittäin kiitettävän määrän, joten pelkonikin katosi. Toisen kierroksen jälkeen vastauksia saatiin vielä kolmasosa lisää. Olin hyvin tyytyväinen lopulliseen vastausprosenttiin.

Vastaajakunnan sekä kysymysten etukäteen rajaamisella olisin kuitenkin voinut saada täsmällisempää tietoa. Hyvät käytännöt –osion kysymykset olivat tarkoitettuja ehkä enemmänkin niille vastaajille, jotka läheisesti liittyvät oppilaiden jokapäiväiseen opetukseen ja kasvatukseen. Muilla ammattikunnille kysymykset osoittautuivat vaikeammiksi tai ei niin –koskettaviksi. Kysymysten ja samalla aiheen etukä-

teen rajaamisella olisin varmistunut siitä, että vastaukset olisivat koskeneet varmasti ja suoraviivaisesti aihettani. Toinen ongelmakohta oli, etteivät kaikki tienneet, mitä ”hyvä käytäntö” oikeastaan tarkoittaa. Ongelman lieventämiseksi olisin voinut tehdä esimerkiksi pienen selosteen alkuun, mitä ”hyvällä käytännöllä” kyseisessä kyselyssä tarkoitetaan.

Rajauksen puutteellisuus ei kuitenkaan vahingoittanut tuloksia. Sain syrjäytymisen ehkäisystä materiaalia mielestäni tarpeeksi – oikeastaan enemmän kuin odotin. Koska vastaajakunta oli hyvin heterogeeninen, sain myös hyvin monipuolista materiaalia, joka toi esiin useita eri näkökulmia aiheista. Ja vaikka vastaajajoukko koostuikin aina eskariopettajista lähtien lukion ja aikuiskoulutuksen henkilökunnan näkökulmiin – ja aihealueeni oli yläkouluikäiset nuoret -, koen sen rikkautena tälle työlle. Tällä pääsin tutkimustuloksissa niin sanotusti rajojen yli; tuloksista esiin nousseet käytännöt eivät ole sidottuja mihinkään ikäryhmään, jolloin soveltamisen mahdollisuus korostuu.

Tutkimukseni tavoitteen kannalta sain kaikenkaikkiaan hyvin kattavaa tutkimusmateriaalia, joka on erittäin käyttökelpoista juurikin tähän tutkimukseen. Mielestäni kysymykset ovat pääasiassa vastanneet hyvin niihin ongelmiin, joita alunperin lähettiinkin tutkimaan. Vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset hyvin ja vastauksia tuli kattava määrä. Mielestäni tutkimusta voidaan siis kutsua riittävän päteväksi sekä luotettavaksi.

8.2 Tutkimustulokset

Seuraavissa kappaleissa tulen esittelemään tutkimukseni tulokset. Olen jakanut ne kuuteen eri kappaleeseen, jotka jaoin vastauksien aihealueiden määrän sekä kattavuuden perusteella. Aloitan kappaleet kertomalla aina tutkimustuloksien kattavimmat ja vaikuttavimmat syrjäytymisen ennaltaehkäisyn käytännöt. Käytäntöjen jälkeen pohdin, millaisia toimintatapoja kyselystä nousi selkeiten esille, mitä toimintatapoja pidetään syrjäytymisen ehkäisyn kannalta tärkeinä sekä mitä käytäntöjen esiintuominen kertoo käytäntöjen tärkeydestä tai toimivuudesta.

Kappaleiden 8.2.2–8.2.6 käytäntöjen esille tuomisessa olen keskittynyt ennaltaehkäisevän työn välineisiin. Ensimmäinen, *syрjäytymisvaarassa olevat nuoret* – kappale koostuu käytännöistä, jotka ovat suunnattuja jo syрjäytymisriskissä oleville. Kappaleen käytäntöjä voi hyvin soveltaa ja hyödyntää kaikkien nuorten kanssa, mutta niiden kohdistaminen syрjäytyneille kohdistaa resursseja oikeaan osoitteeseen.

8.2.1 Syрjäytymisvaarassa olevat nuoret

Kyselyssä esiintulleet käytännöt syрjäytymisvaarassa oleville nuorille ovat konkreettisia toimintatapoja. Kyselyn tavat ovat näkyviä ja ne ovat osoitettu nimellisesti syрjäytymisvaarassa oleville. Kategoriaan kuuluvat myös häiritsevän käytöksen toimintatavat.

Vaihtoehtoiset opetusmenetelmä
<p><i>"Syрjäytymisvaarassa olevat 9 –luokkalaiset ovat päivän viikossa Mediapajalla, jossa on useita aikuisia tukemassa opiskelua. Tämäkin uusi juttu, joten tuloksista ei vielä näyттöä. Kaikille avoin mopokerho kiinnostaa paljon juuri näitä samoja poikia – luultavasti tehokkaampi muoto, vaikka ei olekaan suunnattu erityisesti syрjäytymisvaarassa oleville."</i></p> <p><i>Erityisopetus, jotkut ns. pajakoulussa ysiluokan keväällä, jos ei koulunkäynti muuten maistu."</i></p> <p><i>"Tupaluokat. Työpajat."</i></p> <p><i>"Meillä toimii joustavan perusopetuksen ryhmä, Jopo, johon yhtenä valintaperusteena on syрjäytymisriski."</i></p>

Häiritsevä käyttäytyminen

"Yleensä kannattaa antaa huomiota oikeista tavoista toimia ja hehkuttaa positiivisia juttuja eikä reksinä kuuluttaa pahantekijöitä silloin kun on äänessä. Jonku kerran olen kuvannut oppitunnin ilmoittaen etukäteen."

"Oppilaan mokaillaessa hän soittaa välittömästi kotiin vanhemmilleen kaiutinpuhelimella. Tehokkaampaa kuin jälki-istunto."

"STOP -lappu, joka lähetetään kotiin, kun tavaroiden unohtelu tai joku häiritsevä käyttäytyminen on sellaista, että asiasta on syytä keskustella kotonakin..."

"Myöhästely väheni paljon, kun päätimme, ettei myöhästyneitä tarvitse päästää luokkaan, vaan myöhästymisen = luvaton poissaolo. Muuten työrauha on enimmäkseen hyvä."

"Luokanvalvojana ollessani istuin rauhattomalla luokkani tunnilla tarkkaillen takapenkistä tilannetta, ainakin silloin auttoi, puhuin myös usein luokalle jonkun toisen opettajan tunnin alussa. ko. opettajan kanssa paljon yhteistyötä luokan hyväksi."

"tupakkaesseet"

"Yksittäinen yläkoulun oppilas voidaan sovitusti lähettää lukion oppitunnille joskus rauhoittumaan."

"...Jos opettaja ei saa oppilasta rauhoittumaan oppitunnilla, oppilaan voi lähettää kuraattorin tai rehtorin puheille, jolloin otetaan puhelu kotiin ja oppilas selittää tilanteen huoltajalleen."

Lions Quest -ohjelma. Olen käynyt kurssin ja pidän kerran viikossa tunnin oppilailleni. Se ohjaa hyvään käytökseen ja päihitteettömään elämään ja tekemään muutenkin oikeita valintoja elämässä. Vielä kun oppilaat ymmärtäisivät, että luokan ulkopuolellakin toimitaan opittujen mallien mukaan!

Usealla kyselyn vastaajalla on selvästi kokemusta syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden kanssa tehtävästä työstä. Niistä kertovat kyselyssä esiintulleet syrjäytyneille suunnatut eri opetusmenetelmät, joissa syrjäytymisvaarassa olevia tuetaan ammattilaisten voimin. Nuorta lähestytään erilaisin toimenpitein kuin mitä "tavallisissa" luokkayhteisöissä. Tällaisia menetelmiä löytyy kyselystä kiitettävä määrä. He, jotka tällaisia menettelytapoja kertovat käytettävän, sanovat niiden olevan kohdistettuina erityisesti 9. luokkalaisille oppilaille. 7. tai 8. luokkalaisille ei kyselyssä kerrota lainkaan kohdistettavan tällaisia opetusmenetelmiä. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että *erityisesti jatkokoulutukseen pääsyä pyritään vahvistamaan*, koska tuki on painotettu juuri ennen jatkokoulutukseen siirtymistä. Näyttäisi siis, että *jatkokoulutukseen pääseminen on erittäin tärkeä asia nuoren syrjäytymisen ehkäisyssä*, koska tukea painotetaan erityisesti viimeiselle lukukaudelle.

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi kyselyssä korostetaan myös kerhojen merkitystä. Toiminnassa on kuitenkin tärkeää, että *kerhot kohdennettaisiin nimenomaan syrjäytymisvaarassa oleville*, sillä muuten kerhojen toiminnan merkitys häilyy. Kyselyn mukaan kerhoihin ei eksy muut kuin innokkaat, ellei se ole suunnattu jollekin tietylle ryhmälle. *Kerhoja tulisi siis kohdentaa näkyvästi, jotta se saavuttaisi kohderyhmänsä.*

Käytänteiden lisäksi jotkut vastaajista ovat huolissaan koulun häiriökäyttäytymiseen puuttuvien käytäntöjen vähyydestä. Joku kertoi ongelmaksi, ettei ole paikkaa, mihin oppilaan voisi siirtää rauhoittumaan. Ongelma rasittaa sekä opettajia, mutta myös muita opiskelijoita.

Tuntuu, että tässä "mopo" karkaa välillä käsistä. Riittääkö opettajalla tai ope.sijaisella auktoriteettia.?

Käytänteiden tärkeys siis korostuu. Toimintamalleja tulisi olla riittävästi, jotta erilaiset tilanteet pystyttäisiin hoitamaan. Käytänteiden leviäminen olisi erityisen tärkeää, jotta koulut kykenisivät luomaan omanlaisen toimintasuunnitelman sekä tilanteiden ehkäisemiseksi että niihin puuttumiseksi.

8.2.2 Nivelvaiheissa tukeminen

Nivelvaiheita yläasteikäisillä on kaksi; kun kouluun tullaan ja kun sieltä siirrytään seuraavalle tielle. Koulujen siirtymävaiheiden käytännöt koostuvat pääasiassa keskusteluista ja oppilaiden kuuntelusta. Siirtymävaiheessa, jossa yläkouluun siirrytään, löytyy muutama toimenpide.

Tuki yläkouluun siirtyessä

"Kaveritoiveiden huomioiminen 7. luokalle tultaessa."

"...Ennaltaehkäisevä työ ryhmittelyissä yläasteelle siirryttäessä on tärkeä. Meillä kuraattori on haastatellut kaikki tulevat oppilaat..."

"Pieni luokkakoko, jotta yksittäiselle oppilaalle on enemmän aikaa. Alakoulusta siirtyä aika hyvin tietoa oppilaista mukaan yläkouluun, jotta jotain tiedetään taustoista jo ennestään."

Tuki jatkokoulutukseen hakeutuessa

"...Opinto-ohjaajana tarjosin kaikille yseille mahdollisuuden tulla juttelemaan jatkokoulutussuunnitelmista huoltajineen ilta-aikaan. Puhelin on myös ahkerassa käytössä. Pyrimme reagoimaan asioihin nopeasti."

"...Kasvatusohjaaja juttelee oppilaiden kanssa. Samoin terveydenhoitaja on koululla kahtena päivänä viikossa. Huolehditaan siitä, että oppilaan kurssit tulevat suoritetuiksi, jotta hän aikanaan pääsisi jatkokoulutukseen. Kannustetaan jatkokoulutukseen."

Myös tehostetumpia tukitoimenpiteitä kerrotaan käytettävän. Niillä nuoria autetaan läpäisemään kurssit ja sitä kautta usein myös pyritään saamaan poissaolot kuriin.

Tehostettu tuki jatkokoulutukseen	Poissaolojen kontrollointi
<p><i>"Koulu voi tukea monin tavoin esim. yläkoululaista saamaan päättötodistuksensa: tekemällä sopimuksen, jolla aikataulutetaan tekemättömät tehtävät ja sitoutetaan oppilas toimintaan. Kasvatusohjaajan/koulukuraattorin kanssa voi jutella ja pohtia yhdessä yksilölle sopivia ennaltaehkäiseviä ja hyvinvointia tukevia käytäntöjä/toimintatapoja."</i></p>	<p><i>"Pidetään tiukasti kiinni "koulukurista" eikä asioita katsota sormien läpi. Poissaolojen tarkka seuranta. Poissaoloilmoitus vanhemmilta heti ensimmäisenä poissaolopäivänä. Jos ilmoitusta ei tule, niin luokanvalvoja soittaa vanhemmille ja tiedustelee syytä."</i></p>
<p><i>"Pidämme huolen, että kaikki saavat päättötodistuksen. Syrjäytymisvaarassa olevasta teemme ilmoituksen etsivä työparille, joka toivottavasti pystyy tukemaan koulun jälkeen oppilasta elämän tilanteissa."</i></p>	<p><i>"Käytössämme on Wilma, jonka avulla viestit kulkevat kotiin ja jota käyttäen vanhemmat voivat seurata nuorensa opintojen edistymistä / poissaoloja (alle 18v)..."</i></p>
<p><i>"...Opo pyrkii huolehtimaan, että jokaisella on opiskelupaikka, kun lähtee yläasteelta. Luokanvalvoja tms. pyrkii huolehtimaan, että kouluun tullaan. Poikkeava, erilainen käyttäytyminen noteerataan ja oppilaan kanssa keskustellaan."</i></p>	<p><i>"Meillä tehokkain on Wilma, joka palvelee vanhempia, oppilaita ja opettajia reaaliajassa. Mm. poissolot näkyvät heti tunnin alettua myös vanhemmille"</i></p>

Kyselyssä ensimmäiseen nivelvaiheeseen annettiin niukasti eri vastausvaihtoehtoja, kun taas jatkokoulutukseen siirtymiseen kannustetaan ja tuetaan hyvin erilaisin keinoin (ks. myös 8.2.1). Yläkouluun siirryttäessä nivelvaihetta tuetaan kyselyn mukaan kaveritoiveiden huomioimisella, kuraattorin haastatteluilla sekä tiedonsiirroilla. Toisessa nivelvaiheessa (siirtyminen jatkokoulutukseen) oppilaille (sekä heidän vanhemmilleen) muun muassa annetaan mahdollisuus keskusteluihin koulun eri toimijoiden kanssa, pyritään tukemaan oppilaiden päättötodistuksen saantia eri keinoin, jota tuetaan esimerkiksi aikataulutuksella sekä poissaoloja seurataan tarkasti.

Kyselyn perusteella ensimmäiseen siirtymävaiheeseen ei siis panostettaisi yhtä paljon kuin toiseen yläasteella esiintyvään nivelvaiheeseen. *Jatkokoulutukseen pääsemistä pidetään siten hyvin tärkeänä nuoren syrjäytymisen ehkäisyssä.* Tämä tukee myös edellisessä kappaleessa esiintullutta tulosta. Tietenkin täytyy muistaa, ettei kertomatta jättäminen ei ole täydellinen totuus. Se kuitenkin kertoo koulujen painoalueesta, eli siitä, mitä vaihetta erityisesti täytyy pyrkiä tukemaan.

Jatkokoulutukseen pääsemisen tukitoimissa myös poissaolot kulkevat kyselyssä rinta rinnan. Tutkimusten mukaan poissaolot sekä pinnaaminen ovat yhteydessä syrjäytymisriskeihin (Aaltonen ym. 1999, 261). Koulut kertovat käyttävänsä erilaisia menetelmiä oppilaiden koulussa pitämiseksi, vaikka tietenkin oppilaalla on myös oma vastuunsa huolehtia itsensä kouluun. Useat koulut sanovat seuraavansa tarkasti oppilaidensa paikallaoloa. Joillakin kuri ja järjestys ovat tehokkaimpia pinnaamisen ehkäisykeinoja, jotkut antoivat myönteistä palautetta, jos jaksetaan ”*edes tulla kouluun*”. Valtaosa vastaajajoukosta kertoo käyttävänsä poissaolojen seuraamiseksi Wilma –ohjelmaa, jonka avulla huoltajat voivat reaaliaikaisesti seurata oppilaiden poissaoloja tietokoneen välityksellä (Mikä Wilma on?, [viitattu 14.2.2012]). *Poissaolojen seuraaminen sekä siitä välitön kotiin ilmoitus näyttää siis olevan tehokkain keino pitää pinnarit koulussa.*

8.2.3 Nuorten hyvinvoinnista kiinnostuminen sekä sen tukeminen

Henkilökuntien mukaan oppilaiden hyvinvointia pyritään edistämään yksilöllisellä huomioimisella, hyvinvoinnista sekä elämänhallinnan tärkeydestä tiedottamisella ja valistamisella.

Yksilöllinen huomiointi

"...Keskustele joka päivä jonkun oppilaan kanssa jota et opeta."

"En osaa kertoa muuta kuin että itse toimin niin, että jos huomaan "alakuloisuutta tms." tulee kysyttyä onko kaikki ok?"

"Niitä oppilaita, joilla on suuria ongelmia opiskelussa, tuetaan aineenopettajien, opinto-ohjaajien ja erityisopettajien toimesta erilaisin tukitoimin tilanteesta riippuen. Jokainen oppilas pyritään lajittelemaan yksilönä."

"...jokaisen ihmisen arvostaminen; teen ja teemme paljon palkatonta työtä oppilaan hyvinvoinnin lisäämiseksi, esim. kun koti ei pysty... ; tukea on paljon saatavilla (ei resursseja tarpeeksi); ... olen käyttänyt suunnattomasti tunteja luokkaretken hyväksi, koska pidän työstäni; näitä töitähän ei tarvitsisi ollenkaan tehdä; tarjoamme oppilaille välillä kahvit tms.; annamme mahdollisuuksia tuoda esiin taitoja oppiaineitten ulkopuolelta; lainaamme oppilaille vaatteita, kirjoja vaikka mitä, kun on juhlan tai teemapäivän tai muu aika jne."

Elämänhallinnan tukeminen

"Nukkumisesta tiedottaminen ja sen vaikutuksista oppilaan hyvinvointiin. Painotilastojen seuranta ja siitä tiedottaminen."

"Itse kirjoitan syksyisin ja keväisin kirjalliset tiedotteet, mihin olen koonnut oppilaan vahvuuksia ja asioita mihin voisi kotona kiinnittää huomiota."

"Suunnitteilla on terveysviikko, jolloin keskitytään terveellisten ruokailutapojen tarkkailuun niin koulussa kuin kotona. Lisäksi kiinnitetään huomiota riittävään uneen ja liikuntaan."

"...Tänä vuonna oli ensimmäinen Game of Life –päivä. Päivän järjesti laaja oppilashuoltoryhmä. Päivän teemana oli nuorten hyvinvointi. Päivä toteutettiin kaikille yläkoulun oppilaille. Teemaa tuotettiin rastien muodoissa. Oppilaat saivat valita rasteista omat vaihtoehdot. Tietty määrä rasteja tuli olla suoritettuna ja leima passissa. Rasteja oli tuottamassa koulun henkilökunta + oppilaita, poliisi, pelastuslaitos, tk-psykologi, seurakunnat ja nuorisohjaaja. Iltaa jatkettiin vanhempienillalla ulkoilmassa mihin myös henkilökunta ja rastiutuottajat osallistuivat. Kokemusrikas päivä! Jatkossa tulemme järjestämään vastaavan päivän."

Vastaajien joukossa on henkilökuntaa laidasta laitaan. Myös he, jotka eivät ole oppilaiden kanssa päivittäin läheisessä kontaktissa kuten esimerkiksi opettajat, kirjoittavat olevan huolissaan oppilaiden hyvinvoinnista. Se osoitetaan esimerkiksi yksinkertaisesti kysymällä, onko kaikki hyvin? Henkilökunta puhuu myös palkattoman työn tekemisestä oppilaiden hyvinvoinnin eteen, jos tarve sitä vaati. *Nuorten hyvinvointi tuntuu siis olevan jokaisen koulun työntekijän asia ja sitä pidetään tärkeänä. Kyselyn perusteella nuoren elämästä tulee olla kiinnostunut sekä aidosti läsnä tilanteissa heidän kanssaan.*

Nuoren hyvinvoinnin takaamiseksi olisi tärkeää, että hän kokisi hallitsevansa elämänsä (Aaltonen ym. 1999, 148). Kyselyssä osa vastaajista kertoo ehkäisevänsä oppilaiden syrjäytymistä elämänhallinnan tukemisella. *Elämänhallintaa tukevien tekijöiden painottamisia pidetään tärkeinä.* Suurimmaksi osaksi *koulujen rooli elämänhallinnan tukemisessa kyselyn mukaan on valistamisessa sekä kannustamisessa.* Nuorille ja heidän vanhemmilleen jää vastuu lopullisesta toteutumisesta. Elämänhallintaa tuetaan muun muassa hyvinvointi –tapahtumin.

Myös ryhmien kokoa tunnutaan pidettävän hyvin tärkeänä asiana oppilaiden hyvinvoinnin kannalta. Jotkut mainitsivat suosivansa pientiloja ja –ryhmien käyttöä, jos luokkakoko on suuri. *Mahdollisuus pitää luokkakoot kohtuukokoisina nähdään yksilöllisen huomioinnin kannalta tärkeänä.* Näin myös syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat on helpompi havaita.

8.2.4 Kiusaamiseen puuttuminen

”Hyvät käytännöt” –kyselyosiossa kysyttiin omana kysymyksenä kiusaamistilanteiden käytänteistä. Kouluilla kiusaamiseen puututaan sekä omin erilaisin tavoin, mutta myös valmiilla malleilla.

Valmiit toimintamallit

”Vastuun portaat: keskustelu osapuolten välillä, oman ”osuuden” kirjaaminen ja käsittely myös kotona vanhempien kanssa.”

”Seuraamuskuulttuuri ja erityisesti sen mietintämyssy. Yhteydenpito vanhempiin.”

”Kiva koulun toimintamalli.

*-opettaja selvittää tilanteet välittömästi kummankin osapuolen kanssa, tarvittaessa yhteys kotii
-ohjaajat mukana välituntivalvonnassa, todellakin valvomassa ei juttelemassa
-ohjaaja kulkee oppilaan mukana esim. yleisopetuksen luokkiin.”*

Omat toimintamallit

"Vertaisneuvottelu oppilaiden kesken aikuisen ohjaamana. Oppilailla on kaveriparlamentti, johon kuuluu säännöllinen oppilaiden edustus. Jos keskusteluja on vähän, jäsenet vaihtuvat harvoin, jos keskusteluja tulee paljon, jäsenetkin vaihtuvat muutaman kerran vuodessa. Istunnossa on valmis kaavake, jota täyttää oppilassihteeri. Oppilaspuheenjohtaja johtaa keskustelu, apunaan kaksi sovittavaa oppilastoveria. Keskustelu johtaa parannukseen ja kirjalliseen tiedotteeseen kiusaajien vanhemmille, ei koskaan rangaistukseen."

"Oppilaskohtaiset haastattelut kiusaamisesta. Funktionaalinen malli käyttäytymisen syntymiseen: käydään läpi tilanetta, miksi käyttäytyminen syntyi."

"Ei paineta villasella, vaan selvitetään kyselemällä ja valvontakameroiden avulla epäselvät tilanteet..."

"...Käytän paljon piirtämistä työvälineenä. Tapahtuma on helpompi muistaa, hahmottaa ja nähdä. Sidosryhmistä käytän työparia, jos on tarpeen esim. psykologia."

"...on pidetty vanhempainiltoja, joissa on kerrottu konkreettisista kiusaamistilanteista siten, että paikalla ovat olleet sekä kyseisen luokan oppilaat, opettajat että vanhemmat. Tilanteet on kirjattu ylös aina niiden tapahduttua ja kuraattori on vanhempainillassa esitellyt tilanteet vanhemmille."

"Kouluviihtyvyyksysely tehdään vuosittain (koulukiusaamismääritelmä ja kiusaamiseen puuttumistapa informoidaan vanhemmille)."

"Yhteydenotto kotiin - tapauksesta riippuen oppilas soittaa itse asian ja open valvoessa sitä."

Kyselystä sai selville, että Etelä-Pohjanmaan koulut käyttävät paljon samankaltaisia menetelmiä kiusaamisen ehkäisemiseksi, sillä samankaltaisia vastauksia tuli hyvin paljon. Nopea reagointi, kiusaamista vastustava KiVa Koulu –toimintapideohjelma, keskustelut, tarvittaessa yhteys vanhempiin sekä osapuolten kanssa sopiminen ja anteeksipyyntö ovat kyselyssä yleisimpiä toimintamenetelmiä.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi valmiista malleista valtaosa kouluista käyttää KiVa Koulu –ohjelmaa. Esimerkiksi hyvään käyttäytymiseen sekä tapoihin kannustava seuraamuskuulttuuri -ohjelman sekä nuorten tekemiin vääryyksiin puuttuva vastuunportaati -ohjelman (Alakylän opetussuunnitelma [viitattu 14.2.2012], 8; Furman, Ahola & Hirvihuhta [Viitattu 23.1.2012]) mainitsee vain muutamat vastaajat, kun taas KiVa Koulua kertoo koulullaan käytettävän noin 75 % vastaajista vähintään "jotenkin". Ohjelmasta kerrotut kokemukset ovat jaottuneet melko tasaisesti sekä positiivisiin että negatiivisiin mielipiteisiin. Siellä missä malli on arjessa tiivisti käytössä joko kokonaisuudessaan tai hieman kouluun sopivaksi muokattuna, oh-

jelman käyttö on pääasiassa positiivista ja tulokset hyviä. Sellaisten henkilökuntien vastaukset, jotka kertovat koulullaan käytettävän KiVa Koulua ”jotenkuten” tai ”väljästi”, usein kyseenalaistavat sen toimivuutta. Kielteistä palautetta annetaan esimerkiksi siitä, ettei aikaa tunnu riittävän tarpeeksi, koska uusia ”hankkeita” syntyy jatkuvasti, ja jotka vaativat oman huomionsa. Seuraavassa muutama esimerkki KiVa Koulun mielipiteistä:

Olemme mukana Kiva koulussa. Ensimmäinen vuosi oli aktiivisempi meidän opettajien taholta, mutta, mutta... mitä huomasimme: ennen kiusaamisasioista puhumista meillä ei kiusattu, mutta siitä puhumisen jälkeen kyllä. Tuli ikään kuin tällainen vastaefekti! ... Kehittäisin sen valmiiksi opettajien kiireiseen työhön sillä tavoin, että siinä olisi valmiina esim. teemat ja ajastukset, milloin niitä voisi mihinkin muuhun opetukseen luontevasti lisämateriaalina kytkeä. Tietenkin jokainen voi käyttää sitä näinkin, milloin parhaaksi näkee, mutta suunniteltuina tiettyihin ajankohtiin tai joihinkin tiettyihin asioihin, esim. uskonnossa tai ympäristö-luontotiedossa, sitä tulisi ehkä jokaisen helpommin käyttää.

... Syksyllä oli kiusaamistapauksia runsaasti selvitettävänä. Onko tietoisuus siitä, että kiusaamiseen tartutaan saanut tapaukset vähenevän vai onko se saanut sen muuntumaan hienovaraisemmaksi ja näkymättömämmäksi? Kevätlukukaudella on nimittäin selvitetty vain yhden käden sormilla laskettava määrä kiusaamistapauksia.

Kiva koulu sisälsi hyvät jutut ja ne toimivat oikeissa kiusaamistapauksissa loistavasti.

Kyselystä ilmenee ristiriitaisuutta, kenelle tilanteiden selvittämiset kuuluvat. Joidenkin mukaan kiusaamistilanteiden selvittäminen kuuluu ainoastaan opettajille ja rehtorille, kun taas toisessa paikassa mainitaan myös tutor –oppilaiden olevan apuna kiusaamistapausten selvittämisessä. Muiden vähäinen panos kiusaamisen puuttumiseen koetaan kuitenkin pääasiassa negatiivisella tavalla.

Kaikki tuntee toisensa, joten itse kukin kantaa huolta yhteisesti yhteisistä asioista.

Olemme suunnitelleet etenemishjelman vaihe vaiheelta kiusaamistapauksissa. Siinä selviää kuka aikuinen hoitaa eri vaiheissa tapausta, milloin kiusaamistapausten osapuolet keskustelevat, milloin vanhemmat tulevat kuvaan mukaan jne.

Yritämme antaa myös oppilaille itselleen vastuuta tilanteiden selvittämiseen, jokaisesta pikku napsauksesta ei tarvitse tulla aina aikuiselle kertomaan vaan osa erimielisyyksistä on kyettävä selvittämään myös itse

Pieniinkin rikkeisiin tulee puuttua, jotta niitä isoja ei sitten edes tulisi. Valitettavasti työyhteisössä kaikki opettajat eivät noudata tätä periaatetta.

Kiva koulu. Opettajissa eroja. Ne ketkä suhtautuvat vakavasti kiusaamiseen, myös puuttuvat siihen. Ja jotkut eivät välitä mitään.

Omia toimenpiteitä kouluilta löytyy kiusaamistilanteisiin yllämainittujen lisäksi myös esimerkiksi anteeksipyyntökirje, koulukiusaamiskyselyt säännöllisin väliajoin, valitus, kehityskeskustelut sekä jälki-istunnot. Jotkut pitävät käytöskoulua, jossa harjoitellaan sosiaalisia tilanteita. Monet myös nostavat pienten koulujen edun ja kohtuullisen kokoiset luokkakoot (ks. myös edellinen kappale). Sen yhteydessä joko todetaan, ettei kiusaamista siksi juurikaan esiinny tai että se on helpommin havaittavissa.

8.2.5 Yhteistyö

Koulut tekevät yhteistyötä paljon muiden ammattilaisten sekä oppilaiden vanhempien kanssa. Myös tutor –oppilaiden ja oppilaskunnan kerrotaan olevan henkilökunnan apuna. Yhteistyötä vanhempiin hoidetaan sekä perinteisin että nykyaikaisin keinoin.

Yhteistyömenetelmät kotiin	Tukioppilaat ja oppilaskunta
<p><i>"Me kysymme oppilaiden vanhemmilta säännöllisesti risut ja ruusut nimettämänä."</i></p> <p><i>"...Puhelinnumeroni olen antanut vanhemmille..."</i></p> <p><i>"...Helmi-reissuvihko on kätevä ja suosittu yhteydenpitotapa."</i></p> <p><i>"...itse olen pelkästään tänään vastannut kolmelle eri vanhemmalle wilman kautta tullessiin kysymyksiin pelkästään musiikinkokeeseen liittyen, ollut yhteydessä valvontaluokkani sairaana olevan oppilaan vanhempiin, merkinnyt neljän oppilaan vanhemmille tiedoksi oppilaan koemenestyksestä jne."</i></p> <p><i>"Perinteiset toimintatavat; puhelut, vanhempainillat ja -vartit. Sähköistä järjestelmää kovasti toivottaisiin (Wilma)."</i></p>	<p><i>"Tukioppilaat järjestävät usein jotakin ylimääräistä kivaa oppilaiden iloksi, esim. pukeutumisasiikkoja ja väriviikkoja. Myös opettajat osallistuvat näihin ahkerasti."</i></p> <p><i>"... Tukioppilaat toimivat ja käyvät mm. leikittämässä ja puhumassa hyvien asioiden puolesta."</i></p>

Muita ammattilaisia sekä koulun luottamusoppilaita hyödynnetään erilaisten tapahtumien järjestelyissä, mutta myös ongelmien selvittelyssä.

Ammattilaisten hyödyntäminen
<p><i>"...Joskus on pyydetty jonkun luokan yhteishengen parantamiseksi yhteistyötä nuorisotyöstä."</i></p> <p><i>"Määräaikainen kasvatusohjaaja vuodelle 2011. Edistystä aikaisempiin vuosiin, mutta jospa työnkuva saataisiin vakinaistettua vuoden 2011-2012 vaihteessa."</i></p> <p><i>"NuKuTe -yhteistyö (nuorisotyö, srk, kuraattorit, terveydenhoitajat) -> mm. päihdeviikkojen toiminta."</i></p> <p><i>"Koko koulun oppilashuoltotyö, joka kuuluu koko koulun henkilökunnalle, tähtää tähän (syrjäytymisen ennaltaehkäisy). Koulun sisäisten oppilashuoltoryhmien lisäksi meillä on kerran kuukaudessa tapaamisia, joissa on mukana perheneuvolan ja lastensuojelun edustajat. Vaikeissa koulu-kiusaamisasioissa olemme saaneet apua myös poliisilta."</i></p> <p><i>"...Tänä keväänä toteutimme yhteistyössä palolaitoksen, poliisin, seurakuntien, päihdekoordinaattorin, tukioppilaiden, liikkareiden, koulun bändien, terveyskeskuspsykologin, nuorisotoimen ja koulun henkilökunnan kanssa hyvinvointipäivän. Oppilaat kiersivät rasteilla koko päivän. Päivän teemana ei ollut pelkästään päihdevalistus, vaan paneuduttiin asioihin, jotka tuottavat hyvää mieltä ja edistävät hyvinvointia. Pyrimme koululla huomioimaan eristäytyvät oppilaat. Me koulun aikuiset ja tukioppilaat hakeudumme näiden oppilaiden kanssa juttelemaan ja selvittämään, onko hän yksin omasta halustaan vai esim. joutunut kiusatuksi tai ei ole löytänyt kaveria."</i></p>

Yläasteella yhteistyötä näytetään tekevän hyvin monen eri tahojen kanssa. Niistä yksi suurimmista ja tärkeimmistä ovat varmasti vanhemmat. Vastausten perusteella koulun ja kodin välinen yhteistyö koostuu pääasiassa vanhempainilloista tai -varteista sekä yhteydenotoista. Yhteydenottoja voi olla esimerkiksi poissaolojen,

tupakoinnin- ja koemenestyksien ilmoittaminen. Ongelmien ilmetessä, vastaajat ovat hyvin yksimielisiä, että kotiin tulee olla yhteydessä – ja mielellään heti. Varsinkin *tupakoinnista ja poissaoloista ilmoitetaan välittömästi*. Jotkut kertovat ilmoittavansa vanhemmille myös jaksoarvostelujen ajankohdan, jotta he tietävät tarkastaa holhottavansa koulumenestyksen edistymisen.

Yhteistyö koulun ja kodin välillä näyttää tapahtuvan sekä perinteisin että uudistunein, sähköisin menetelmin. Sähköiset yhteydenpitojärjestelmät ovat otettu jo useassa paikassa käyttöön. Niiden toimivuutta sekä reaaliaikaisuutta pääasiassa kiitellään. *Joillakin vastaajilla on kuitenkin ilmennyt ongelma, että vanhemmat eivät ole aktiivisia käyttämään niitä*. Tällöin ohjelman olemassaolo on käytännössä lähinnä turhaa, koska se ei enää palvele tarkoitustaan.

Yhteistyötä tehdään myös muiden ammatti-ihmisten kanssa. Myöskään tukioppilaiden ja oppilaskunnan merkitystä ei kyselyvastauksissa jätetä huomioimatta. *Tukioppilastoiminta näyttääkin olevan monessa koulussa käytössä, ja heitä tunnutaan todella arvostavan*. Vastauksissa *moniammatillisen yhteistyön arvostus sekä käyttö näkyy*. Kyselyn perusteella koulut ovat toteuttaneet isojakin juttuja, kun mukaan on saatu yhteistyötahoja tuomaan oman osaamisen mukaan. Kenenkään vastauksista tule negatiivista kuvaa yhteistyöstä tai muiden ammattilaisten avusta. Päinvastoin, yhteistyötä tunnutaan tekevän ilolla ja yhteisellä päämäärällä.

8.2.6 Yhteisöllisyyden vahvistaminen

Kyselyn vastauksissa valtaosa vastaajista ehkäisi syrjäytymistä erilaisin juhlin ja tapahtumin. Moni mainitsi myös aloittavien opiskelijoiden ryhmäyttämisen. Tällä kaikella pyritään vahvistamaan koulun yhteisöllisyyttä, joka on yksi hyvinvointia nostavista tekijöistä (Ruuskanen 2002, 7). Virikkeellisyydellä pyritään tuomaan lisää kouluviihtyvyyttä ja luomaan uusia kohtaamispaikkoja oppilaille.

Ryhmäyttäminen	Virikkeellisyys
<p><i>"Yhteiset tapahtumat, esim. ensimmäisen vuoden opiskelijoille järjestettävä muurinmurtajaiset-päivä, jolloin pyritään ryhmäyttämään uudet opiskelijat."</i></p> <p><i>"Seiskojen ryhmäytymispäivät syksyllä koulun alkaessa yhteistyössä srk:n kanssa."</i></p> <p><i>"...Kaveriohjelmalla suunnataan lukion alkavat toimimaan tai keskustelemaan yhdessä pienten ohjeiden peruusteella. Heidät arvotaan pareiksi esim. viikon ajaksi. Sen aikana parit tekevät tehtävän ja raportoivat siitä koko ryhmälle."</i></p>	<p><i>"Välituntien ajaksi on tekemistä: pingispöytä, jääkiekkopeli, katukoripallopaikka, tukareiden viikkovisa... Ei haittaisi, vaikka olisi lisääkin."</i></p> <p><i>"Koulussa on oppilaskunnan ylläpitämä automaatti, josta saa mm. kahvia ja pikku napposteltavaa, aulaan on TV ja radio ja tietokoneet ja kaksi ns. oppimispesää ovat vapaasti käytettävissä - harvoin aivan kaikki paikat ovat opetuskäytössä. Koulun vieressä oleva kirjasto tarjoaa myös paikan opiskeluun tai vaikkapa musiikin kuunteluun."</i></p>

Juhlat ja tapahtumat
<p><i>"Ruokailun teemat, erilaiset tapahtumat (esim. zumba-tapahtuma, unicef-kävely, golf-opetus, ym.teemapäivät)"</i></p> <p><i>"Oppilaskunta järjestää piristystä pitkin vuotta, esim. pääsiäismunien etsintä, pullansyönti-kilpailut, lukion rock-tapahtuma, jos on itsellä osaavia soittajia, peli-iltapäivä, viihtymisviikko jne."</i></p> <p><i>"Koko koulun juhlat: joul-, itsenäisyyspäivä-, vappu-, retket esim. talent-, hiihto-, maastojuoksu-, yleisurheilu-, kilpailut esim. konsertit, naamiaiset, laskiaisriehat. Kaikki nämä lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta..."</i></p> <p><i>"Meillä koulussa "isoja" tapahtumia kuten esim 28vuotta teatteripäivä. Jokainen luokka osallistuu ja tekee näytelmän koko luokan voimin. Käsikirjoitus, ohjaus, lavasteet ja itse näytelmässä mukana lähes jokainen. Perinnepäivät 30vuotta. Yhdessä tekeminen on parasta syrjäytymisen ehkäisyä. Jokaiselle löytyy tehtävä/rooli..."</i></p>

Henkilökunta kiinnittää kyselyssä syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta virikkeellisyteen huomiota. Virikkeellinen ympäristö virittää ihmisiä toimimaan, joka taas saattaa ihmisiä yhteen. Virikkeellisyteen panostaminen näkyy kyselyssä sekä nykyaikaisten tekniikkalaitteiden ylläpidossa (tietokoneet, televisiot ja niin edelleen), mutta myös urheilullisina välineillä. Eräs vastaaja kertoo tosin ongelmana olevan, että hankittuja tavaroita rikotaan.

Ryhmäyttäminen kerrotaan oleellisena osana yhteisöllisyyden luomisessa – hyvin moni vastaaja kertoo sitä käytettävän syrjäytymisen ehkäisyä varten. Ryhmäyttämistä ei kuitenkaan mainita järjestettävän juurikaan muille, kuin vasta aloittaneille 7. luokkalaisille. *Ryhmäyttämistä ei siis joko tapahdu enää yläkoulun alun jälkeen*

juuri lainkaan tai sitten muita ryhmäyttämiskertoja ei pidetä yhtä tärkeänä. Seuraava vastaaja kertoo ryhmäytymisen onnistumisesta näin:

Seiskaluokkalaiset pyritään ryhmäyttämään syksyllä järjestämällä heille esimerkiksi leirejä tai muita yhteisiä tapahtumia. Myöhemmin ryhmäytymistä on vähemmän, ja luokkien välillä on suuria eroja siinä, miten yhtenäisiä niistä on muodostunut.

Vastauksesta voi vetää johtopäätöksen, että ryhmäyttämisen vähyydellä olisi yhteys luokkien epätasaiseen ryhmäytymiseen. Jos luokkia ryhmäytettäisiin säännöllisesti, nostaisiko se ryhmähenkeä entisestään? Ainakin Sirkan (2007, 2–3) mukaan ryhmäytymiselle on olemassa useita eri paikkoja ja aikoja, joille on oma tarkoituksensa. Hänen mukaansa ryhmäytyminen on erityisen tärkeää toteuttaa ryhmän muodostusvaiheessa – eli kuten vastaajatkin kertovat kouluillaan tehtävän. Tässä suhteessa vastaajat ovat hyvin oikealla jäljillä.

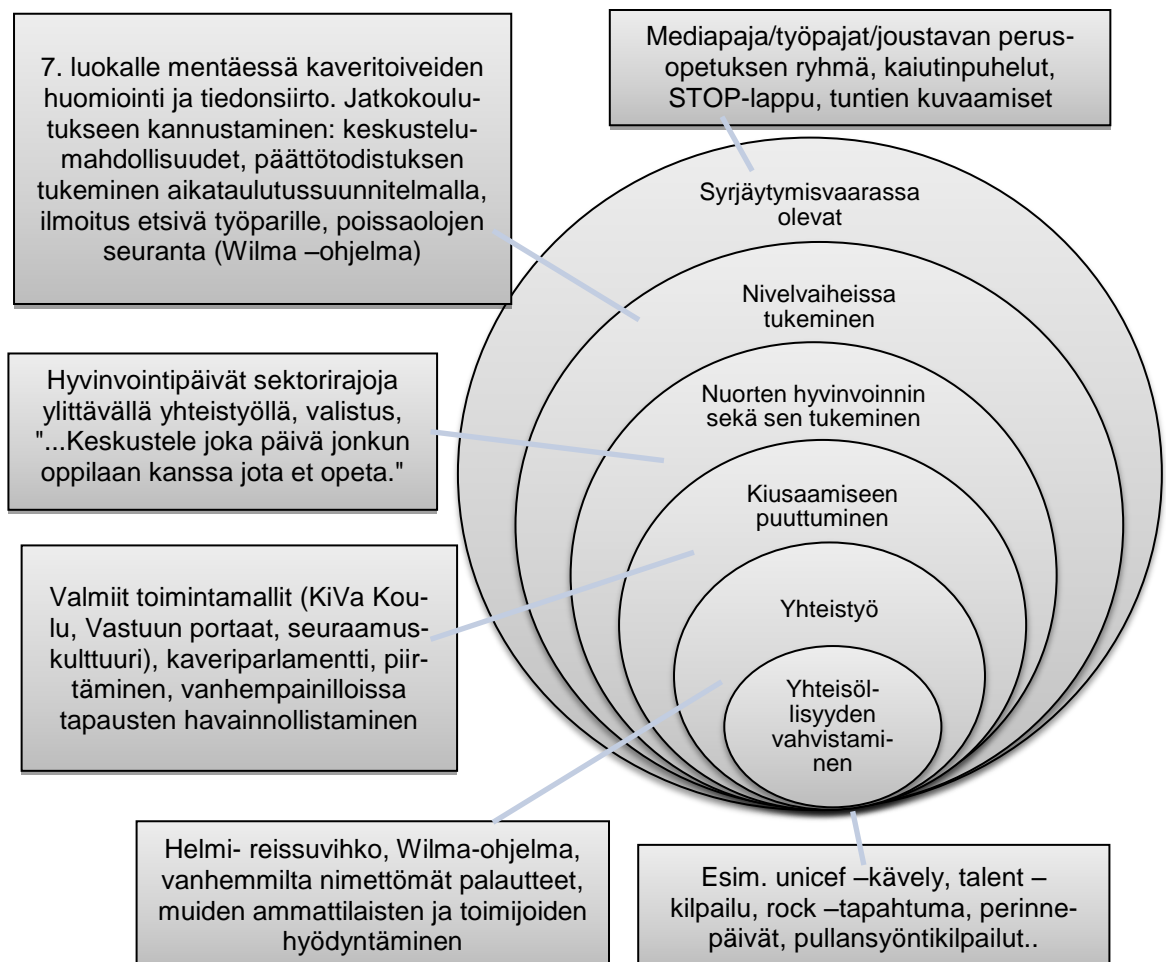
9 JOHTOPÄÄTÖKSET SEKÄ KEHITTÄMISIDEAT

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, millaisia käytäntöjä Etelä-Pohjanmaan kouluilta löytyy nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi. Tutkimuksen toteutin kyselyllä, jonka avulla tutkimusmateriaalia kertyi runsaasti. Käytettävän materiaalin esittelin kappaleessa 8.2 ”Tutkimustulokset”.

Seuraavaksi esittelen tutkimustuloksien keskeisimmät johtopäätökset niiden mahdollisine kehittämisideoineen. Aluksi esittelen kouluilta nousseet käytännöt pähkinänkuoressa, johon olen koonnut tärkeimmät sekä työn oleellisemmat toimintatavat. Tämän jälkeen käyn läpi käytänteiden mukana tulleita johtopäätöksiä. Tarkastelen kokonaisuutta teoreettisen viitekehyksen kautta.

9.1 Etelä-Pohjanmaan koulujen käytännöt

Seuraavassa kuviossa olen koonnut kyselystä esiintulleet Etelä-Pohjanmaan koulujen käytännöt tiivistettyyn muotoon. Kuviossa on esitetty tärkeimmät toimintatavat.

Kuvio 5. Etelä-Pohjanmaan kouluille tehtävästä kyselystä esiintulleet käytännöt tiivistetyssä muodossa.

Tuloksissa nousseet ehkäisevän työn menetelmät tukevat teoreettisessa viitekehksessä nousseita syrjäytymisen ehkäisevän työn välineitä hyvin. Esimerkiksi Seinäjoen lastensuojelusuunnitelmassa (2008, 23) koulun ehkäisevän työn painopisteet ovat esimerkiksi koulukiusaamisen poistamisessa, käytösongelmien vähentämisessä, oppilaiden vahvuuksien sekä hyvien puolien vahvistamisessa ja motivaatio-ongelmaisten sekä paljon poissaoloja omaavan elämänhallinnan parantamisessa. Näillä kaikilla toimenpiteillä pyritään lainmukaisesti tarjota ennaltaehkäisevää lastensuojelua, joita kuntien tulee pykälän kolme (3§) mukaisesti tarjota, kun lapsi tai perhe ei vielä ole lastensuojelun asiakkaana (L 13.4.2007/417). Koulujen kertomat toimintamallit ovat samansuuntaisia Seinäjoen lastensuojelusuunnitelman kanssa.

Koulussa valtakunnallisesti käytettäviä hyvinvoinnin edistämisen välineitä ovat esimerkiksi opinto-ohjaus, kouluterveydenhuolto sekä oppilas- ja opiskelijahuolto. Koulut kertovat keskittävän käytäntönsä myös tämänkaltaisten asioiden ympärille. Varsinkin poissaolojen minimointiin pyritään. Esittelinkin sivulla 43 opinto-ohjauksen mallin, joka on tehty opiskelun edistymistä varten silloin, kun oppilaan koulu ei ota sujuakseen. Tämänkaltaisia tukimenetelmiä kerrotaan myös koulujen osalta – esimerkiksi erilaiset aikataulutussuunnitelmat päättötodistuksen saamisen tukemiseksi. Lisäksi koulujen korostama hyvinvoinnin lisääminen esiintyy myös vahvasti teoriassa. Sen lisääminen ehkäisee vahvasti syrjäytymisriskiä. Koulut kertovat käyttävänsä hyvinvoinnin lisäämiseksi paljon aikaa muun muassa erilaisin juhlin ja tapahtumin.

9.2 Käytänteistä nousseet johtopäätökset sekä mahdolliset kehittämisideat

Nivelvaiheiden tuen painotus jatkokoulutukseen siirtymisessä. Etelä-Pohjanmaan kouluille tehtävässä kyselyssä tuodaan esille vain muutama käytäntö, jotka helpottavat oppilaiden siirtymistä alakoulusta 7. luokalle. Pääasiassa vastaukset, joita tähän siirtymävaiheeseen annetaan, ovat kaveritoiveiden huomiointi.

Yläkouluun siirtyminen on tutkimuksen mukaan syrjäkylien oppilaille ongelmallisinta. Tutkijan mukaan se merkitsee samalla myös koulunkäynnin kriisiytymistä. Vaikka yläkouluun mennään yleensä positiivisin odotuksin, siirtymävaihe kuitenkin pelottaa. Tämä on tutkimuksen mukaan yleisempää tytöillä. Nuorten ongelmien määrä myös kasvaa yläkouluun siirryttäessä, vaikka jossain tapauksissa myös alakoulusta haluttiin juuri ongelmia pakoon – muun muassa kiusaamista. (Kuula 2000, 76, 79.)

Kuulan tutkimus osoittaa, että alakoulusta yläkouluun siirtymiseen tulisi kiinnittää huomiota. Kyselyssä tuki ilmentyy hyvin vähäisenä. Lisäksi Valtiotalouden tarkastusvirasto (2007, 64) kertoo toiminnantarkastuskertomuksessaan, että oppilas-/opiskelijahuollossa pyrittäisiin takaamaan palveluiden jatkuvuus aina päivähoidosta toisen asteen koulutuksen päättymiseen saakka, mutta siltikin on tavallista, että ketju katkeaa nivelvaiheessa.

Tutkimustuloksessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon, ettei kyselyssä jonkin vastaamatta jättäminen ole automaattinen kielteinen vastaus. Se kuitenkin kertoo painoalueesta, joka on enemmän siirtymävaiheen toisessa, yläkoulusta jatkokoulutukseen –siirtymävaiheessa. Tätä voidaan periaatteessa pitää myös positiivisena ilmiönä, sillä useat tutkijat (mm. Kuula 2000, 39–42; Hämäläinen 1996, 27–31) korostavat jatkokoulutuksen tärkeyttä. Kuitenkaan ensimmäistä nivelvaihetta ei saisi myöskään unohtaa toisen nivelvaiheen vuoksi. Jatkokoulutukseen tukemisesta on paljon keskustelua, mutta mielestäni myös yläkouluun siirtymistä tulisi korostaa entisestään. Kuten Valtiotalouden tarkastusvirasto toimintakertomuksessaan totesi, jokaiseen nivelvaiheeseen tulisi kiinnittää huomiota palveluiden jatkuvuuden vuoksi.

Jatkokoulutukseen kannustaminen tärkeää nuoren syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Tutkimusten mukaan oppilaiden ongelmat lisääntyvät yläasteelle siirryessä. Kuitenkin samalla yhdeksäsluokkalaisia nuoria vaaditaan päättämään, mitä he elämältään haluavat; toisen asteen koulutuksen valitseminen pitäisi kyetä tekemään. (Kuula 2000, 79.) Kuten jo edellisessä kappaleessa todettiin, kyselyssä nousi vahvasti esille nuoren kannustaminen jatkokoulutukseen. Sitä siis pidetään tärkeänä nuoren syrjäytymisen ehkäisyssä.

Luvut kertovat samaa tarinaa. 9. luokkalaisista 97 % hakee kevään yhteishaussa peruskoulun lisäopetukseen (ns. kymppiluokka) tai toisen asteen koulutukseen. Heistä 3 % ei saa koulutuspaikkaa syksyksi, 2,5 % kouluun päässeistä keskeyttää sen melko pian koulun alettua (Alatupa ym. 2007, 14–15). Väliinputoajia on aina ja siksi tukea tarvitaan.

Opintojen keskeyttämistä voidaan vähentää oppilaanohjauksella. Varsinkin jatko-opintoihin ja työelämään siirtyessä nuoren syrjäytymistä voi ehkäistä tukevalla ohjausjärjestelmällä. (Aaltonen ym. 1999, 261, ks. myös 7.2.2 ”Opinto-ohjaus”.) Kyselyn koulut kertovat ohjaavansa jatkokoulutuspaikkaa vailla olevia nuoria etsivä työparille. Myös opinto-ohjaaja saa tunnustusta. Laakson (1994, 33) tutkimuksen syrjäytymisriskissä olleet nuoret ovat toivoneet peruskouluihin lisää käytännönläheisiä oppitunteja sekä työharjoitteluita helpottamaan ammatinvalintaa. Käytännönläheisillä tunneilla saataisiin siis aktivoitua passiivisempiakin opiskelijoita opiskelemaan.

Kyselystä nouseekin esille tämänkaltaisia, käytännönläheisiä oppimismuotoja. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoo koulullaan harjoitettavan syrjäytymisvaarassa oleville 9. luokkalaisille nuorille ”Mediapajaa”, jossa on useita aikuisia tukemassa opiskelua.

Näiden lisäksi mahdollisuuksia löytyy myös Internetin maailmasta. Alatupa ym. (2007, 16) kertovat jatko-opintoihin tukevista Internet –sivustoista, joita koulut voisivat mahdollisesti käyttää hyödykseen tukiessaan oppilaita siirtymävaiheessa. Koulutusnetti (www.koulutusnetti.fi) on Opetushallituksen ylläpitämä sivusto, josta löytyy teemoittain koulutukseen hakeutumiseen liittyviä kysymyksiä sekä vastauksia niihin. Sivustolta voi esimerkiksi saada apua kysymyksiin minne voisin hakea; miten haku tapahtuu; miten kouluun valitaan opiskelijat; mitä teen, en päässyt kouluun? Sivustolta löytyy myös esimerkiksi oppilaitosten yhteystietoja sekä tietoa eri koulutusohjelmista (muun muassa kuinka paljon johonkin tiettyyn koulutusohjelmaan on hakenut ihmisiä ja kuinka moni päässyt sisään opiskelemaan). Kirjoittajat suosittelevat myös Opintoluotsia (www.opintoluotsi.fi), josta löytyy kattavaa tietoa koulutusvaihtoehdoista.

Koulujen tiukka linja poissaoloihin. Joskus nuorten oppimisvaikeudet näkyvät runsaina poissaoloina, joita voidaan pitää ensimmäisinä oireina nuoren ongelmille (Rantala 2006, 49). Kyselyssä nousee esiin monta syrjäytymistä ehkäisevää tekijää, jotka liittyvät poissaolojen karsimiseen. Se on erittäin positiivinen uutinen, sillä koulunkäynnistä jälkeenyttäminen tai sen keskeytyminen on syrjäytymisen kannalta suuri uhka nuorelle. Siksi varhainen tuki ja puuttuminen opinnoissa ovat tärkeitä. (Rantala 2006, 49.)

Kyselystä selvisi, että Etelä-Pohjanmaan koulut pitävät poissaolojen minimointia tärkeänä asiana syrjäytymisen ehkäisyssä. Tehokkaimmiksi keinoiksi nousee poissaolojen jatkuva seuraaminen ja välitön ilmoitus kotiin. Wilma –ohjelma on tehnyt asiasta helpompaa, sillä sen avulla huoltajat voivat seurata reaaliaikaisesti lastensa poissaoloja, lukea koulun tiedotteita tai viestiä opettajien kanssa (Mikä Wilma on? [viitattu 2.2.2012]). Ilmeisesti pelko siitä, että kotona saadaan tietää epämääräisistä poissaoloista, pitää oppilaat koulunpenkillä. Tämä puhuu taas hyvinvoinnin kieltä; vanhemmat välittävät, mitä heidän lapsensa tekevät ja missä he ovat.

Opetushallitus opastaa, että luvattomien poissaolojen kanssa erityistä huomiota kannattaa antaa tuleville 7. luokkalaisille. Alkutaipaleen perehdyttämisellä, kouluun tutustuttamisella sekä luokanvalvojaan jo kevätlukukaudella on osoitettu toimivaksi ehkäisyvälineeksi. Ryhmäytämisen voima on todettu myös tässäkin, sillä hyvä yhteishenki auttaa motivoimaan oppilaita tulemaan kouluun. Siinä apuna voivat toimia myös esimerkiksi tukioppilaat sekä nuorisotoimen ja seurakunnan työntekijät. Hyviä tuloksia on myös saatu, kun 7. luokkalaiset ovat aloittaneet lukuvuotensa kolmipäiväisellä luokanvalvojajohtoisella jaksolla. Tätä on hyvä jatkaa myös ylemmillä luokilla. Opetushallitus ehdottaa, että myös kokeilemisen arvoisia menetelmiä nuorten koulussa pitämiseksi voivat olla luokanvalvojan roolin vahvistaminen, jälki-istunnoille vaihtoehtoiset menetelmät sekä erityishuomio niihin 9. luokkalaisiin oppilaisiin, joilla on luvattomiin poissaoloihin taipumus. (Poissaolojen ilmoittaminen 2009; Sirkka 2007, 2.)

Koulun pienen koon merkittävyys. Kyselyssä koulun sekä ryhmien koko nostetaan esille useassa vastauksessa. Vastaukset ovat melko yksimielisiä, että pienet ryhmät sekä koulu on syrjäytymisen ehkäisyn kannalta oleellinen asia.

Tutkimusten mukaan koulun koko näyttäisi olevan ristiriitaisesti sekä positiivinen että negatiivinen tekijä. Alatupa ym. (2007, 17) kirjoittavat syrjäytymisriskin olevan suurempi, mitä pienempi koulu on, koska tällöin esimerkiksi koulutusmahdollisuuksia on vähemmän. Vastaavasti iso joukko Kuulan (2000, 76–77) haastatelluista nuorista koki siirtymisen pienestä koulusta suureen yläkouluun negatiivisena asiana. Myös tutkija itse näkee sen sinänsä negatiivisena tekijä, ettei nuoren ja opettajan välille usein pääse syntymään pysyviä vuorovaikutussuhteita tai kiinnittymisiä, kuten taas alakouluissa. Kyselytulokset näyttävät tukevan Kuulan tutkimusta paremmin. Vastaajat kokevat pienen koulun yhteisölliseksi tekijäksi, ei rajoitteelliseksi.

Mietin, että opettajilla valta luokkakokojen säätelyyn on varmasti pienet. Sen vuoksi pienten ryhmien käyttö yläkouluissa korostuu – mitä myös kyselyssä tuodaan esiin. Näin ryhmien sisällä olevat vuorovaikutussuhteet pääsisivät kiinnittymään toisiinsa helpommin.

Ryhmäyttämisen painopiste on koulun 7. luokan alussa. Koulujen me-hengen luomisesta kertoo kyselyvastauksista esiin tulleet kommentit oppilaiden niin kutsutusta ryhmäyttämisestä.

Kyselyvastauksissa selvisi, että uusia 7. luokkalaisia ryhmätetään säännöllisesti. Sirkka (2007, 2) tukee tätä käytäntöä toteamalla ryhmäytymisen olevan tärkeätä erityisesti ryhmän muodostumisen alkuvaiheessa, jotta oppilaille ei olisi vielä ehtinyt kehkeytyä vahvoja rooleja – joita on jälkeenpäin vaikea alkaa setvimään.

Kyselyssä kuitenkin korostetaan 7. luokkalaisten ryhmäyttämistä, mutta sitä ei kerrota tehtävän juuri lainkaan enää 7. luokan jälkeen.

Tästä voidaan vetää kaksi johtopäätöstä: joko ryhmäytystä ei todella tapahdu enää 7. luokan jälkeen tai sitä ei enää pidetä sen jälkeen mainitsemisen arvoisena asiana. Kyselyssä eräs vastaajista totesi, että 7. luokan aloittaville ryhmäytystä koululla järjestetään, mutta ”... myöhemmin ryhmäytymistä on vähemmän, ja luokkien välillä on suuria eroja siinä, miten yhtenäisiä niistä on muodostunut.” Jos kouluilla järjestettäisiin ryhmäytymistä useammin, myös luokista saattaisi muodostua todennäköisemmin yhtenäisempiä ryhmiä. Kuten myös Opetushallitus toteaa, luok-

kahengen parantamiseen tai sosiaalisten taitojen kehittämiseen ei käytetä kouluissa koskaan aikaa liikaa (Poissaolojen ilmoittaminen 2009).

Ryhmäyttämisen lisääminen toki vaatisi hieman aikaa ja suunnittelua, ja joillakin sellaisen työmäärän lisääminen saattaisi tuntua negatiiviselta ajatukselta. Kuitenkin hyvistä ryhmäyttämisoppaista ja –kirjoista löytyy paljon tietoa ryhmäyttamisestä sekä niistä löytyy usein hyviä vinkkejä ryhmäyttämiseen, jotka eivät vaadi välttämättä paljon aikaa. Jos silloin tällöin pystyisi irrottamaan tunnista vaikka 15 minuuttia luokan ryhmäyttämiseen, ja se helpottaisi ryhmän toimimista sekä työskentelyä, olisiko se kuitenkin vaivan arvoista?

Toki tavoitteellinen ryhmäytys vaatii myös suunnitteluajan sekä aineopettajakulttuurissa se ei varmastikaan ole niin yksinkertaista kuin esimerkiksi alakouluissa, joissa usein yksi opettaja vastaa yhdestä ryhmästä. Voisikohan yläkouluille tällaista vastuuta antaa luokanvalvojalle/ryhmävastaajalle, joka joko itse pyrkisi tavoitteellisen ryhmänsä ryhmäyttämiseen tai pyrkisi organisoimaan sen niin, että aineopettajat pystyisivät olla ryhmäyttämässä mukana?

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on lähinnä ilmoitusluontoisten asioiden vaihtoa. Lastensuojelulain yhdeksännen pykälän mukaan kunnan tulee kehittää koulun ja kodin välistä yhteistyötä (L 13.4.2007/417). Kyselyn perusteella se on näkynyt viime aikoina uusien yhteistyömekanismien rakentamisena, kuten Wilma – ohjelma. Sillä kotiin saadaan viestit reaaliaikaisena, jolla yhteydenpito on vaivatonta sekä matalalla kynnyksellä toimivaa.

Kyselyn mukaan koulun ja kodin välinen yhteistyö yläasteella koostuu pääasiassa ilmoitusluontoisten asioiden jakamisista. Yhteydenpidon luonteeseen on hyvä kiinnittää huomiota. Kuten jo edellä totesin, yhteisöllisyys on hyvinvointia korostava tekijä. Yhteisöllisyyden ylläpitoon tarvitaan enemmän kuin tietojen vaihtoa. Vaikka senkään merkitystä ei saa väheksyä.

Kyselyssä myös mietittiin eteenpäin koulun ja kodin välisen yhteistyön edistämistä;

Vanhemmat eivät aina tule vanhempainiltoihin, joten puuttuu sopiva keskustelufoorumi. Netissä pitäisi olla koulun yhteinen tiedotussivusto sekä luokille omat sivut. Siihen kuuluisi "asiakaspalveluosasto", jossa vanhempi voisi kysyä koululta, mitä ei tiedä. Lisäksi pitäisi olla erik-

seen vanhempien kesken asiallinen foorumi, jossa he voisivat sopia esim. luokkaretkiasioista.

Wilman olemassaolo kattaa melko pitkälle edellisen vastaajan pohtimaa ajatusta, mutta "vanhempien foorumia" Wilmasta ei löydy (Mikä Wilma on?, (viitattu 2.2.2012]). Sellaisen kehittäminen palvelisi varmasti sellaista koulua, jonka yhteisöllisyys näkyy sekä koulun, oppilaiden että vanhempien toiminnassa. Tällainen toiminta todennäköisesti vahvistaisi yhteisöllisyyttä, koska yhteydenpito vanhempien välillä myös mataloituisi entisestään.

Monet kertoivat ehkäisevänsä oppilaiden syrjäytymistä juhlin ja erilaisin tapahtumin eli yhteisöllisyyttä luomalla. Tällainen vastaajan ehdottama nettifoorumi – tyyppinen ohjelma edistäisi yhteisöllisyyttä siellä, missä sen kasvattaminen on tarpeellista. Jokaiseen kouluun tällainen menettelytapa ei välttämättä sovi, sillä kaikille ei ehkä siihen ole samanlaista tarvetta. Niille, joilla matalan kynnyksen yhteydenotto muihin vanhempiin palvelisi erilaisina tietojen vaihtoina ja vaikka kokemusten saralla, olisi varmasti tämäntyyppisestä ohjelmasta hyötyä. Sillä olisi varmasti myös merkitystä oppilaiden syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Toinen ongelma koulun ja kodin välisen yhteydenpidon ylläpitämiseen on joidenkin vanhempien passiivisuus Wilma -ohjelmaa kohtaan. Syitä siihen voi olla varmasti monia; vanhemmilla ei ole tarpeeksi ohjelman hyödykkeistä tietoa; ohjelman käyttö tuntuu työläältä, esimerkiksi jos tietokoneen käyttö on vierasta; vanhemmat eivät koe sen koskettavan heidän perhettään.

Perehdyttämällä on tässä suuri merkitys. Ohjelman käyttöön olisi hyvä opastaa vanhempia niin yksilöllisesti, kuin puitteet vain antavat. Myös ohjelman hyödyistä tulisi tiedottaa, jotta vanhemmat ymmärtäisivät ohjelman käytön tärkeyden sekä sen todellisen hyödyn. Joissain kouluissa ohjelmasta onkin koottu ohjeet Internetiin, josta vanhemmat voivat käydä opiskelemassa ohjelman käyttöä. Sen lisäksi esimerkiksi tiedotustilaisuuksilla (esimerkiksi vanhempainiltoja hyväksikäyttäen) saataisiin vanhemmille varmasti ensikäden tietoa. Ymmärrys ohjelmaa kohtaan auttaisi hyväksymään ja ymmärtämään hyödyn, mitä ohjelman käyttö antaa myös heidän lapsensa parhaaksi.

Joustavuutta tunneille! Eräs vastaaja totesi kyselyssä: ”opettajien tulisi räätälöidä tuntinsa oppilaiden eikä opetettavan aineen, mukaan”. Myös eräs opettaja kertoi seuraavanlaisesti;

*Mielestäni jousto omilla tunneilla on aina tarpeen eli kun ysit vaikka haluavat jutella ajankohtaisista, niin pitää tarttua tilaisuuteen oppia-
neesta riippumatta esim. ai-tunneilla maailman tulevaisuus tai vaalit.*

Kyselyn mukaisesti opettajien ei siis tulisi orjallisesti tuijottaa päivän tavoitteita tuntia pitäessään. Toki tuntien runko tulee olla selvillä, mutta vastaaja varmasti hakee tässä takaa, että jokainen ryhmä tulisi ottaa vastaan yksilöllisesti. Näin sosionomin (AMK) näkökulmasta, pyrkiä siis opettamaan heitä ”asiakaslähtöisesti”. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa Väestöliiton mukaan muun muassa sitä, että asiakkaalle (tässä tapauksessa oppilaalle) annetaan painoa hänen tunnevaltaiselle sekä tiedolliselle omaehtoisuudelle sekä hänen henkilökohtaisille vakaumuksilleen (Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys, [viitattu 18.2.2012]). Eli asiakaslähtöisessä työtöteessa myös oppilasta kuunnellaan ja hänen mielipiteilleen annetaan tilaa.

Kyselyn mukaan nuoria tulee siis tukea kokonaisvaltaisoin menetelmin, huomioiden heidät yksilöinä. Nuorten kanssa toimiessa, henkilökunnan tulisi olla tilanteissa oikeasti läsnä – ei pelkästään fyysisesti tilassa. Aaltosen ym. (1999, 15) mukaan nuoren kasvamista, itsenäisyyttä sekä luovuutta tulee tukea, mutta hänen pitää antaa myös itsenäistyä ja irrottautua kasvuympäristöstään vähitellen omaan itsenäiseen elämään. Vastaajien mukainen ”oppilaslähtöinen” toimintatapa tukee juuri tätä – oppilas tulee kuulluksi sekä hänelle annetaan tilaa tuoda oma kiinnostusalueensa yhteiseen keskusteluun. Tällaisilla turvallisilla toimilla oppilaat alkavat vähitellen luottamaan itseensä ja rohkaistumaan kasvamaan omaksi persoonaksi.

10 POHDINTA

Nuorten syrjäytyminen on valtakunnallinen ongelma. Suuri joukko Suomen nuorista voi pahoin, mikä on surullista kuultavaa. Sen lisäksi, että nuoret voivat pahoin ja heistä on huoli, syrjäytynyt nuori maksaa yhteiskunnalle pitkän pennin pitkällä aikatahtämällä. Jos syrjäytyminen ei siis kosketa tunnetasolla, niin usein viimeistään raha puhuu.

Mutta ollaan syrjäytymisestä sitten huolissaan rahojen tai tunnesyiden vuoksi, päämäärä on silti sama: sen ehkäiseminen ja eliminoiminen. Varsinkin nuorten syrjäytyminen on polttava puheenaihe, sillä keskittymällä heihin saamme myös pidemmällä aikataululla vähennettyä myös vanhemman sukupolven syrjäytyneisyyttä. Mitä varhemmin syrjäytymiseen puututaan, sen todennäköisempää on ehkäisyn onnistuminen.

Työni tuloksissa nousi esiin, miten koulut ovat kiinnostuneita nuorten hyvinvoinnista sekä millaisin erilaisin keinoin he pyrkivät ehkäisemään nuorten pahoinvointia. Toimintamenetelminä käytetään esimerkiksi erilaisia toimintapajoja, jotka tukevat syrjäytymisvaarassa olevan nuoren koulunkäyntiä. Nuorta tuetaan ja kannustetaan jatkokouluttautumiseen, jotta hän ei joutuisi väliinputoajaksi. Muita keinoja nousi esimerkiksi yhteisöllisyyden ylläpitäminen ja moniammatillisen yhteistyön käyttö. Ne kaikki ovat osaltaan tukemassa nuoren positiivista kasvua ja kehitystä.

Nuorten syrjäytymiseen tulisi kiinnittää kokonaisvaltaisesti huomiota. Valtiotalouden tarkastusviraston (2007, 64) mukaan koulun vaihtotilanteisiin (nivelevaiheisiin) tulisi kiinnittää huomiota, jotta palveluiden jatkuvuus pystyttäisiin takaamaan. Kyselyssä selvisi, että koulut tekevät yläkoulun ja jatkokoulutuksen väliseen siirtymävaiheen eteen paljon töitä oppilaiden hyväksi. Kuitenkaan esimerkiksi alakoulusta yläkouluun – siirtymävaiheesta ei juurikaan puhuttu. Toisaalta tämä on positiivista, että jatkokoulutus –siirtymävaihetta huomioidaan näin laajasti, sillä esimerkiksi tutkijat Kuula (2000, 39–42) sekä Hämäläinen (1996, 27–31) korostavat jatkokoulutuksen tuen tärkeyttä. Kuitenkaan ensimmäistäkään nivelevaihetta ei tulisi unohdtaa tämän rinnalla. Keskustelua on hyvä herättää siitä, millaisen tuen määrä on riittävää missäkin vaiheessa.

Tuen painopistettä ei voida määritellä arviotasolla vaan siihen tarvitaan tutkimustasoista tietoa. Työni jatkotutkimuksena olisi erittäin mielenkiintoista lähteä selvittämään, missä koulujen tuen tarpeet sijaitsevat ja ovatko ne oikeilla paikoilla. Oma tutkimukseni painottui henkilökuntien arvioon. Mukaan olisi hyvä saada myös vanhempien, mutta erityisesti oppilaiden arvioita tuen paikoittamisesta. Joidenkin tutkimusten mukaan yläkouluun siirtyminen on vaikeinta syrjäkylien oppilailta (Kuula 2000, 76–79). Olisi hienoa tutkia, pitääkö tuo väite Etelä-Pohjanmaan kouluilla paikkansa – ja jos pitää, onko heistä tuki riittävää sekä miten sitä voisi mahdollisesti lisätä.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy näkyy sosionomi (AMK) työssä erityisesti palvelujärjestelmäosaamisena, mutta myös asiakastyöosaamisena sekä kriittisenä ja osallistavana yhteiskuntaosaamisena. Palvelujärjestelmäosaamisessa sosionomi (AMK) osaa esimerkiksi tunnistaa ennaltaehkäiseviä työmenetelmiä sekä niiden lähtökohtia ja arvioida eri elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita. (ECTS-kompetenssit, [Viitattu 29.1.2012].)

Nuorten palvelutarpeiden tunnistaminen on erityisen tärkeää, kun nuorille haetaan yksilöllisiä apukeinoja. Syrjäytymisen ehkäisyssä ei ole olemassa yhtä oikeaa toimintamuotoa, joka auttaa jokaista nuorta väistämään syrjäytymisen. Siksi jokainen tulisi nähdä yksilönä, luoden erilaisia toimintamalleja ja pyrkien käyttämään nuorelle sopivia käytänteitä. Asiakastyöosaamisen alueella sosionomi (AMK) esimerkiksi ymmärtää asiakkaiden tarpeet ja tukee heidän voimavarojen käyttöönottoa ja vahvistumista yksilön kehityksen sekä kasvun eri vaiheissa. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen on asiakasryhmien osallisuuden tukemista, samalla epätaasa-arvon ja huono-osaisuuden arvioimista niin alueellisella, kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. (ECTS-kompetenssit, [Viitattu 29.1.2012].) Syrjäytymisen ehkäisyn toinen nimi voisi hyvinkin olla valtaistaminen tai hyvinvoinnin kohottaminen. Sen ehkäisyssä ei tulisi katsoa pelkästään ongelmien ehkäisyyn vaan myös hyvien piirteiden korostamiseen. Nuorten tarpeiden ymmärtämisellä sekä vahvistamisella myös syrjäytyminen uhka pienenee. Aina ei siis tarvitse olla ongelma, että asioita voitaisiin korjata. Yhteiskuntatasolla se on korjaamista, kun yksilöiden hyvinvointia kohotetaan. Mielestäni sosionomin (AMK) tulee nähdä ennaltaehkäisevä työ niin pitkälle, että hän kykenee perustelemaan, miksi työ on niin tärkeää, että siihen todellakin kannattaa panostaa resursseja.

Työ sai minut ymmärtämään entistä vahvemmin ehkäisevän työn tärkeyden. Sen korostamista ei tulisi ikinä vähätellä. Syrjäytyvien nuorten ehkäisevän työn paikka on ehdottomasti sidoksissa kouluun, sillä se tavoittaa nuoret matalan kynnyksen alueella. Kuitenkin täytyy muistaa, että vaikka koulumaailma on oiva paikka syrjäytymisen ehkäisemiseksi, on opettajien päätehtävänä kuitenkin oppilaiden opettaminen. Syrjäytymisen ehkäisy tulisi toteutua jotenkin luontevasti ”siinä sivussa”, jotta opetustyö ei kärsisi. Koulukuraattorin rooli nousee tässä hyvin tärkeäksi, sillä heidän työkuvansa mahdollistaa ehkäisevän työn ylläpidon (Aaltonen ym. 1999, 262–263). Tällä tavoin opettajien opetustyö ei kärsi, mutta koulumaailmaan saadaan syrjäytymistä ehkäisevää työtä jalkautettua entistä tukevammaksi.

Itse opinnäytetyön työstäminen on ollut samaan aikaan sekä raskas että mielenkiintoinen prosessi. Sain sosionomin (AMK) näkökulmasta koko ajan lisää uutta tietoa, jota kykenen tulevaisuuden työssäni hyödyntämään. Työ auttoi myös nivouttamaan koko kolmen ja puolen vuoden opiskeluajan yhteen – asiat vain alkoivat pala palalta loksahdella paikoilleen, kun niihin paneutui syvemmin. Työn yksi suuremmista haasteista minulle oli ehdottomasti niin sanotun turhan työn tekemisen sietäminen. Minun oli aluksi hyvin hankala ymmärtää ajatusta, että tulen kirjoittamaan työn samoja kohtia yhä uudelleen ja uudelleen – koska se tuntui alunperin järjettömältä. Onnekseni olen tallentanut työtäni siten, että minulla on työni vaiheet yhä tallessa tietokoneellani. Sen avulla ymmärrän työn prosessiomaisuuden tärkeyden – opinnäytetyön kuuluukin olla prosessi, joka tulee käydä läpi.

Vaikka työn tekeminen tuntui aika-ajoin raskaalta, olen sen tuotokseen kuitenkin tyytyväinen. Varsinkin, kun pystyn näkemään sen ajan, mistä olen lähtenyt ja mitä siinä ajassa saavutin. Itselleni työni tärkein anti oli oman oppimisen kasvu. Opin esimerkiksi valtavasti uudesta asiakasryhmästä – nuorista.

Tutkimukseni tarkoitus ei ollut tuoda pelkkiä totuuksia esille vaan antaa myös virikkeitä. Toivon, että tutkimukseni antaisi edes yhdelle lukijalle ajatuksen aihetta mahdollisiin syrjäytymistä ehkäiseviin käytäntöihin. Syrjäytyminen on suuri ongelma, ja jos siihen ei panosteta jo varhaisessa vaiheessa, ongelma saattaa paisua tulevaisuudessa suuriin määriin.

Nuoret ovat meidän tulevaisuus – minä ja me muut tulevat ammattilaiset saamme olla sitä tukemassa.

Kun vanhus käveli rantaa auringonnousussa, huomasi hän edellään nuorukaisen, joka poimi meritähtiä ja sinkosi niitä mereen. Kun hän tuli pojan kohdalle, kysyi hän, miksi tämä teki niin.

Vastaukseksi hän sai, että rannalle juuttuneet meritähdet kuolisivat, jos ne jäisivät paikoilleen, kun aamuaurinko alkaisi paistaa.

— Mutta rantahan on kilometrejä pitkä, ja meritähtiä on miljoonittain, protestoi toinen. — Kuinka sinun vaivannäölläsi voisi olla mitään merkitystä?

Nuorukainen katsoi tähteä kädessään ja heitti sen sitten aaltojen turviin. — Sillä on merkitystä juuri tälle tähdelle, vastasi hän.

- Minnesota Literacy Council

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Juva: WSOY.
- Alakylän opetussuunnitelma. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Seinäjoki: Alakylän koulun lisäykset Seinäjoen kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmaan. [viitattu 14.2.2012]. Saatavana: www.google.fi > Alakylän koulun lisäykset Seinäjoen kaupungin > Ensimmäinen linkki.
- Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas-Järvinen, L. & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma: Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Edita Prisma Oy. [Viitattu 24.1.2012]. Saatavana: <http://www.sitra.fi/julkaisut/raportti75.pdf>
- Baro –menetelmä. Ei päiväystä. Nuoren elämäntilanteen arviointi Baro –menetelmällä. [WWW-dokumentti]. Seinäjoki: Pohjanmaan hanke. [Viitattu 24.1.2012]. Saatavana: <http://www.pohjanmaahanke.fi/Default.aspx?id=611716>
- ECTS-kompetenssit. Päivitetty 31.8.2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. [Verkkosivusto]. Sosiaaliportti.fi. [Viitattu 29.1.2012]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amm_k_tutkinto/ects_kompetenssit/
- ELLA. Ei päiväystä. Kaste: ELLA - Etelä-Pohjanmaan lapsiperhepalvelut – kehittämishanke (2011-2013). [Verkkosivusto]. Sosiaali- ja terveysministeriö: Kaste. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/lastenjanuortenkehittamishanke2/.etusivu.html/41831.pdf>
- Etelä-Pohjanmaan kehittämishanke. Ei päiväystä. Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. Esite. [Verkkosivusto]. Sosiaali- ja terveysministeriö: Kaste. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/lastenjanuortenkehittamishanke/.etusivu.html/32885.pdf>
- Furman, B., Ahola, T. & Hirvihuhta, H. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy. [Viitattu 23.1.2012]. Saatavana: <http://www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat/>
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Helne, T. & Karisto, A. 1992. Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa: O. Riihinen (toim.) Sosiaalipolitiikka 2017. Helsinki: WSOY, 517–531.
- Hintsala, S. Päivitetty 10.3.2010. Vernerinet – Hyvät käytännöt. [Verkkosivusto]. Helsinki: Kehitysvammaliitto. [Viitattu 30.1.2012]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/kehitysvamma-ala-ammattina/hyvat-kaytannot.html>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi
- Hyvinvointia edistävä ohjelma. Ei päiväystä. Friends – mielen hyvinvointia edistävä ohjelma koululaisille. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Aseman lapset ry. [Viitattu 20.2.2012]. Saatavana: <http://www.asemanlapset.fi/articles/311/>
- Hyvän käytännön prosessi. Päivitetty 23.1.2009. Hyväkäytäntö.fi - sosiaali- ja terveysalan hyvät käytännöt. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu 30.1.2012]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/prosessi/>
- Hyvän käytännön tunnuspiireet. Päivitetty 31.12.2008. Hyväkäytäntö.fi - sosiaali- ja terveysalan hyvät käytännöt. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu 30.1.2012]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvatkaytannot/lahtokohtia/tunnuspiirteet/>
- Hämäläinen, J. 1996. Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi: Kanto-, Silta- ja Tekevä-projektien teoreettisen viitekehyksen perusteiden hahmottelua. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Johansson, A. & Vuori, J. 1999. Työttömät nuoret syrjäytymisvaarassa? Työllistämisen- ja aktivointiprojektin aloittaneiden nuorten tausta ja terveys. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Johansson, J. 2004. Huoli lasten ja nuorten huumeiden käytöstä ja rikollisuudesta: diskurssianalyttinen lähestymistapa lasten ja nuorten syrjäytymisriskeihin. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa: A. Mikkola. (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta: Tutkijoiden puheenvuoroja. Helsinki: Kansalaiskasvatuskeskus.
- Kajava, M. 1996. Syrjäytymisen sosiaaliset uhat: Lapsen selviytyminen huostaanotto-prosessissa. Teoksessa: P. Siljander & V-M Ulvinen. (toim.) 1996. Syrjäytymisestä selviytymiseen – vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66/1996. 15–29.

- Kallinen-Kräkin, S. (toim.) 2009. Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008-2011. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 10.8.2011]. Saatavana: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7533.pdf
- Karijoen peruskoulutus. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Karijoki.fi. [Viitattu 10.2.2012]. Saatavana: http://www.karijoki.fi/site?node_id=4
- Kauppinen, T. M. Ei päiväystä. Asuinalueen vaikutusten analyysi monitasoanalyysin ja rekisteriaineiston avulla. Teoksessa: T-A. Wilska & J. Lähteenmaa. (toim.) Kultainen nuoruus: Kurkistuksia nuorten hyvinvointiin ja sen tutkimiseen. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. [Viitattu 25.1.2012]. 73–81. Saatavana: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kultainen_nuoruus.pdf
- Kehittämishjelma. 19.1.2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 2012–2015. [Verkkosivusto]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: http://www.jelli.fi/lataukset/pdf/luonnos_19_1_2012.pdf
- Kiva Koulu. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Helsinki: OKM, Turku: Turun Yliopisto. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: <http://www.kivakoulu.fi/40>
- Korhonen, S. 19.5.2010. Mikä on hyvä käytäntö, miten sen tunnistaa ja miten se on hyödynnettävissä. [Ppt-esitys]. Helsinki: THL. [Viitattu 30.1.2012]. Saatavana: http://www.tem.fi/files/27199/THL_19_5_2010.pdf
- Kouluterveydenhuolto. Päivitetty 24.3.2010. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/kouluterveydenhuolto
- Kuula, R. 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa: Koulu ja nuorten syrjäytyminen. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Kärkkäinen, T. 2004. Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen: Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Yliopistopaino. [Viitattu 25.1.2012]. Saatavana: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/karkkainen/koulutuk.pdf>
- Käytäntöjen siirtäminen. Päivitetty 31.12.2008. Hyväkäytäntö.fi - sosiaali- ja terveysalan hyvät käytännöt. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu 30.1.2012]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/prosessi/mitensiirran/tekstiksi/>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

Laakso, K. 1994. Voisinpa aloittaa alusta! Syrjäytyminen nuorten kokemana. Jyväskylä: Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja 4/1994.

Liimatainen-Lamberg, A-E. & Uotinen S. 1996. Tavoitteet ja käsitteiden määrittely. Teoksessa: A-E Liimatainen-Lamberg. (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Helsinki: Opetushallitus. 9–18.

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen: Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Selvityksiä 2004:7.

Lämsä, A-L. 16.10.2008. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. [WWW-sivusto]. Blogi. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://anna-liisalamsa.kokoomus.info/blogi/?KIRJOITUS=31693>

Lämsä, A–L. 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä: Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulu University Press.

Meriläinen, L. 1996. Koulunkäynnin keskeyttäminen – syiden selvittäminen. Teoksessa: A-E Liimatainen-Lamberg. (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Helsinki: Opetushallitus. 107–120.

Mikä Wilma on? Ei päiväystä. Wilmaan kirjautuminen. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Helsingin kaupunki. [Viitattu 2.2.2012]. Saatavana: <https://wilma.edu.hel.fi/>

Minnesota Literacy Council. 4.4.2010. Sitaatteja-aforismeja-sanontoja. [WWW-dokumentti]. [Viitattu 18.2.2012]. Saatavana: <http://www.vihrearouva.net/sitaat.html>

Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 18.2.2012]. Saatavana: http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/parisuhdetietoa-ammattilaisille/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/asiakaslahtoisuus/

Muotio, N. 2011. Pohjanmaan perhekaste – Kaste familjeprojektet I Österbotten: Loppuraportti kehittämistyöstä vuosilta 2009–2011. [Verkojulkaisu]. Vaasa: Pohjanmaan Perhekaste. [Viitattu 13.2.2012]. Saatavana: Google.fi > Hakusanaalla “Kasperin kehittämishanke budjetti” > ensimmäinen linkki.

Mustola, K. 1990. Vaihtoehtona vapaus: Tutkimus ilman työtä elävistä helsinkiläisnuorista. Helsinki: Nuorisoesiankeskuksen julkaisuja 3.

- Myrskylä, P. 1.2.2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. [Viitattu 18.2.2012]. Saatavana: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Opetusohjelman sisältöalueet. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Psykologien Kustannus Oy. [Viitattu 20.2.2012]. Saatavana: <http://www.psykologienkustannus.fi/askeleittain/sisalto.html>
- Pirttiniemi, J. 1996. Mitä oppilaat odottavat koululta? Yläasteen onnistuneisuus ja riskitekijät oppilaiden arvioimana. Teoksessa: A-E Liimatainen-Lamberg. (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Helsinki: Opetushallitus. 61–75.
- Poissaolojen ilmoittaminen. Päivitetty 21.12.2009. Poissaolojen seurannan toimintamallin laatiminen. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 17.2.2012]. Saatavana: http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/oppilas_ ja_opiskelijahuolto/erilaiset_ongelma_ ja_kriisitilanteet/poissaolot/poissaolojen_seurannan_toimintamallin_laatiminen
- Rantala, I. 2006. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevät hankkeet Tampereen seudulla. [Verkkajulkaisu]. Tampereen yliopisto: Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: http://www.tampere.fi/tiedostot/5gDszEzeF/nuorten_syrjaytyymista_ehk_hankkeet.pdf
- Rintanen, H. 2001. Lasten ja nuorten syrjäytymisen taustatekijöitä pitkittäistutkimusten valossa. Teoksessa: S. Taskinen. (toim.) 2001. Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 16–32.
- Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa: P. Ruuskanen. (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Keuruu: PS-kustannus, 5–26.
- Räsänen, E. 1999. Lapsuuden ja nuoruuden häiriöt syrjäytymisen aiheuttajina. Suomen lääkärilehti (3), (54), 197–200.
- Seinäjoen lastensuojelusuunnitelma. 2008. Seinäjoen kaupungin lastensuojelusuunnitelma vuoteen 2012: Lasten ja nuorten turvalliset kasvuolot, ehkäisevä lastensuojelu, lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelutyö. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 16.2.2012]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/lastensuojelusuunnitelma100210versio.pdf>

- Seinäjoen koulut. 2011. Seinäjoen koulut -kartta. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: http://koulu.seinajoki.fi/opetustoimi/.koulujen_sijaintikartat.html/40657.pdf
- Seppälä, U. Ei päiväystä. Syrjäytymisen syyt ja seuraukset Suomessa. [Pp-esitys]. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. [Viitattu 11.2.2012]. Saatavana: http://www.kiipula.fi/easydata/customers/kiipula/files/kuntoutuspalvelut/seminaariri_17-02-2011/syrjaytymisen_syyt_ja_seuraukset.pdf
- Sirkka, M. 2007. Ryhmäytysmateriaali: Ryhmäytys keskeyttämisen ehkäisyn menetelmänä ja koulussa jaksamisen tukena. [Verkkojulkaisu]. Vantaa: Vantaan ammattiopisto Varia. [Viitattu 28.1.2012]. Saatavana: http://www.edu.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/117420_ryhmaytysmateriaali.pdf
- Taskinen, S. 2001. Mitä tarkoitetaan lasten ja nuorten syrjäytymisellä? Teoksessa: S. Taskinen (toim.) ”Huono ennuste”: Mitä on lasten ja nuorten syrjäytyminen? Helsinki: Stakes, 4–15.
- Toimeentulotuki tarveharkintaista. Päivitetty 3.2.2012. Toimeentulotuki on tarveharkintaista. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 13.2.2012]. Saatavana: http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki
- Tokkari, T. 1995. Palvelujen verkostoyhteistyö syrjäytymisen tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi peruskoulussa. Esitelmä seminaarissa ”Miten reagoimme syrjäytymisuhkiin”. Julkaisematon lähde.
- Tuomela-Jaskari, S., Hintsa, S., Pöytälaakso, S & Romppainen, A. 2011. Loppuraportti: Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke. [Verkkosivusto]. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet – osahanke. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveys/lastenjanuortenkehittamishanke/.raportti.html/40794.pdf>
- Turtiainen, P. & Kauppinen, T.M. 2004. Helsinkiläisnuorten käsityksiä hyvinvoinnista ja syrjäytymisestä – alueellisuuden näkökulmasta. Teoksessa: P. Paju (toim.) Samaan aikaan toisaalla ... : nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Stakes, 117–131.
- Työvoimatutkimus. Päivitetty 24.1.2012. Joulukuun työttömyysaste 7,4 prosenttia. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 15.2.2012]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/tyti/2011/12/tyti_2011_12_2012-01-24_tie_001_fi.html

- Törrönen, M. & Vornanen, R. 2002. Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoulu-
laisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus* 4/20, 33-42.
- Valtiotalouden tarkastusvirasto. 2007. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy: Toiminnan-
tarkastuskertomus 146/2007. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Valtiotalouden tarkas-
tusvirasto. [Viitattu 10.2.2012]. Saatavana:
http://www.vtv.fi/files/113/1462007_Nuorten_syrjaytymisen_ehkaisy_NETTI.pdf
- Vanhemmuuden roolikartta. Ei päiväystä. [WWW-dokumentti]. Varsinais-Suomen
lastensuojelukuntayhtymä. [Viitattu 20.2.2012]. Saatavana:
http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=11
- Veivo, L. & Vilppola, T. 1998. Työllistymisen ja työelämän rakentuminen. Teokses-
sa: V-M. Ulvinen. (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen
mahdollisuudet. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto,
Nuorisosiain neuvottelukunta. [Viitattu 10.2.2012]. 47–60. Saatavana:
[http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottel-
ukun-
ta/julkaisut/muut_tutkimukset/Lasten_ja_nuorten_syrjxytymistx_koskevan_tutki-
muksen_mahdollisuudet.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Lasten_ja_nuorten_syrjxytymistx_koskevan_tutki-
muksen_mahdollisuudet.pdf)
- Verkostokartta. Päivitetty 31.1.2012. [WWW-dokumentti]. Helsinki: Sosiaalipor-
tti.fi>Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 20.1.2012]. Saatavana:
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/0a106cf6-b6d9-4f0f-9d4d-8dfbeb626ba7.aspx>
- Virtanen, P. 1996. ”Jos huomien tuo jotain uutta...”: Tutkimus pitkäaikaistyöttömi-
en nuorten työllistämistä ja nuorten syrjäytymisproblematiikan luonteesta.
Työpoliittisia tutkimuksia 96. Helsinki: Työministeriö.
- Virtanen, P., 2010. Lähteenmäki-Smith, K. & Terävä, E. Sosiaali- ja terveydenhuol-
lon kansallisen kehittämissuunnitelman (Kaste) arviointi: Toinen väliraportti. [Verk-
kojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 17.9.2011]. Saata-
vana:
[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-
14403.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-14403.pdf)
- Väli-Suomen kehittämishanke. Ei päiväystä. Kasperii II: Väli-Suomen lasten, nuor-
ten ja perheiden palveluiden kehittämishanke. [WWW-dokumentti]. Tampere:
Tampereen kaupunki. [Viitattu 1.2.2012]. Saatavana:
<http://www.kasperihanke.fi/>

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyösopimus.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SOPIMUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

Sopimus opinnäytetyöstä

Opiskelijan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Tiina Ristiluoma, Kiviharjuntie 10 A 25 40220 OULU
p. 040 83 10 866 e-mail tiina.ristiluoma@seamk.fi

Koulutusohjelma:

Sosiaalialan ko

Opinnäytetyön ohjaajan nimi ja yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Piiri Rinne, Keskuskatu 32 E 60100 Seinäjoki /
Anu Aalto

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustaja ja asema organisaatiossa:

Etelä-pohjanmaan ~~RASTE~~ lapset, nuoret ja lapsiperheet kehittämissuunnitelma (KASTE)

Toimeksiantajan/työn tilaajan/yhteistyöorganisaation edustajan yhteystiedot (osoite, puhelin ja sähköposti):

Sari Pöytälaakso, projektityöntekijä (mielenterveysystyö) p. 044 754 1637
Koskenalantie 16 (Mediwest) 60220 SETNÄJOKI sari.poytalaakso@seinajoki.fi

Opinnäytetyön (15 op) alustava nimi/aihe:

Etelä-Pohjanmaan koulujen hyviä käytäntöjä etsimässä

Opinnäytetyöhön kuuluvat tehtävät:

Hyvien käytäntöjen -kyselyn materiaalin tutkinta ja analysointi

Työn tekemisestä aiheutuvien kustannusten korvaaminen:

Arvioitu aika opinnäytetyön tekemiseen: 1.3.2011 - 31.12.2011

Päiväys 1.7.2011

Opinnäytetyö on julkinen asiakirja.

Opinnäytetyöni saa julkistaa Theseus-verkkokirjastossa (rasti ruutuun)

Opiskelijan allekirjoitus: Tiina Ristiluoma

Ohjaajan allekirjoitus: Piiri Rinne

Toimeksiantajan/tilaajan/yhteistyötahon edustajan allekirjoitus: Sari Pöytälaakso

HUOM! Sopimukseen mahdollisesti liittyvistä tekijänoikeuksista ja muista erityisehdoista on sovittava erikseen kirjallisesti.

Liite 2. Kysely.**KYSELY KOULUJEN HENKILÖKUNNALLE**

Hei Etelä-Pohjanmaan koulujen henkilöstö

(koulujen johtajat / rehtorit / opettajat / erityisopettajat

/ terveydenhoitajat / kuraattorit / keittäjät / kouluavustajat jne.)

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet –kehittämishanke (2009-2011) kartoittaa Etelä-Pohjanmaan koulujen hyviä käytäntöjä, työnkuvia, työhyvinvointia ja oppilashuollon toimintaa.

Tarkoituksena on kartoittaa ja koota sekä sittemmin jakaa koulujen hyvinvoinnin kannalta sekä oman henkilöstön itsensä nostamat, hyväksi koetut käytännöt maakuntaan suoraan hyödynnettäväksi. Toivomme jokaisen teistä vastaavan kaikkiin neljään eri osa-alueen kysymyksiin.

Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Tiina Ristiluoma tekee kirjallisen lopputyön vastauksistanne Hyvistä Käytännöistä.

Seinäjoen ammattikorkeakoulun IT-tradenomiopiskelija Anne Rantala vastaa kyselyn tietoteknisestä osiosta.

Pyydämme teiltä vastausta kyselyyn tiistaina 31.5.2011 mennessä!

Sari Pöytälaako

Projektityöntekijä /

Psykiatrinen sairaanhoitaja/ Sosionomi AMK

KASTE-ohjelma

Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke

Koskenalantie 16 (Medwest)

60220 SEINÄJOKI

p. 044 7541637

sari.poytalaakso@seinajoki.fi

Tiina Leppinen

Merkkari psyk.sh,

kuntoutuksen ohjaaja AMK,

NLP-Master, psykoterapeutti

Kuusikuntien terveystyöntekijät

Erityispalvelut Osvilta

Saimentie 10

63300 Alavus

p. 040-137 1530, 06-415 7658

tiina.leppinen@6tk.fi

Tiina Ristiluoma

Sosionomi AMK opiskelija

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

tiina.ristiluoma@seamk.fi

Anne Rantala

IT-tradenomiopiskelija,

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Työharjoittelija

KASTE-ohjelma Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja lapsiperheet -kehittämishanke

anne.rantala@seinajoki.fi

palveluita kehittävä KASPERI -hankekokonaisuutta. Kehittämiskokonaisuus on osa kansallista sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa eli Kaste-ohjelmaa.

PERUSTIETOA

1. Sukupuoli

- Nainen
 Mies

2. Koulu

- Alakoulu
 Yläkoulu
 Lukio

3. Työtehtävä koulussa

- Koulun johtaja
 Rehtori
 Luokanopettaja
 Aineopettaja
 Erityisopettaja
 Kouluterveydenhoitaja
 Koulukuraattori
 Koulupsykologi
 Koululääkäri
 Kouluavustaja
 Muu henkilökunta,
mikä

4. Millaista työtä on? Kerro työnkuvastasi.

5. Kuinka pitkään olet työskennellyt koulussa/kouluissa?

- alle vuosi
- 1-5 vuotta
- 6-10 vuotta
- 11-20 vuotta
- yli 20 vuotta

6. Jos työskentelet useammassa kuin yhdessä koulussa, kuinka monessa?**7. Oppilaiden kokonaismäärä, jonka parissa työskentelet?**

- 1-20
- 21-40
- 41-60
- 61-80
- 81-100
- yli 100

8. Organisaatio, jonka alaisuudessa työskentelet?

- Sivistystoimi
- Terveystoimi
- Sosiaalityö
- Joku muu, miksi?

9. Kunta/kaupunki

- Alajärvi
- Alavus
- Evtjärvi
- Ilmajoki
- Isojoki
- Jalasjärvi
- Karjoki
- Kauhajoki

- Kauhava
- Kuortane
- Kurikka
- Lappajärvi
- Lapua
- Seinäjoki
- Soini
- Teuva
- Töysä
- Vimpeli
- Ähtäri

HYVÄT KÄYTÄNNÖT

10. Onko koulussanne otettu kokeiltavaksi joku valmis malli esim. kiva koulu, Hupu (huolen puheeksiottamien), Friends, aggression portaat tai joku muu? Onko toimintamalli toimiva? onko siinä jotain kehitettävää?

11. Miten tieto kulkee kodin ja koulun välillä?

- Oppilaan mukana kulkevat tiedotteet
- Postin välityksellä kulkevat kirjeet
- Reissuviikko
- Puhelin
- Tekstiviesti
- Sähköposti
- Muu sähköinen viestintätapa
- Koulun vanhempainillat
- Luokan vanhempainillat
- Henkilökohtainen tapaaminen vanhemman kanssa koululla
- Henkilökohtainen tapaaminen vanhemman kanssa oppilaan kotona
- Koulun juhlit
- Kerhot

Vanhempainyhdistys

Jokin muu, mikä?

12. Millaisia hyviä käytäntöjä / toimintatapoja teiltä löytyy kiusaamistilanteisiin? (kerro lyhyesti toimintatavastanne)

13. Millaisia hyviä käytäntöjä / toimintatapoja teiltä löytyy syrjäytymisen ennaltaehkäisyä varten / osallisuuden lisäämiseen? (Kerro lyhyesti toimintatavastanne)

14. Millaisia hyviä käytäntöjä / toimintatapoja teiltä löytyy koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön? (Kerro lyhyesti toimintatavastanne)

15. Millaisia hyviä käytäntöjä / toimintatapoja teiltä löytyy arjen muihin tilanteisiin, esim. siirtymistilanteet, oppituntien rauhoittamiset, turvallisuus? (kerro lyhyesti toimintatavastanne)

16. Mitä muita hyviä käytäntöjä / toimintatapoja koulustanne löytyy oppilaiden hyvinvoinnin ylläpitämiseksi / kehittämiseksi? (Kerro lyhyesti toimintatavastanne)

17. Minulta saa tarvittaessa lisätietoja kuvaamistani hyvistä käytännöistä / toimintatavoista (opinnäytetyöhön liittyen)

- Kyllä, annan tarvittaessa lisätietoja kyseisestä hyvästä käytännöstä sähköpostitse tai puhelimitse (voit lisätä tähän osoitteesi tai puhelinnumerosi)
- Ei

TYÖHYVINVOINTI

18. Vastaa allaoleviin kysymyksiin

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
Työyhteisössänni on hyvä työilmapiiri	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössänni tehdään yhteistyötä	☐	☐	☐	☐	☐
Esimieheni kanssa on helppo tulla toimeen	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on toimiva työterveyshuolto	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on mahdollisuus käyttää työnohjausta	☐	☐	☐	☐	☐
Fyysiset työskentelyolosuhteeni ovat hyvät, esim. luokkahuoneet	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tietoinen työpaikkani työturvallisuussuunitelmista	☐	☐	☐	☐	☐
Koen selviytyväni työn kuormittavuuden kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaat antavat minulle työrauhan	☐	☐	☐	☐	☐
Työtoverini antavat minulle työrauhan	☐	☐	☐	☐	☐
Työni vastaa ammatillista osaamistani	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on selkeä työnkuva	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tietoinen muiden työnkuvista työpaikallani	☐	☐	☐	☐	☐
Saan tarvittaessa apua työhöni	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on mahdollisuus tarvittavaan koulutukseen työssäni	☐	☐	☐	☐	☐
Koen työni mielekkääksi	☐	☐	☐	☐	☐
Minun ei tarvitse kokea väkivallan uhkaa työssäni	☐	☐	☐	☐	☐

19. Voit halutessasi kommentoida tähän edellisiä kohtia.

HYVINVOIVA KOULU JA OPPILASHUOLTOTYÖ

20. Vastaa allaoleviin kysymyksiin

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Ei osaa sanoa	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
Koulussamme oppilaat voivat pääsääntöisesti hyvin	☐	☐	☐	☐	☐
Koen vastuuta oppilaiden hyvinvoinnista	☐	☐	☐	☐	☐
Jos oppilaasta nousee huoli, keskustelen hänen kanssaan	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni koululla on myös kasvatuksellista kasvatuksellista merkitystä	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaiden välillä vallitsee pääsääntöisesti sopusuhteinen	☐	☐	☐	☐	☐
Mikäli omat keinoni loppuvat, tiedän kehen voin ottaa yhteyttä	☐	☐	☐	☐	☐
Koulumme oppilashuoltotyö toimii selkeästi	☐	☐	☐	☐	☐
Koulumme oppilashuoltotyö toteutetaan yhteistyössä oppilaiden huoltajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Minun on helppo ottaa yhteyttä oppilaan vanhempiin	☐	☐	☐	☐	☐
Tiedän roolini/tehtäväni oppilaitoshuoltotyössä.	☐	☐	☐	☐	☐
Koulussamme toimii vanhenpaisyhdistys/ vanhenpaisyhdistys/ -toimikunta tms.	☐	☐	☐	☐	☐
Koen koulun ja kodin yhteistyön riittäväksi työpaikallani	☐	☐	☐	☐	☐
Koen vanhempien osallistuvan riittävästi koulumme toimintaan	☐	☐	☐	☐	☐
En näe lasten ja nuorten syrjäytymistä ongelmaksi meidän koulussamme	☐	☐	☐	☐	☐
Koulussamme on selkeä toimintamalli kiusaamistilanteiden varalle	☐	☐	☐	☐	☐
Koulumme henkilökunta saa riittävästi tukea ja koulutusta ongelmatilanteiden selvittämiseen	☐	☐	☐	☐	☐

Koulumme tilat ovat työ -ja opiskeluympäristönä viihtyisät	☐	☐	☐	☐	☐
Koulumme piha on turvallinen ja toimiva	☐	☐	☐	☐	☐
Koulussamme on kerhotoimintaa kouluajan jälkeen	☐	☐	☐	☐	☐
Koulumme henkilökunta tekee moniammatillista yhteistyötä oppilaan verkoston kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Olemme kiinnittäneet huomiota nivelvaiheen tärkeyteen (päiväkoti- alakoulu, alakoulu-yläkoulu jne.)	☐	☐	☐	☐	☐

21. Voit halutessasi kommentoida tähän edellisiä kohtia

22. Miten mielestäsi hyvä oppilashuoltotyö toimii ja ketkä on toimijoita?

23. Mitä erityisen hyvää haluat tuoda esiin koulustanne?

24. Mitä asioita koulussasi tulisi mielestäsi erityisesti parantaa?

25. Mihin haluaisit tukea?

100% valmis (Sivu 1 / 1)

Lähetä

